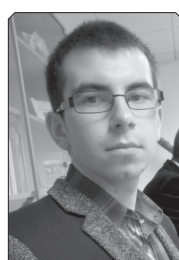
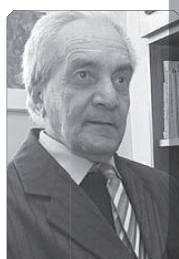

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

120

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XI, Nr. 1 (120), ianuarie 2015.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori; **Viorel Tăutan,**

Marcel Lucaciu, Imelda Chintă, Carmen Ardelean - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,

Gheorghe Moga - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania”; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

Ion Scorobete, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 1-2

Parodie de **Lucian Perța** p. 2

Viorel Mureșan, Colecția de călimări. „Am caiete goale
și zece stiluri neîncepute” pp. 3-4

Daniel Săuca, Cărți cu dedicație p. 5

Imelda Chintă, Teatrul – parodie a condiției umane
pp. 6-7

Alexandru Jurcan, Omul de la etajul patru p. 7

Carmen Ardelean, Vămile trecutului pp. 8-10

Caiete Silvane. Credem în cultură! De 10 ani p. 10

Marcel Lucaciu, Viața ca un spectacol pp. 11-12

Ioan F. Pop, Texte inutile p. 13

Pamfil Bîlțiu, Un poet al neliniștilor, iubirii și naturii
pp. 14-15

Poeme de **Viorel Tăutan** p. 16

Doina Ira – Tăutan, Între două tărâmurii pp. 17-18

Horățiu Năprădean, Ultimele luni din viața lui
Gheorghe Pop de Băsești p. 19, p. 21

Traian Oros, Preotul Ioan Pop – mare patriot din Țara
Codrului pp. 20-21

Ion Talos, Augustin Mocanu, etnolog și scriitor
pp. 22-23

Viorel Hodiș, Alte amintiri din totalitarism (II)
pp. 24-25

László László, Jurnalul lui Bölöni Farkas Sándor
pp. 26-28

Franciscus Georgius, La vânatoare de fantome p. 29

Irina Goanță, Ștefan Goanță și Sălajul (6) pp. 30-33

Ștefan Doru Dăncuș, Interviu neconvențional.

Răspunde scriitorul Călin Derzelea p. 34

Alice Valeria Micu, Dansând cu Ganga p. 35

Marin Pop, Corneliu Coposu și exilul românesc.
Legăturile și corespondența cu Augustin Hila din
Brazilia pp. 36-39

Traian Rus, In memoriam: Vasile Blidaru pp. 40-41

Petre Din, Aspecte militare aeronavale esențiale
p. 42, p. 49

Pamfil Bîlțiu, Despărțirea de starețul coregrafilor din
România p. 43

Traian Vedinaș, Casa sărbătorilor pastorale din
Transilvania pp. 44-49

Cora Stănescu Ardelean, Golem – scenariu inițiat
și instanță alterată p. 50, p. 52

Gheorghe Moga, A-și roade zăbala (frâul), „a se
neliniști, a se impacienta, a fi nerăbdător” pp. 51-52

Ștefan Doru Dăncuș, Cărțile României p. 53

Simona Ardelean, Temple Grandin p. 54

Poeme de **Marian Hotca** p. 55

Poeme de **Doina Cherecheș** p. 56

Lucian Gruia, Maria Calciu – *Dimineată fără Noapte*
pp. 57-58

Ileana Petrean – Păușan, Aniversări – ianuarie 2015
pp. 59-60

Ileana Petrean – Păușan, Cercuri pe apă. Senini în
anul luminii! p. 61

Ștefan Doru Dăncuș, Apărarea. Final de an p. 61

Daniel Hoblea, László László, Malaxorul de ianuarie
pp. 62-63

Daniel Săuca, La centru, prin nord-vest (XIV) p. 64

Ion Scorobete

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Energii în semn

Îți văd ochii prin ochii mei
trăsăturile
din relieful palmei rotunjesc
sentimentul că înfățișăm aceeași tulpină
mă aplec să-ți ascult lacrimile
torentul din care risipindu-te
n-ai plecat
oportune
amprenteale își transferă energia în semn
repetiția înscrie coloană vie
în iarba timpului

sub colina Bocșei Silvane
îți simt inima în clocot prin vertebre
se reculeg în izvoare particule din
Dumnezeu
mă alegi să-i deschid dimineții poarta
să-ți așeze-n lucrare visul
pentru care dăinuiești căci
ai atâtea să-mi spui
să te înțeleg
pe corabia al cărei vâslaș te-ai ițit
când furtuna nu mai îngădui talazul

La mormântul lui Bărnăuțiu

E noapte și înaintăm greu
drumul urcă dintr-o istorisire în alta
o lanternă neinițiată străpunge-ntunericul
înspre Șimleu
cimitirul vesel și-a atârnat perdele mov
în spațiul sacru
victimele dau mâna cu călăul
pe cruce brațele pruncului
din glaciațiune și până azi împrăștie
pâine și vin
în stânga și-n dreapta
întors în troaca din tablă zincată
tu speli obrazul hazliului
camuflaj

e atâta lumină în noaptea ce se prăvale-n
lăcaș și nu ne mai vezi
țeasta precum a lui Yoric în palmele acestei

înțelepciuni ciudate
 mă îndeamnă să nu plâng
 să iau călăuză umbra-ți crescută zid
 privirea adâncului fără limite
 să închin neliniștii liniștea
 să-i adaug fermității coloanei încă o piatră
 să nu renunț
 la ceea ce n-ai dat vreodată vrăjmașului venit
 ca prieten

Episod la Bocșa Silvană

Din vatră focul suie-n cer
 însoțind bucuria că ne-am întâlnit
 pur și simplu
 noaptea asta
 să prăjim slană de porc și ceafă
 între două pahare de vin de butuc
 și palincă
 fără invidie unul pe altul
 din damigeană esențele strigă-n arealul
 boltit de scânteii
 vocile soarelui se izbesc de vânt
 șiruie ploi în măregelele
 eliberate de efort
 tumultul îmbuteliat îmi captează fraged
 energia
 aș vrea să mă viseze fulgii chiori fecioara
 de peste gard
 să încălzim același gând mișcarea
 lipsă

Parodie de Lucian Perța

Ion Scorobete

Energii în semn

(din **Caiete Silvane**, ianuarie 2015)

Totdeauna am văzut prin ochii poeziei
 toate
 formele de relief, de la munte la mare -
 metaforele le asociază câmpiei,
 iar munții-i vedeau prin personificare,
 cu pădurile lor celeste,
 ca pe niște baricade ale îngerilor
 contra
 expansiunii umane,

dar cel mai mult dor
 am pentru colinele silvane

de câte ori mă apropiu de colinele Silvaniei,
 simt, așa, la stomac un gol
 și-mi reamintesc susurul șampaniei
 adevărat sol,
 dulce ca mierea de pelin,
 al poeziei ce va să vină,
 iar când vin
 la Zalău, toată inima mi-e plină
 de niște energii, ca un zbor interior, de neînțeles,
 când ajung la redacția revistei *Caiete Silvane*,
 mai ales!

Colecția de călimări

„Am caiete goale și zece stiluri neîncepute”

Viorel MUREȘAN

Ca aproape toți optzeciștii, Ioan Moldovan și-a scris opera poetică de până acum în două secole, total diferite sub aspect social, economic, politic, ca dinamică, densitate și calitate a existenței, ca evoluție a gustului estetic și desigur, pentru autor, ca vârstă biologică. Mai mult decât alții, el și-a schimbat radical scrisul în cele mai noi cărți, care se constituie în succulente interogații asupra limbajului. În *Timpuri crimordiale*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, parodia și aluzia sunt între figurile cele mai bogate și cele mai variate, totodată, ce tind spre o dezintegrare sistematică a vechilor structuri ale discursului liric. Atrage, de la început, atenția ambiguitatea titlului, obținut printr-o paronomază, eliptică de unul din termeni, ceea ce o face mai sugestivă, întrucât celălalt termen trebuie perceput prin aluzie. Vocabula *crimordial* e bazată pe o paronimie stilistică, ce creează echivocul expresiv, alternând termenul de compunere *prim* al adjectivului *primordial* cu substantivul comun *crimă*. Mixtură de parodie și intertextualitate, poezia din *Timpuri crimordiale* e și una plină de literați, la care se face indirect trimitere, dar numai ca un semn de saturație textuală și semantică, cu aspirație spre metatext. Dintre cei a căror retorică golită de sens se află în cartea de față, îi recunoaștem pe: Eminescu, dar și poetul popular, pe Goga, Arghezi, Alecsandri, Creangă, Coșbuc, T.S. Eliot, Nichita Stănescu, Bacovia, Paul Valéry, François Villon. Tot citindu-i și încărcându-se cu ei, Ioan Moldovan și-a înlocuit treptat melancolia cu ironia. Așa că, volumul se află sub zodia ciceroniană a lui „O, tempora! O, mores!” Indignarea e adesea substanța care naște poezia. Iar urâtul, scârba, repulsia, dezgustul, greața, lehamitea o însoțesc.

Primul e un poem despre găsirea cadenței, a mijloacelor exprimării. Prin el, cartea anunță viziuni care transcend posibilitățile descrierii, ale expresiei poetice în general: „Pentru a scrie am vârât vârful peniței în cafeaua din ceașcă, dar degeaba./ Am presat de câteva ori tubulețul rezervor, degeaba./ În fine, l-am schimbat cu unul nou. E vorba de stilou. Acum începe să scrie (cine?)/ E ziua de Paști/ Apoi iar porcușori în urma scuturării stiloului blestemat

ce nu vrea să scrie continuu/ Îmi închipui în trecere cum un biograf va lua la rând caietele și va descifra anevoios/ Unele pasaje și cum din osteneala lui va ieși adevărata mea glorie/ Apoi adorm, mă trezesc la nouă, mă întrerup iar să spăl stiloul/ Pentru a-l face să pornească/ Acum iată scrie palid, după spălare/ Nici acesta nu-i stiloul visat/ Acum stiloul scrie bine-bine. Acesta să fie secretul? Să-l spăl, adică? Sau/ Să scriu aproape «tot timpul?»” (*Ca despre convalescență*, p. 5). Îndată după crezul anticalofil de mai sus, simțim cum în carte se postează marea temă a timpului, sugerată de celălalt termen din titlu. Însă timpul de aici e lipsit de grandoare și mister, poate că nici atributul sacru al ireversibilității nu-l mai are, e un timp fărâmat în mici unități, indicând ostentativ ziua și luna: *Joi de februarie, Duminică de august, Marți de septembrie, Joi de aprilie, Miercuri de aprilie* etc. Înțelegem din titlurile invocate că timpului îi este asociată și tema memoriei. Ba uneori, timpul capătă și accente funebre. E un timp în care absolutul existenței și absolutul neantului par a se atinge. Poetul privește perspectiva eternității fără entuziasm. Lui îi rămâne doar șansa de-a scrie poeme care ne arată cum, prin transfigurare, din adevărul real se poate naște un adevăr artistic: „Lună dementă în călduri zăpăcind răsturnând omorând/ Omul meu pus pe amânări/ Își trece ziua murind/ Împăratul Augustin pe catafalc cu țeasta tăiată și cusută de cârpaci/ Creierul său în fărâme noi și putrede/ Călătorește prin canale spre râul sărac al orașului Napoca/ Spre râuri mai mari în mare/ Și din mare în mare. Din mare în mai mare, la gurile Nilului/ În Egipt, visul vieții sale de poet/ Sus pe colină printre «confrați», petrecându-l «pe ultimul drum» și/ Tata într-o parcelă vecină” (*Luni de februarie*, p. 69). Credem că fără prea mari riscuri am putea afirma că mainimicul (e titlul unei cărți anterioare din bibliografia poetului), topos și avatar la Ioan Moldovan, e una din fețele timpului: „O zi de telefoane/ Un pântec jalnic, un dor de amintiri/ O zi de iarnă în oglinzi întâmplătoare/ O zi de aparate care ne fură cuvintele/ Și sângele lor – anafură/ Un peisaj în mainimicul dolofan/ Ziua de fine de an” (*O zi*, p. 12). Alternanța sacru/profan sau, poate, mai

bine zis simbioza lor în însăși substanța timpului, ne face semn dintr-un text de o ambiguitate paradigmatică, plutind la granița imperceptibilă dintre psalm și pamflet: „Ce vrei să faci cu mine, Doamne, nimic nu-mi mai rămâne treaz -/ Timpul ca o mazăgă pe obraz/ Mă bălăcesc în propriu-mi sânge gros/ Decât e porcu-n baltă, sunt mult mai mocirlos// În parcul de șase și de iarnă/ M-ai lăsat și mă umple o alergare singuratică printre copaci// Mă uit în sus și văd realul/ Ninge// Când mă trezesc, un câine orb urinează/ Pe retinele mele și Tu taci// Și nici chiar această scriere-a lui nu durează” (*În sus*, p. 41).

De varietate stilistică ne vorbește versul ales de noi ca titlu pentru articolul de față: „Am caiete goale și zece stiluri neîncepute”. Ea poate fi atrasă de o diversificare tematică a scrisului. Știm că, în general, Ioan Moldovan nu e un poet cu obsesii tanatice. Insidios și teatral, cu o recuzită de joc aparent, e regizată scena exitus-ului. Amestecul dintre muzică și gunoaie, cloșarii ca parodie încarnată a morții, apelarea oximoronului și, din nou, a paronamazei, într-un singur text, arată că poezia și teatrul se potențează sincretic: „Un straniu pian plin de gunoaie/ Or, eu n-am treabă, hrănesc porumbei/ Într-o bună zi mă vor primi între ei pe pervaz și de-acolo prin aer/ Într-un zbor firesc și definitiv/ Voi părăsi și această singură odaie/ Eliberat ca lumea de lenea de-a fi treaz/ Voi cădea direct în duminică – o zi așezată, o zi cu penajul oliv/ Unde frate poți fi doar cu nefăcutele/ Deocamdată doar nervii îmi ies din trup cu gheare roșii și mov/ Mă învățesc pe loc sătul de grăunțe domestice/ Și greu de aerul criptografic al Tabelului Marmeladov” (*Cloșarii de după-amiază*, p. 21). Nu întâmplător, cel mai lung poem al cărții, *O lună de vară departe de cuvinte scrise*, e un tur de forță prin maniere poetice diverse, pe care Ioan Moldovan așterne urma aceluiași sigiliu stilistic propriu. Alte cinci poeme poartă titlul *Scurtă proză*, fiind latente scenarii cu un miez miraculos, gata oricând să explodeze în viziuni, unele absurde, sub scutul realului. Dacă urmărim frazele-prag sau incipiturile acestora, acelea care fac intrarea într-un spațiu lingvistic abia creat, participăm la o „punere în abis” a însuși mainimicului (acum termenul acesta începe să capete pentru noi substanță beckettiană): „S-au oprit clopotele la catedrală, e iarnă ca pe vremuri” (*Scurtă proză*, p. 30); „Mi se întâmplă în ultima vreme niște lucruri...” (*Scurtă proză*, p. 38); „Trebuia să ne-mbăiem. Baia e într-un bloc de alături, ajungem acolo/ Nerăbdători” (*Scurtă proză*, p. 53); „Niște tineri întreprinzători au sosit în orașul nostru” (*Scurtă proză*, p. 68); „Până la urmă, umilit de datorii, zguduit de păreri de rău și de înduioșare/.../ trecui în Albania” (*Scur-*

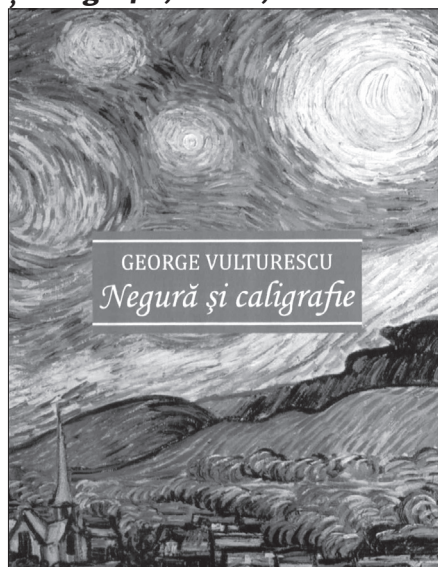
tă proză, p. 76). Tot cinci dintre texte au în loc de titlu apelativul „Dragă”, urmat de blank, sugerând iarăși așteptarea beckettiană. Unele sunt exerciții de proză absurdă, care pot avea în cititor rezonanțe poetice. Referentul livresc e, pe alocuri, bacovian: „Tot ce-am gândit trecând prin grădina publică e praf și pulbere: uitare” (*Dragă*, p. 86). Într-un loc, asistăm la metamorfoza impersonalului gramatical în expresie personală, ceea ce conferă textului o notă panteistă, dar identificarea realului cu divinul e și ea parodică: „Dar eu doar o strofă mai am, nu mai multe:/ Strofa asta în care bat apa-n piuă./ Ce trist! Nu-i nimeni să mă asculte/ Cum crap de ziuă” (*Dragă*, p. 88). Poetul din *Timpuri crimordiale* stăpânește și complexa tehnică a violentării limbii, căutând sugestia cu ajutorul sunetelor. El are o imaginație auditivă pregnantă, grație căreia, atunci când urmărește acest lucru, sunetele ies luminoase la suprafața câmpului textual. În volum există și poeme în care prevalează latura fonetică a cuvântului asupra celei semantice. În construcții ritmice, în aliterații, în asonanțe, în rime și rimele interioare, în calambururi și expresii în răspăr, descoperim o atitudine emoțională față de sunetele limbii, care întotdeauna e ironică, cu intenție parodică: „Sunt melancolic, am ochii roșii și cam/ Înfunțați. Ca iepurii care se dau de dar între prieteni ori între frați. Romeo și/ Julieta sa în ograda de la bloc trag împreună un cărucior. Cu fier vechi/ Cu gânduri de măreț viitor, cu mult nenoroc. Nici/ Nu mai aud ce cântă Verdi și nici Rossini. Dar/ pentru mine scheaună-acum/ Psalmi, ode, epode, vrăbioii și câinii. E o frumusețe de n-o mai poți suferi, n-o mai poți duce./ Ce înseamnă acum a fi, a nu fi? Sună-nainte, cornule și tu, frate flaut, că/ Numai tu ești aici și numai pe/ Tine te caut, Patrie, Mamă - Tată, Țară!” (*Numai pe tine te caut*, p. 82). Două poeme purtând ca titlu același citat: «când redevii pentru o clipă om vechi», au în mod clar, statut de „ars poetica”. Ele dovedesc că autorul stăpânește mai multe registre stilistice, de la acele „exerciții de transparență”, făcute în urmă cu peste trei decenii, la scrisul aspru, neguros-controlat, de acum. Începutul celor două poeme e confesiv, promițând texte de o logică imbatabilă: „De ce mi-amintesc acum un bar de la marginea orașului?” (p. 19) și „Am frunzărit vreo două ore teancurile de caiete adunate în timp” (p. 70). Finalul lor e comun: aceeași muză parodică, masculină, nu e chemată să aducă inspirația, ci, în coada operei, absorbită în text: „În urmă zeul pufnind în răs cu duioșie/ Atroce totuși când licărește din cerneala de pe hârtie” (p.71). Cartea echinoxistului Ioan Moldovan e o scăpărătoare sinteză poetică înfiptă în postmodernism.

Cărți cu dedicație

Daniel SĂUCA

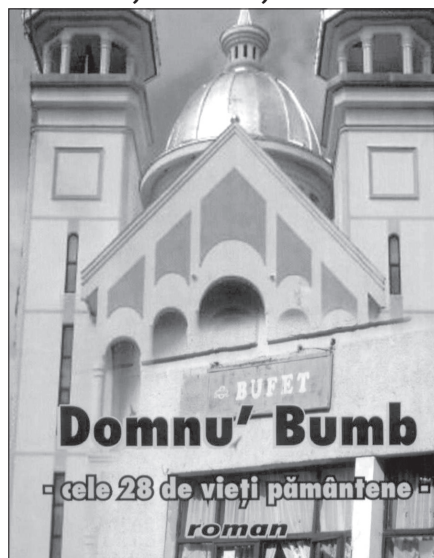
■ **George Vulturescu, *Negură și caligrafie*, Eikon, 2014.**

O nouă carte de pus în „ramele nordului” (titlul unui volum de V. Mureșan), tărâmul sideral/ancestral și al poetului George Vulturescu (sau mai ales al lui). Mitologia sa poetică, personală, „nordică”, e de data aceasta impregnată mai puternic, liric, de urmele, tușele, caligrafiile morții. „Scriu despre un Nord pe moarte./ Ultimul poet care a scris despre Nord a murit./ A murit și ultimul cititor/ care a citit poemele sale și nu li se mai știu numele/ Îmi place în Nordul meu pe moarte/ ca unui Titir din Vergiliu care a primit/ doar pământul pietros pentru oile sale” (*Titir al Nordului*). **Apocalipsa după Vulturescu** e și o extraordinară lecție (printre puținele din literatura ultimilor ani) despre locuire, acea locuire în care trupul, cuvântul și casa una sunt. Locul, Nordul, le cuprinde pe toate, într-o sfâșietoare privire & metamorfoză: „Cel mai rău este când crucile își ies din minți/ și nu te poți așeza la locul tău/ asta faci când scrii/ asta faci și acum când mă ridic dinapoia/

ochiului tău/ ca să mă vezi...” (*Negură. Pe drumul spre Emaus*).

■ **Ștefan Doru Dăncuș, *Domnu` Bumb – cele 28 de vieți pămâtenne*, Tribuna, 2014.**

Cartea e un roman, fie și pentru că are un personaj principal, Domnu` Bumb, tatăl și fiul. Un roman, cum s-ar spune, autobiografic, emoționant, direct, fără ocolișuri, în stilul cunoscut deja al Domnului Dăncuș. Cartea merită citită integral, mai ales dacă doriți să aflați viețile domnilor Bumb. Aici reproduc doar câteva pasaje mai spumoase, literar-biografice: „Pentru mine, domnu` Bumb a fost cel mai important obiect de studiu, la el mă gândeam când m-am făcut scriitor” (p. 160); „Dumnezeu este bun. Nici El nu plătește impozite la stat” (p. 28); „În lipsa alcoolului era mult mai întunecat decât de obicei. «Probleme cu inima», le spunea nedumeriților. Vasalie n-a comentat strania asceză a prietenului său. Se îmbăta metodic seară de seară, spre disperarea fetelor de la bar care erau obligate să țină deschis până la ore târzii. «Gura», stri-

ga Vasalie când acestea îndrăzneau să spună că a venit ora închiderii. «Am băut aici un Mercedes! Am un Lamborghini în ficat!» Cu ochii tulburi, lăsa un moment de efect. «Un Lamborghini am în ficat», continua cu voce răgușită” (p. 15).

■ De mult nu am citit o carte bună de reportaje. V-o recomand cu plăcere: **Nicolae Pătruț, „Dincoace și dincolo de cuvânt”** (Ed. Eubeea, Timișoara, 2013).

E și această carte încă un semn că reportajul de presă, reportajul literar, merită să redevină un gen frecventat de cât mai mulți jurnaliști, inclusiv de pe la noi. Sigur, îți trebuie un „bagaj” de talent și implicare jurnalistică pentru a scrie bine reportaje bune. Dar, sigur reportajele bune rămân (și în format print, și radio, și tv, și online). Știrile de doi lei, tabloidizante, isterice, propagandistice sigur nu. Părerea mea. Am citit oricum cu plăcere o carte bună de reportaje de Sărbători decât să vizionez, aproape pe toate canalele tv, știrile de genul celor amintite mai sus.

Teatrul – parodie a condiției umane

Imelda CHINȚA

Atitudinea primului om față de coastele sale este volumul de teatru semnat Mihai Pascaru, apărut la Editura Eikon, Cluj-Napoca, iar cartea provoacă la o redescoperire a genului, într-un context în care hegemonia o înregistrează poezia și proza. Mihai Pascaru este un consacrat prozator, iar în prezent ocupă funcția de profesor la Catedra de Sociologie și Asistență Socială a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Discursuri dramatice distincte, cele două piese ce compun prezentul op, *Atitudinea primului om față de coastele sale*, ce dă și titlul volumului și *Când nu vorbește dragostea*, sunt scrise în tonalități diferite, surprinzând prin maniera și limbajul abordat. Primul text este o parabolă biblică într-o reinterpretare a mitului creației femeii în spațiul matricial al Edenului, în esență un teatru de idei, secondat de un teatru „epic”, o felie de viață în care acțiunea se concentrează în jurul anilor `80 într-un decor realist, o piesă cu accente existențiale și morale diferite. Cel de-al doilea text a fost la origini un scenariu TV, apropiat de arta cinematografică, refuzat de cenzura comunistă, spre deosebire de primul al cărui scenariu este mai plauzibil și mai ușor de materializat.

Primul text, *Atitudinea primului om față de coastele sale* este o piesă într-un act și trei personaje, Primul Om, Diavolița și Șarpele. Mihai Pascaru cultivă un teatru minimalist în care registrele se succed într-un text updatat. Primul Om este un „Iona” modern în căutarea peștelui pentru masa divină. Spațiul paradisiac este reconfigurat în manieră ludică, iar dialectica devenirii și tribulațiile ființei sunt aduse în prim plan. Singurătatea este bine articulată și devine o temă centrală a piesei, ea fiind periculoasă deopotrivă pentru om - artist sau creator - și diavol: „Iubitorului de artă în general, de muzică în special, nu i se rezervă nimic altceva decât singurătatea”. Spectacolul dramatic se realizează sub masca frondei, a revoltei, a dorinței de manifestare. Solilocviul este în crescendo și surprinde confruntarea omului cu sine și cu lumea. Primul Om interoghează existența în încercarea de a găsi răspunsuri: „Uite că nu mușcă și eu îmi pierd timpul gândindu-mă degeaba. Oare toată viața mea așa va fi? Toată viața va trebui să mă gândesc, să mă frământ îndelung înainte de a face efectiv ceva?”

În acest spațiu schematic conturat nu descoperim viața patetică, tumultuoasă, ci o retragere înăuntrul unor frământări și doar muzica sacră a sferelor este singura capabilă a detașa: „Muzica! Muzica! Doar ea mi-a mai rămas în lumea asta nouă în care toți sunt ocupați, toți muncesc, peste tot se construiește câte ceva...”, sau dragostea care este „o reproducere a Universului”. Tonul este unul familiar, de aici rezidă simplitatea discursului dramatic: „Am fost ieri cu Dumnezeu la teatrul cârțițelor, dincolo de Pomul Cunoașterii”, iar pregeneza este adusă în prim plan, Dumnezeu pregătind Planeta pentru „restructurare”. Demiurgul este foarte organizat, un „inginer” acribios, care își planifică în detaliu munca, pasajul amintind de poemul lui Dan Norea, *Facerea lumii*: „Păcatul lui este că lucrează foarte metodic. Mereu face tot felul de schițe, ține chiar un jurnal, un fel de bilanț cu ce-a făcut și ce mai trebuie să facă”.

Mihai Pascaru satirizează înstrăinarea cuplului și recurge, pentru a surprinde ieșirea din monotonie stării paradisiace, la răsturnări de situație, punând în ecuație, simultan, și problematica sta-torniciei și a fidelității: „**Șarpele** (*Ironic*): Văd bine că mai ales tu, diavolițo, exact la fericirea mea te gândeai. Dar ia apropiați-vă, să vă fac eu fericiți cu adevărat. **Diavolița** (*Rugătoare*): Dar nu mă bați. Nu-i așa că nu mă bați.

Șarpele: Păi nu te bat, că nu ești încă nevasta mea ...”

Se realizează astfel un joc cu convenția teatrală, autoreflexivitatea auctorială creează o anume autonomie a personajelor redând impresia de intruziune a lumii asupra teatrului: „(*Observă cum dinspre stânga se apropie șarpele. E vesel, fluieră un cântec cunoscut, se joacă răsucind un baston de bambus*)”.

Didascaliile de la începutul piesei ne conturează cadrul voit poetizat ce îmbracă forme mozaicale: „*Colț de rai. În stânga – marginea unui lac înghețat, în dreapta – câteva sălcii și câțiva copaci în floare, pe malul unui râu care se varsă în lacul înghețat. Pe gheața lacului, dansează desculță Diavolița, frumoasă foc și nespus de vioaie. Din toate sferile lumii abia create se revarsă spre ea valuri de muzică rock*”.

Perpetuarea nu poate fi oprită, Primul Om, un neofit în univers, deși preocupat și îngrijorat, pare a o accepta: „Doar nu asta-i dragostea – o alipire!

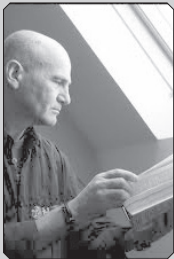

Cine de la cine trebuie să învețe dragostea înainte de căsătorie? Ce-i femeia? (...) Păi, dacă așa va fi, primesc cu bucurie perechea pe care mi-o pregătește Dumnezeu, primesc cu bucurie femeia". Jocul devansează existența, devine mască, iar cele trei personaje fug de realitate prin subterfugii, într-o ceremonie ludico-absurdă.

Cea de-a doua piesă a volumului, *Când nu vorbește dragostea*, conturează un teatru viu și totuși încremenit în timp, fiindu-i mai potrivită formula de film TV în care se reeditează o felie de viață dintr-o perioadă de maximă reclusiune. Șantierul alcătuiește decorul piesei, devine microscena unui trecut alcătuit din fragmente și recompus fidel. Convenționalul și platitudinea sunt recognoscibile în jocul personajelor, care demască decrepitudinea, agresivitatea și precaritatea unei comunități condamnate. Laura este ingineră, determinată și hotărâtă, organizează

întregul șantier, Aura, sora ei, este dispeceră în căutarea dragostei. Subiectul este banal, însă conturează o realitate uitată și aduce în scenă fraudele cotidianului și ale istoriei. Demonstrația se realizează pe felii de viață, în panouri glisante ce disimulează alte cadre culisante. Muncitorii se sustrag efortului și găsesc ca mijloc de evadare alcoolul, devenit apanajul unor instincte imbricate: „Marcu: (*Voicilă încearcă să desfacă o sticlă de vin*). Lasă vinul, grasule! Bea coniac că e destul. (*Îi ia sticla*). Vinul stă aici, deoparte. E pentru *diplomata noastră!*”

Textul mizează pe verbalism mecanic, prin repetiție și familiaritatea unor termeni, însă are drept scop de a demasca o lume construită fraudulos și obligă publicul să suporte incomoditatea unui adevăr despre viață, despre o lume imorală, fără retorică, fără invective, dar într-un dialog succulent, vibrant deopotrivă.

Omul de la etajul patru

Alexandru JURCAN

Am 80 de ani, pensionar, mutat aiurea într-un bloc mizerabil, fără să fiu consultat, deoarece fiul meu a dorit să vândă casa mea cea mare, ca să rupă ceva bani și m-a plasat aici. Abia acum am realizat că vecinii mă numesc Omul de la etajul patru. Aveam un statut, o funcție, un nume... Nu mai am nimic. Culisele incerte ale vieții, ultimul drum, presărat cu umilințe, resentimente, regrete, spaime. Niciodată nu ne gândim cu adevărat la finalul vieții. Ni se pare o legendă, o erezie, o poveste. Începe marșul fricilor: de boli, accidente, cutremure, întuneric, moarte. Nu găsesc un pahar și intru în panică. Nu știu unde am pus ochelarii. Dacă explodează butelia? Dacă nu aud telefonul portabil pe care mi l-a cumpărat fiul? Un număr necunoscut, la care nu răspund, după care coșmarul începe. Poștașul la interfon, lătrături nocturne, gălăgia nemăsurată, dureri de șale, la coloană, migrene, înțepenirea mușchilor... De ce trebuie traversată mlaștina asta fără vitalitate? Proteza nu mai stă fixată, amintirile sunt agresive, tulburi, iar nevoia de a dispărea subit crește ireversibil.

Aud de pe balcon fraze cu... s-a trezit omul de la etajul patru, a tușit omul de la... Oare ce știu ei despre mine, despre viața mea? Dacă mi-aș permite le-aș spune că îi așteaptă aceeași insulă populată de

fantome arogante. Că amintirile mele au pardoseală lucie, se poate aluneca ușor... Nu le voi zice nimic, îi las în dulcea utopie inconștientă. Fiul meu vine o dată pe săptămână și îmi aduce facturile, spunând că pensia mea e insuficientă pentru plata lor. Mă voi sinucide sâmbătă, asta e... Mă ucide gândul că voi aduce celorlalți bucurie, mai ales fiului meu. Poate că trecutul se răzbună? Am fost paznic la o închisoare modestă și mi-am făcut datoria, adică am fost corect. N-am lovit mai tare decât alții, nu mi-a fost milă de borfași. La biserică n-am mers, aveam un program prea încărcat. Nevasta m-a lăsat după ce era s-o omor în bătaie, fiindcă m-a rugat să duc ilegal un pachet unui văr de-a ei închis pentru habar n-am ce. Nu m-am implicat în aiureli, nu mi-am băgat nasul în oalele altora.

Ce tâmpenie... de ce m-aș sinucide? Poate pentru că am văzut atâtea orori, oameni la capătul puterilor morale? Oare nu cumva m-am contaminat de la nefericiții din subordinea mea? Un lucru e limpede: am citit enorm, m-am instruit, mi-am perfectat egoismul, care e baza fericirii terestre. Am citit undeva despre o sectă a egoiștilor. O să mă înscriu acolo, poate primesc ceva funcție. Mereu există oportunități. Doamne, ce zi fastă! Cum mi se limpește mintea!

Vămile trecutului

Carmen ARDELEAN

Omul Negru și alte arătări de pe Hotar,

Viorel Bucur

Un debut liric la 55 de ani, urmat de unul în proză cu un an înainte de a împlini 60 de ani nu poate lăsa indiferent cititorul care caută, dincolo de conținutul propriu-zis al cărții, motivația intrinsecă sau extrinsecă a demersului literar. Titlurile celor două volume de poezie, *Golul din mine* (2010) și *Rugă într-o biserică goală* (2012), au ca numitor comun, golul lăuntric generat, probabil, de absența unor spații și a unor oameni, de acel fuggit irremediabil tempus care adâncește misterul existenței umane, al vârstelor care se succed, al tăcerilor care se acumulează, căci Viorel Bucur trăiește, de o samă de vreme, în Germania, departe de Bogata de Mureș pe care o rememorează emoționant în volumul de povestiri *Omul negru și alte arătări de pe Hotar*, Editura Eikon, 2014.

Cele două „Tablete de suflet” care deschid volumul - cunoscuta afirmație-îndemn a lui Creangă și versurile lui Ioan Moldovan „...visez un râu/ o iarbă/ și mult argint în care moare timpul” - fixează două coordonate importante: dubitativa încredere în propriul discurs epic și nostalgia rememorării autobiografiei, confirmată de o dedicație cu iz poporanist „*Celor mulți cu care am crescut*” și de *Întâmpinarea* ce evocă parte din traseul copilăriei și motivează actul literar: *dorința de a nu uita oameni și locuri, nevoia de exercițiu adevărat de îmbrățișare a sufletului prin încercarea de a-l transforma în cuvânt pe care, după ce-l vei fi ținut un timp îndestulător în tine, să-l înveți să zboare*.

Nu despre o relatare de tip memorialistic este vorba aici, căci autorul dezvăluie și miza cărții: un simplu exercițiu de imaginație, un joc-omagiu, o transfigurare a unor oameni și a unor locuri, a unor întâmplări reale, dar cu deznodăminte diferite. În fapt, e o nevoie pe care atât de frumos o descria Hortensia Papadat-Bengescu tot pe la vârsta de 60 de ani: „Am răspuns chemării autobiografice cu simțirea cuvioasă a cuminăcăturii, dezgolare și sfială de sine, - când m-am scufundat în apele din mine, din împletitura lor deasă am ridicat la suprafață numai semnul celor zece degete... iar după spovedanie am simțit că timpul o secundă mi s-a oprit în loc”¹.

Șase povestiri-*plimbări* prin satul copilăriei și cinci intermezzouri (aproape) lirice, denumite, invariabil, *Salcâmul fără frunze*, compun volumul care zugrăvește

tragi-comicul existenței în spațiul rural, în care anecdotul, insolitul sau arhetipul conviețuiesc la fel de pașnic precum cele trei etnii conlocuitoare din Ardeal.

Tot mai utilizat ca strategie textuală (prezentă la prozatorul Cosmin Perța sau la poeta Ruxandra Cese-reanu), metatextul - deopotrivă poem și excurs uneori anticipativ - descrie stări și episoade aparent banale, derulate, cinematografic, sub salcâmul care nu e doar un axis mundi ca la Preda, ci e un metapersonaj în jurul căruia se țese o altă geografie locală și interioară: e toposul care permite lectura mai mult sau mai puțin tihnită a capodoperelor literaturii, spațiu al meditației pe tema trecerii timpului, a credinței, a liniștii sau a cuvântului, al sublimării sentimentului de solitudine.

Câteva dintre intermezzouri anticipează teme, motive, tonalități ale povestirilor, într-o manieră contrapunctică. Evocarea *biografiei* salcâmului, originea incertă are drept corespondent, în povestirea *Omul negru*, misterioasa prezență a personajului ce dă titlul povestirii; scena înduioșătoare în care o scroafă cu 12 purcei *gustă* - la propriu - arta literară a lui Dumas e regăsită, cu o recuzită puțin schimbată, cu alte protagoniste necuvântătoare, la finalul povestirii *Miss Hotar*; sosirea sub salcâm a unei șatre fascinante deopotrivă prin limbajul colorat al țiganilor și prin frumusețea ispititoare a țigăncilor ghicitoare anticipează activitățile desfășurate în stabilimentul numit „La Creața”.

Cu o temporalitate incertă, dar ușor de coagulat prin prezența unor indici sociali, politici, etnici sau economici, cele șase povestiri reconstituie realitatea transilvăneană ante și postrevoluționară într-un involuntar studiu monografic. Eliminând, după cum mărturisea în *Întâmpinare*, toponime reale, căci satul natal și orașul din apropiere nu sunt numite, prozatorul alege să configureze o geografie locală prin numeroasele toponime ce par (și avem convingerea că unele chiar sunt) autentice: astfel, *Hotarul*, *Continitul* sunt brăzdate de *Drumul Rânții*, *Drumul lui Icea*, *Drumul Țării* care, ar zice bărbații din povestirile lui Viorel Bucur, trec invariabil pe la *Terasa de la Creața*, nu pe la *Biserica Albă a reformatilor*, *Tăul lui Bechiar* sau *Râpa Deteșului*, *Răzorul Mic* sau *Dealul Mare*.

Evocatoare, încărcate de semnificații sunt și ocupațiile, obiceiurile, tradițiile, lumea obiectuală sau locurile comune specifice spațiului rural. Mingea „de 13 lei, roșie cu buline albastre”, sfeterul de lână,

„monopolul cu dulce” sunt firești în vremea în care deciziile importante se iau în urma unor dezbateri aseasonate cu „gâturi de țuică”, în care tihna ți-o dă confecționarea unei țigări sau existența unei vaci în bățatură, în care intrarea ciurdei în cucuruz sau tăvălirea ierbii de către tinerii fotbaliști ai satului sunt păcate capitale; nu și paternitatea incertă sau bitangii. E evident că nu e iarnă fără colindat *pe șorici și carne afumată*, dar nici înmormântare fără divertisment.

Cu iz ardelenesc sau maghiar, antroponimele sunt, de departe, punctul forte al componentei monografice a satului. Aparținând românilor sau *bozgorilor*, sugestive prin încărcătura semantică sau prin evidențierea unei trăsături pregnante, savuroase prin efectul creat de formele diminutive sau de cognomen, acestea vitalizează discursul epic, îi conferă naturalețe și prospețime. *Arătări* precum Săcuiu sau Craiu, Creața sau Baronele (cele mai sărace femei din sat), Kicsi Csendor, Pișta lui Ruja trăiesc, alături de inginerul Pufi, directorul școlii Nicu zis Tremurici, prim-secretarul Ghiocel sau propagandistul Balegă, zile banale sau tragice, întâmplări cotidiene sau fundamentale.

În *Cedarea Ardealului*, o dispută fotbalistică - deci... sportivă - declanșează, reorchestrează conflicte interetnice, istorice, sociale, trezește orgoliile naționaliste germinative în copiii adunați în jurul unei mingi de (ghinion!) 13 lei. Interesante sunt aici argumentele licitate, căci ele nu sunt altceva decât opiniile, ideile șovine ale adulților, nedumicate, dar asumate de cei mici, care trădează tensiunea mocnindă. Disputa culminează cu o veritabilă confruntare fizică încheiată brusc de o intervenție neașteptată, care modifică radical percepția asupra problemei cedării Ardealului: „Stați, mă, că nu vă ia nimeni Ardealul! Ce, parcă poate cineva să ia Continutul cu el?” Nu trec neobservate nici descrierile, pe alocuri rebreniene: Crucea Eroilor din sat amintește de crucea din „Ion”, ambele regăsite, simetric, în incipit și în final.

Construită după modelul povestirilor polițiste, cu o intrigă riguros amplificată și cu o constantă susținere a suspansului, *Omul negru* e, în fapt, o tragică poveste de dragoste. Se remarcă aici și o atentă construcție a personajului, preferința pentru tipologii cu o biografie bine conturată (exponenții triumphiului conjugal) sau schițate printr-o replică sau o abilitate (Orbul vânzător de ace) și o timidă încercare de utilizare a tehnicii contrapunctului în cele trei apariții înspăimântătoare ale Omului Negru. Dincolo de suspansul creat de prezența unui personaj bine condus în spațiul narativ, interesante sunt fluxul, emulația resimțite în satul a cărui existență lină, sigură, invariabilă e perturbată de intrus. Dacă prima apariție stârnește confuzie, neîncredere, *verdictul oficial* fiind *vedenie*, dat fiind momentul atacului - seara - și absența violului, greu de înțeles când protagonistă fusese nimeni alta decât Gica lui Lia, reapariția

Omului Negru, în miezul zilei, în preajma unei femei hotărâte, puternice precum Irma lui Miclăuș spulberă primele teorii. Baticul smuls „cu tandrețe nemărginită”, lamentoul „Teri, Teri” și tristețea nemărginită din ochii atacatorului modifică datele problemei pentru cititor, deși vox populi încadrează personajul în categoria „violator oarecare”, ce nu-și poate „comanda la p...”. Teoria va fi neutralizată complet atunci când Hurduzăul, adică Anica lui Nicu, o femeie de vreo 75 de ani și 150 de kg, cu mustață și voce ca un tunet, la antipodul unui eventual profil tentant pentru un violator, își arată deplina disponibilitate și constată, cu uimire și regret, indisponibilitatea violatorului de a profita de făptura-i rubensiană.

Arta descrierii e vizibilă în portretul jandarmului și al lui Pișta, cei desemnați să elucideze misterul prezenței masculine. Solidificate cu fiecare cuvânt sau replica schimbată, cu fiecare gest sau privire, portretele celor doi sunt prilejuri de a zugrăvi istoria și istoriile locale, conflictele etnice, extremismul fețelor bisericești, în contrast cu verticalitatea, tactul, profesionalismul, intuiția, imparțialitatea polițistului maghiar, trăsături care nu constituie însă argumente persuasive pentru o eventuală promovare.

Un artificiu de compoziție introduce aici autorul, căci dezvăluirea identității agresorului nu înseamnă nimic pentru cititorul care nu-i cunoaște biografia. Personaj colporteur, Iulian, vestit povestitor, va dezvălui nepotului Victor (alter ego al autorului) tragica poveste a lui David a lui Aron, pe a cărei ramă se vor încrusta și momentul colectivizării, șantierele tineretului, melodrame și povești scabroase, noua ordine socială și noile categorii sociale.

Migrația personajelor dintr-o povestire în alta devine vizibilă odată cu *Baronele*, căci Iulian, fostul soldat în armata austro-ungară, e reluat inclusiv cu o parte din biografia deja conturată. Nu suspansul e cel care încheagă aici narațiunea, ci ineditul destinului celor două surori, Anica și Eva, care pare să se transmită ereditar. Copiii din flori și sărăcia sunt anateme de care nu pot, nu știu sau nu vor să scape, dar, cu toate acestea, casa lor nu e ocolită de bărbații din sat și, implicit, de sudălmile soțiilor acestora. Sensibilizează acumularea de superlative ale penuriei și emoționează povestea de dragoste trăită de Ilona, fata debilă a familiei, cu tractoristul Pili Pișta, poreclit Mutul.

În *Miss Hotar*, satul trăiește, respiră, e viu și prin ființe *arhaice* precum cele patru văduve matusalemice care dezbăt noutățile satului într-o *poiană a lui Iocan* plasată, nu întâmplător, sub salcia de lângă fântâna lui Icea, singura cu apă de băut din sat. Locul naratorului de odinioară, iscusitul povestitor Iulian, e acum, alături de ceilalți soți ai bătrânelor, în lumea de dincolo, dar, cu toate acestea, imaginea războiului pe care-l trăise nu se estompează, ci e alimentată cu un emoționant legământ ce explică numele de Crișan dat fiului. Finalul lui Pișta, unul dintre vinovații pentru copiii din flori ai

Baronesei, e prezentat cu nostalgie și umor, dovadă că justiția, divină sau... involuntară, există.

Revine, printr-un interesant joc al rolurilor pe care autorul le distribuie pe rând personajelor sale, Victor. Trădarea, prin anticipare, a ineditului situației ce va constitui nucleul povestirii centrale, declanșează suspansul amplificat prin relatări mai puțin reușite ale primelor experiențe sentimentale ale imberbului Victor. Probabil accentuata componentă autobiografică copleșește și scade din valoarea narațiunii, căci, așa cum inspirat afirma Alex Ștefănescu în cartea-manifest lansată în 2014, nu e suficient să vorbești despre emoția, fericirea trăite, ci trebuie să le poți prinde și reda literar pentru a transmite starea, trăirea ta.

Balul de la Oraș, balul din sat, cele două Marii sunt deopotrivă contrapunctice și antitetice. Dincolo de micile scăderi, povestirea e puternică prin secvențele care prezintă alegerea juriului, pregătirile pentru ineditul bal, recuzita, decorul, descrierea concurenților - „unicate” mai degrabă prin tare decât prin calități- și finalul sublim, total neașteptat, memorabil.

Despre (posibili) eroi ai revoluției din 1989 e vorba în *Dizidentul*, proză cu nerv, care dezvăluie trista realitate a „marii” schimbări trâmbițate de revoluționari precum Aglaia Sobca, țiitoarea fostului secretar al Comitetului de partid, securiști, milițieni sau prim-secretari. Înființarea Frontului Salvării Naționale, controversele iscate în sat în vederea desemnării unui candidat... eligibil prin statutul de dizident, ridicolul situației care atrăsese asupra lui Filon oprobriul partidului (carnetul de partid e scăpat în cel mai ingrat

loc posibil) și eliminarea din rândul comuniștilor sunt câteva dintre firele care țes o istorie insolită și fascinantă prin quiproquo.

Creața amintește, prin istoria excepțională, prin aura de mister din jurul toposului ce magnetiza bărbații satului de câteva decenii, de când era un cunoscut stabiliment al damelor ce ofereau, contra cost, plăcere, prin somnul care copleșește la final, de povestirile în ramă sadoveniene. Povestea de iubire dintre Cora și Lazăr Marincea e ingenios infiltrată în tramă, iar evenimentele tragice care se succed în cascadă după decizia lor de a forma o familie copleșesc; problemele financiare, apariția legionarilor și cruda desfășurare de forțe, moartea lui Marincea, episodul siluirii tinerei, plecarea nejustificată a Corei și preluarea afacerii de către inadaptata Creața devoalează o altă față, una plină de atrocități, a satului.

Seducător prin limbajul autentic ce imprimă textului nota originală, atent la fiecare mișcare a personajului și la orizontul de așteptare al cititorului, preocupat de strategii narative care să exulte prin controlul suspansului și dozarea informației, Viorel Bucur debutează în proză cu dreptul și, mai ales, cu girul lui Alexandru Vlad care asigură textul sintetic, dar elocvent de pe coperta 4 a cărții.

¹ Hortensia Papadat-Bengescu, *Autobiografie*, în *Adevărul literar și artistic*, an XVIII, seria a III-a, Nr. 366-367, 11-18 iulie 1937, pp. 5-6, apud *Hortensia Papadat-Bengescu*, antologie, studiu introductiv, tabel cronologic și bibliografie de Viola Vancea, București, Editura Eminescu, 1976, p. 45.

Caiete Silvane. Credem în cultură! De 10 ani

Regulamentul Concursului de debut al Editurii „Caiete Silvane”

Editura *Caiete Silvane*, editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj, organizează concursul anual de debut, **ediția 2015**, cuprinzând următoarele secțiuni:

- Poezie;
- Proză;
- Critică și istorie literară;
- Eseu.

Manuscrisele, în limba română, participante la concurs vor fi expediate, cel târziu până în 15 februarie 2015, în format electronic (pdf sau doc) pe adresele caietesilvane@yahoo.com sau office@caietesilvane.ro sau prin poștă, în format printat, însoțite de varianta în format electronic, la adresa Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11 (cu mențiunea pe plic pentru Concursul de debut al

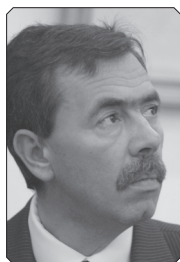
Editurii „Caiete Silvane”).

Manuscrisele trebuie să aibă: cele de poezie, maxim 50 de pagini (format A4, corp de literă 12), cele de proză/critică literară/istorie literară, maxim 400.000 de semne, iar cele de eseu maxim 300.000 de semne. Lucrările declarate câștigătoare (de un juriu format din personalități ale lumii literare) vor fi anunțate la Zilele revistei „Caiete Silvane” (martie 2015) și vor fi publicate la Editura „Caiete Silvane” până la ediția următoare a Zilelor menționate. Sunt acceptate și manuscrise ale autorilor care au fost incluși anterior în antologii sau au publicat în volume colective.

Premiile concursului constau exclusiv în publicarea volumelor (la cele patru categorii menționate).

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază. Relații suplimentare pot fi obținute la telefon 0724570646 sau prin email la adresele: caietesilvane@yahoo.com; office@caietesilvane.ro.

Viața ca un spectacol

Marcel LUCACIU

Odată cu trecerea și pe-trecerea anilor, *Dincolo de marginea marginii* acestei lumi iluzorii, resimțim viața, ce ne-a scăpat printre degete, ca pe o sumă a întâlnirilor noastre cu alții și, mai rar, cu noi înșine privindu-ne în oglinda vremurilor de mult apuse, uneori, fără să ne mai recunoaștem. Chiar dacă *Zi după zi* ne-am rugat: *Lasă-mi, Doamne, zăbava!*, de fiecare dată *S-au produs modificări*, iar prea multele *Lovituri de nisip* ne-au împins pe un *Câmp minat*...

Cine l-a frecventat pe Mircea Petean, de la debutul editorial cu placheta *Un munte, o zi* (1981), până la recenta antologie *Munți și zile* (2012), a remarcat, desigur, cel puțin două repere fundamentale ale itinerarului său poetic: *Întâlnirea și Călătoria*. De asemenea, a putut observa subtilul joc al măștilor poeziei sau, altfel spus, alteritatea eului liric (în subordinea lui Bazil și, mai ales, a lui Nicanor, se află, mereu, Piromanul, Neocinicul, Maestrul, gnomul, într-un-târziu-dumiritul etc.).

De această dată, pornind de la motivul jurnalului și reunind proze eterogene, într-un amalgam bine articulat, poetul de la Jucu Nobil îi conferă lui Nicanor privilegiatul statut de protagonist al unui (pseudo) roman incitant și savuros: *Nicanor, ultimul om* (Editura Limes, Florești-Cluj, 2014). Deși pare, la început, învâluită în așa-zisul mister, geneza unei asemenea cărți e tot de factură ludică, fiind repede elucidată grație convenției literare: „Făcând curat în garsoniera unde Nicanor și-a dus traiul la bătrânețe, menajera sa a dat peste niște terfeloage pe care scria *Caiet sinucigaș 1, 2, 3* ș.a.m.d. Bineînțeles că, negăsindu-le niciun rost, nu a făcut totuși prostia de a le arunca la gunoi, ci le-a predat unuia dintre prietenii săi de cafea. Omul de hârtie cu coperti de carton a socotit că textele de acolo, sau măcar o parte dintre ele, merită a fi cunoscute de toată lumea. Așa s-a născut cartea aceasta. Este un mic omagiu postum adus *ultimului om* care știa citi urmele rostirii pe albul tăcerii” (*Ultimul om*).

Fără îndoială, meritul lui Nicanor este acela de a fi trăit, intens, „bucuria întâlnirii” (dezinteresate). El a transformat cafeaua (locul unde „își sorbea dulcea zeamă amară a fiecărei zile”) într-un alt *han al Ancuței* sau într-o altă *poiană a lui Iocan*, fiindcă doar aici „călători însetați au deprins obiceiul de a se opri din drumul vieții pentru a zăbovi un ceas împreună” și au găsit prilejul de a dezbate, apoi, „problemele politice” acute ori „soarta firului de iarbă în epoca contempo-

rană”. Și astfel, „cafeaua a devenit pentru el *templu* (...) în care se oficiază *religia întâlnirii*”.

Citind jurnalul peregrinului Nicanor, facem cunoștință cu o galerie întreagă de scriitori („cu patalama ori doar începători”), pictori, studenți, frumoase necunoscute, oameni de afaceri, avocați, medici, funcționari de bancă sau, pur și simplu, oameni de rând cu fizionomii bine creionate, dar a căror identitate e atent camuflată. De pildă, întâlnim un „pictor cam trecut” ce vrea să reabiliteze „imaginea proletarului”; un „avocat” care dorindu-și notorietatea „a publicat cincisprezece tomuri” (anoste); un poet al cărui proiect năstrușnic este acela de a „tălmăci” și „retălmăci” propria-i producție lirică, extrem de săracă etc. Exasperat de avalanșa creatorilor, „Omul de hârtie cu coperti de carton” (alias editorul) se trezește cu sertarele doldora de „poeme ai căror eroi sunt poeți mai cu faimă sau mai nevoiași, scriitorăși ori genii capabile să stârneasă reacții complexe (...)”. E o colecție bogată și orice „privitor are șansa de a sintetiza câteva tipuri: servul devenit lichea, veleitarul dublat de escroc sentimental, falsul taumaturg, carieristul, grafomanul, aventurierul, *căpușa*, genialoidul” (*Portretul poetului necunoscut*). Trebuie, însă, menționată confesiunea mult încercatului editor: „Nu autorii de cărți, carieriștii, vânătorii de onoruri, gloriile de mucava, genialoizii, ci creatorii unei poezii ferite de zgomot și de-ngâmfare, aceia sunt prietenii mei. Aceia cu adevărat mă interesează...” (*Un grăunte de poezie*).

Insolita compoziție epică este una densă și drept urmare nu se limitează la pestrița galerie de artiști zgomotoși sau tăcuți, solitari ori rebeli. Dincolo de meandrele vieții literare, se conturează, adesea, o ingenioasă radiografie a urbei clujene. Pe de o parte, e plictisul duminical cu străzi pustii în verile toride, cu oameni ce asaltează dealurile și pădurile, grăbindu-se „la pregătirea chiolhanului” (*Duminica în oraș*). Pe de altă parte, sunt „străzile înțesate de mașini” și „aerul tot mai greu de respirat”, vacarmul, precipitarea și emoțiile din preajma admiterii la Facultate căroara li se adaugă fie entuziasmul reușitei, fie tristețea eșecului (*Despre învingători și învinși impasibili*). Din peisajul citadin, nu lipsesc celebrele cafele Arizona și Croco, Piața Avram Iancu și Piața Mihai Viteazul ori tradiționalele cumpărături, de la Metro, ce au loc într-o goană festivă, teribilă și apocaliptică: „E un spectacol pe cinste, te asigur. Valoarea se măsoară aici în baxuri. Omul cu baxul – aceasta e deviza societății

de consum!” (*Obiceiuri*). Nu în ultimul rând, e doar o parte din Clujul de altădată, Clujul care își pierde - cu o nonșalanță glacială - ultima legendă vie; ultimul său boem: „A murit Bădică. Metafizicianul, logicianul, poeticianul, brâncușologul, Socratele din Pescarul și de la Emma nu mai sunt. Poliția caută un *apartinător*. Dar nimeni nu știe nimic despre vreo rudă, o iubită, un prieten” (*Bădică*).

În volumul de față, călătoriile lui Mircea Petean sunt destul de rare, nu însă și mai puțin productive. De exemplu, vizita la Ciucea, la Muzeul Memorial „Octavian Goga”, devine prilejul unor pagini de istorie literară. Aici, *Călătorul de profesie* îl cunoaște pe „unul dintre descendenții Ioniței, slujnica româncă în brațele căreia își dăduse duhul” Ady Endre, marele poet maghiar (*Fotografia*). În schimb, întoarcerea la munte, la Borșa fostului profesor de limba și literatură română, provoacă alienare, dezamăgire și repulsie prin schimbările „occidentale,” prin spoiala de modernitate și civilizație: „Dar ce le fu dat ochilor mei să vadă? O aglomerare de oameni și de automobile, de dughene, de hoteluri, baruri și cafenele – mostre perfecte de kitsch -, de blocuri insalubre și vile cu unul sau chiar două nivele, o foșgăială înspăimântătoare” (*Românii din afară și cei dinăuntru*).

Printre numeroasele tablete, reportaje, povestiri, file de jurnal, amintiri, pseudocronici de film (*Iarba*), caractere în maniera lui La Bruyère (*Seducătorul sedus*) își găsesc locul inclusiv o serie de *Notații disparate*, memorabile grație alurii sentențioase ori aforistice: „Într-adevăr, literatura este foarte geloasă; nu te sfătuiesc să o neglijezi, dacă nu vrei să fii părăsit,

dimpotrivă, cultiv-o cu asiduitate și vei vedea că vei fi răsplătit”. Sau: „Când o femeie vorbește despre iubitul ei ca despre *el*, înseamnă că a simțit din plin *șocul maternității*”.

Omniprezentul Nicanor are și el secundanții lui (scribul Ilie, Homo rusticus, Poetul) prin intermediul cărora ni se dezvăluie, rând pe rând, o *ars scribendi* („E un joc pur, un joc al spiritului. Nu contează identitatea celui alt. Iată de ce se recurge la pseudonime: e o mare desfășurare de măști. E, în fond, un spectacol”), un *modus vivendi* („Încerc să gândesc liber, să mă comport dezinhibat și spontan, în disprețul convențiilor și prejudecăților de orice fel”) și, îndeosebi, o veritabilă *profesiune de credință* („În ceea ce mă privește sunt un constructor de edificii verbale în care elementele onirice, alături de cele obiectuale, abstracte sau textuale, își au ponderea lor, de mai mică sau mai mare importanță, în funcție de intenționalitatea fiecărui poem în parte”).

Indiferent de speciile epice pe care le abordează (oarecum, în răspăr) Mircea Petean, remarcabile sunt calitatea scriiturii, tonalitatea când solemnă, când șagălnică, fluentă și, mai ales, acuratețea datorată rafinamentului stilistic. Sub paravanul străveziu al înțeleptului Nicanor (în fond, un *alter-ego* al poetului), viața e percepută ca un spectacol complex (mirobolant, derizoriu, melodramatic, rareori tragic).

Substanțială și barocă, *Nicanor, ultimul om* este o carte voalată, cu iz autobiografic. Ea reprezintă transfigurarea epică și totodată fericita complinire a liricii lui Petean; o lirică spectaculară și polifonică.

Abonează-te la

Caiete Silvane^{*}

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3,5 lei/lună; 42 lei/an

Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
9 lei/lună; 108 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).

Texte inutile

Ioan F. POP

Texte inutile, peripatetizări, glose pe marginea altor nemargini, zbaterea în valurile unei absențe. Bătălia pe o umbră a cuvintelor, a ecourilor ce tot vorbesc în pustiu. Tot ceea ce se sparge în i-realități la primul suspin. Scrisul pînă la sînge, pînă la os. Pînă la ultima fibră a ne-ființei. Scrisul ca amintire a atîtor uitări. Abisul și fascinația foii albe, înțelesurile care nu prind nici un contur, mintea rătăcind prin adierile însingurării. Tentația prometeică de a deștepta cîteva cuvinte, cîteva sonorități ale eterului. Spaima de a înainta în propriile obsesii, în vecinătatea unor șoapte stranii. Gîndul că totul cade în extazul inutilității, în patima zădărniceii. Gîndul că totul e iară și iară nimic. Visul de a scrie o propoziție după care să nu mai poată urma decît neantul. Una care să închidă pentru totdeauna iluzia scrisului. Una în care să încapă toată tăcerea, toată nerostirea, tot vuietul asurzitor al nelumii. Patima de a scrie cuvîntul după care doar urletul golului să mai fie posibil...

*

Să încerci iară și iară cu o încredere tot mai oboșită, tot mai apatică, de sub-om arondat nimicului. Să continui cu ceea ce crezi că nu poți, că nu are rost, că, oricum, nu folosește la nimic. Să încerci mereu cu toată gama imposibilităților, cu elanul tuturor neajunsurilor. Să fii senin la propria ta contradicție, exemplul care justifică încă o inutilitate. Un ultim suspin aruncat în vârtejul existenței. Ultima privire mîzgălită pe cer. Ultima tăcere care mai caută ruinele unui cuvînt.

*

Să mai rămii uimit în „locul în care se varsă devenirea”, în locul în care izvorăște senin inexistența. Apoi să uiți cu toate ne-întîmplările, cu toate amînările care ne cresc în urmă, cu tot ceea ce nu ai apucat să fii. Să umpli lumea cu încă un gol, cu încă o deșertăciune. Să dai înapoi toate prezențele împrumutate de la o biată absență. Să restitui blazat totul nimicului.

*

Încercarea de a împlînzii sinuozitățile unui gînd. Trecerea impasibilă de la o idee la alta. Gîndim cu umbrele deja-gînditului, cu tot ceea ce s-a gîndit din imposibil. Căci „nici o gîndire nu este posibilă fără una precedentă”, cu o spusă heideggeriană. Gîndirea culege deja-gînditul și se hrănește cu ne-gînditul. Ea se poate rezema pe alte gîndiri, dar, de înaintat, poate înainta doar în propriul pustiu. Acolo unde nici un gînd nu a pus încă piciorul. De fapt, gîndirea este doar gîndire *ex nihilo*, versantul de pe care ne putem privi ca posibilitate.

*

Cîte sfîrșituri ne-ar trebui pentru a putea începe ceva? (După cum evoluează, se pare că lumea a început direct cu sfîrșitul). Viața este un experiment fără nici o finalitate prevăzută, pentru că a început ca un impuls neprevăzut de nici o necesitate. Existența operează doar cu necesitatea întîmplării. Întîmplarea a devenit întîmplător existență. Printr-un vicleșug existențial, viața poate fi acceptată pentru că ea nu începe, concret, ca viață, ci ca un vis, ca un joc al existenței. La început mai mult visăm că sîntem în viață, după care tot încercăm să ne *trezim*. Copilăria este visul anestezic care ne introduce treptat în experiența incontornabilă a vieții. (Dacă ar trebui să intrăm în viață direct prin senectute, viața ar fi de neconceput.) Numai că din visul vieții ne poate trezi doar moartea, acest gol suspendat în neant.

*

De-a lungul (și de-a latul) devenirii sale, omul a fost pus în situația de a-și măsura augustele forțe cu un adversar rapace, incomprehensibil minții sale – timpul. Greu de prins în plasa unei definiții, el continuă imperturbabil să își picure inexistența, să ne prindă în golul său devorator. Oricît ar trăi, omul nu poate să-i adauge timpului nici măcar un rid. Faptele sale sînt doar niște cearcăne ale clipei.

Un poet al neliniștilor, iubirii și naturii

Pamfil BILȚIU

Botezat simbolic „Neliniști mărturisite”, volumul lui Costel Tăut, apărut recent la Editura Enesis, Baia Mare, în condiții grafice ireproșabile, ne recomandă un poet de certă vibrație lirică.

La Costel Tăut poezia e o cronică a propriei sale personalități. Remarcabilă este, la poet, capacitatea de a crea tensiune lirică prin acumularea constantă de trăiri tensionale. „Am fost și m-a pălit pământul,/ M-a îngropat; Și de găsit/ Eu nu mai sunt./ Am fost și sunt pământ” („Am fost”).

Adesea, în versuri fluide, de certă muzicalitate, în multe poeme descoperim o confesiune intimă, când tristă, când melancolică. „Și stau ca păsările ascunse,/ Cu cântecul adus gemând,/ Amplificat în glasul serii,/ Îți lasă ochii mari plângând” („Moment nocturn”).

Cele mai multe poeme au ca subiect de meditație problemele existențiale ale egoului. Multe exprimă simțiri intime, frământări, tratate ca patimi. „Suntem supuși la grele patimi,/ Iar noi tăcem și câteodată,/ Dă-n deznădejde firea toată/ Și lumea-mi vine s-o las bal-tă” („Patimi”).

În primul ciclu al volumului poezia lui Costel Tăut e delicată, prin osatura de neliniști și sentimente intens trăite. Stăruie la poet o deznădejde, când exprimată mai direct, când redată nud. „Umpleți-mi paharele de patimi,/ Năzărite din rosturi, fără sens” („Sensuri”).

Poetul este într-un continuu dialog cu viața, cu societatea, cu cei apropiați și cei necunoscuți. Pune întrebări, oferă răspunsuri. În astfel de poeme versul este tăios. Fantezia poetului caută visurile și frământările sumbre. „Îmi

dai, Doamne, și nu zici,/ Că e grea și n-o pot duce,/ Iară eu purtat, de griji,/ Cad trudit sub astă cruce” („Povară”).

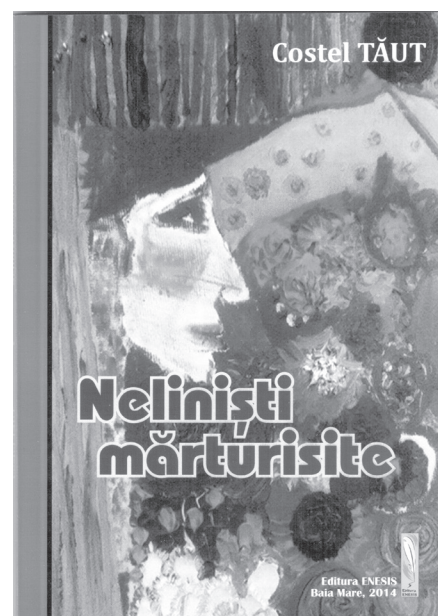
Costel Tăut este un poet romantic, care caută să-și redea biografia în versuri melancolice, când muzicale și fluide, când prozaice și mai seci. Descoperim în creația sa un poet schimbător, mereu agitat de problemele existențiale, care îl apasă ca o grea povară. „Demult tăcut, demult prezent,/ La cele zile trist/ Și la trăiri absent” („Pocal”).

În stilul său meditativ poetul este un militant, își exprimă constant profesiunile de credință. „Mori cântat, când nu mai ești,/ N-ai oglinzi și nu privești,/ Mulțamește-te cu tine,/ Stai la vreme și vezi bine./ Ai răbdare, fii curat,/ Nu sta prea mult în oftat./ De-or să crape și n-or vrea,/ Tu trăiești în lumea ta” („Demonii”).

În unele poeme, axate pe declarații melancolice, răzbat influențe eminesciene. „Flori grele doar să-mi pui,/ La căpătâiul veșted,/ Ca să le simt tăcând,/ Din talpă până-n creștet” („Testament”).

Cântăreț al decadenței, poetul poate fi considerat și un Bacovia al Maramureșului, în unele poeme influențele sunt indubitabile. „Să cânte barbara fanfară,/ Un cântec funebru și mut,/ Funebru să cadă-n afară,/ În groapa de lut” („Moment funebru”). „În gări suna o melodie tristă,/ Eu cad meditativ în sala goală.” („Monotonă”). „Nimeni, nimeni, nimeni/ Și pustiuri reci,/ Ah, ce ceată mută,/ Ochi să-i vezi în veci/ Și se lasă, lasă/ Și eu cad mai trist,/ Dragii mei tovarăși,/ Eu nu mai exist” („Singurătate”).

La Costel Tăut poemul este

trist, apăsător, autorul este un sentimental declarativ, mereu apăsător de fiorul și infernul singurătății și tristeții. Dar în unele poeme poetul caută ieșire, depășirea acestei stări. „Mă despart de lumea toată,/ las tristețile-napoi/ Și în urma mea credința,/ Să viu iarăși printre voi” („Testament pentru o moarte de un ceas”).

În volumul semnat de Costel Tăut multe poeme pe teme existențiale sunt memorabile, în care tratează diverse subiecte, precum nevoia creației, a schimbării mediului de viață, tihna vieții, dragostea neîmpărtășită etc. Poetul mereu schimbă tonalitatea poemului, în funcție de stările și tensiunile sale interioare. Singurătatea, neliniștea, monotonia, moartea, iubirea pătimașă se concentrează la poet în actul scrierii poemelor sale existențiale. „Tristeți de oră hibernală,/ Tristeți de frig și de mormânt,/ Ce ne unesc aproape toate,/ Într-un cuvânt obositor, de sfânt” („Testament pentru o moarte de un ceas”).

Poezia lui Costel Tăut este una de confesiune sinceră, netrucată, a unei vieți agitate și intens trăite. „Ființa mea, în prag de seară,/ S-a adunat la inventar,/ Nu pentru lipsuri zbuciumate,/ Ci pentru pierdere de har” („Aproape de sfârșitul începutului”).

Temperamentul liric al poetului se descoperă într-o poezie a patosului, demnității și a condiției umane drepte. Este izbitoare confruntarea dintre vis, real, aspirație, neîmplinire, coșmar și luciditate. Având calitatea de a ridica eul poetic la o condiție de zbucium, poezia este la Costel Tăut un act de prezență dramatică a vieții sale.

Timpul este la poet o temă de meditație. Pentru poet este ca o povară ce apasă existența, se află în continuă mișcare, produce schimbări substanțiale ale vieții și le conduce existența către viitor. El se scurge continuu și prin el se deapănă firul existenței noastre. „Ce-am făcut cu timpul-acela,/ De ce l-ai lăsat să treacă?/ N-ai putut percepe oare,/ Că e mare și el pleacă?” („Timpul în mișcare”). Timpul atrage după sine, ne spune poetul, și îmbătrânirea biologică. „Pe când am ajuns la tine,/ Aveai părul alb și ochii mici./ Privirile tale senine,/ Le-ai dat unei blânde bunici” („Timpul în vis”).

Pentru poet timpul este purtător de dezamăgiri, tristeți, iluzii deșarte. „Unii taie, alții crapă,/ Toți își au un timp al lor,/ La minuni nu se arată,/ Depărtatul viitor” („Timpul apocalipsei”). Timpul ca și dragostea sunt lait-motivele de bază ale poetului care străbat întregul volum. În poemele de acest gen poetul ne face cel mai bine dovada creației sale poetice reflexive.

Poezia erotică este o parte reprezentativă a volumului. Costel Tăut este un sentimental reflexiv. Dragostea este tratată ca patimă erotică. În poezia de dragoste, ca și în poemele din celelalte cicluri, descoperim intenția autorului de a sugera o stare sufletească mai

aparte, o neîmpăcare cu sine, cu mediul în care trăiește. „Am apărut din noapte,/ Cu chipul meu prea trist,/ Te-am luat apoi de mână,/ Ca să simți că mai exist” („Cu tine”). „Eu mai rămân la mine-n suflet,/ Eu mai rămân și tot mai vreau,/ Să scriu, să plâng, dar nu pot, du-te,/ Nu te uita că eu mai stau” („Transpoziție”).

Tema vinovăției, dragostea cu toate rănilile ei, deznădejdea în iubire, suspiciunile sunt tratate cu o sinceritate debordantă. Eul este adus mereu în prim planul meditației. „Și liniștit eu trec mai rar,/ Prin locuri, dar e în zadar,/ În pas tăcut, în pas hoinar,/ Ne-am sărutat și nu cu-amar” („Toamna cu săruturi”). „Și fără sentimente,/ Fără prejudecăți,/ Făgăduiesc credințe,/ Din mare, cu dreptăți” („Valuri”).

Suferința este la poet monologată și incantatorie. „Pustiu, ca un gând funerar,/ O ploaie de vise m-apasă,/ În vântul barbar” („Pa-timi”). „Odată, târziu, m-am închis în ape,/ Eu eram pustiu,/ Tu erai aproape” („Noapte”).

Poemele de dragoste ale lui Costel Tăut sunt pătrunse de un noian de zbucium și tristeți, în care spiritul întâlnește cauzalitățile obscure. „În casă mă închid, tac în pustiu/ Și stau și plâng și nu mă mai opresc,/ Întreb de ce și nu mă mai gândesc,/ E timp trecut, e prea târziu” („Târziu, nu mai veni”). Sentimentalitatea este la poet mereu însoțită de intoleranță și neîmpăcare. „Plâng, în mine, după pasul tău,/ Torn, în mine, glasul de evreu,/ Primesc cu sete gestul sărutului/ Și glasul începutului./ Toate au pierit,/ Dar noi am trăit,/ Acele momente,/ Cu pașnici regrete” („Păcatul naivității ascunse”).

Poezia de dragoste a lui Costel Tăut este delicată, străbătută de tensiuni interioare, sentimente foarte intens trăite. „Atunci, la despărțirea noastră,/ S-au spart pahare și am plâns./ În mine doar și nu în ape,/ În văi am fost doar în surâs” („Creion”).

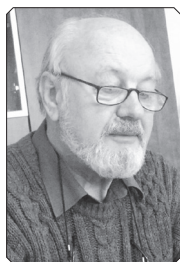
Costel Tăut este și un cântăreț al naturii. Pentru autor natura are o anumită religiozitate. Toamna, simbolizând anotimpul trăirilor și amintirilor, își clădește în ea templul meditației. „Toate trec și frunze moarte/ Să prefac în așternut./ Nu e glasul să le poarte,/ Glasul lor de mult tăcut” („Târziu în toamnă”). „Mai stau acum la poarta zăvorâtă,/ În mijlocul toamnei ce vine pe drum,/ Mai râd în tăcere și scriu în ispită,/ Pustiu mă voi duce acum” („Cântec târziu”). Toamna este pentru poet, ca și la Bacovia, anotimpul decadenței. „El se uită să le-asculte,/ Alte frunze-ngălbenite,/ Alte voci pierdute-n vânt,/ Se îndreaptă spre pământ./ Câte aripi risipite!” („Frunze”).

Cântând natura pe anotimpuri după model bacovian, iarna este pentru poet anotimpul comunicării cu tainele naturii, care îi prilejuiește poetului aceleași meditații existențiale. „Iarăși iarna cu vântu-i rece,/ Gândul trist mi-l tot petrece,/ Prin troiene și nămeți,/ Pentru a genera tristeți./ Ele trec la gura sobei,/ Fără meșteșugul vorbeii,/ Când nimic nu mai tresare,/ La o vorbă de chemare” („Visul unei nopți de iarnă”).

În unele poeme poetul zugrăvește ca în icoanele vechi bucuriile de a trăi în fascinantele sărbători ale iernii cu tradiții și obiceiuri pitorești. „Sărbători și obiceiuri,/ Cad la geamuri cu scânteii./ Draga mea, eu cânt colinda,/ Cu Iisus din Galilei” („De sărbători”).

În poezie Costel Tăut nu investeste numai sensibilitate din belșug, ci și agerimea propriei gândiri. Logosul eului trăit este redat cu o pasionalitate aparte. Sentimentul la el este redat în plinitudinea trăirii. Volumul „Neliniști mărturisite” ne propune un poet de aleasă vibrație lirică, un creator care știe să-și zugrăvească în poezie tot aleanul sufletului, gândire și trăire din belșug.

Costel Tăut debutează cu un volum notabil în arena creației poetice maramureșene.

Viorel Tăutan

Contrast

(recitindu-l pe Bacovia)

Venit-a iar vremea zăpezilor sure,
Decembre se joacă de-o viață cu noi
ninsoarea își face cărări prin pădure
și-n semenii noștri de suflete goi.

Iubito, ne-așteaptă o iarnă cumplită,
cerul amenință zâmbind cenușiu,
lumea pe scoarța planetei se-agită,
iar tu mă întrebi sfârșitul de-l știu.

Eu tac, îți zâmbesc, o zi norocoasă
te-aduse în cale-mi cu foc de august,
să împlinești un descântec, în casă
e cald, și roadele toamnei au gust

alături cu-aleasa destinului sacru,
prea-bună răsplată pentru cât înduram
în tot ce a fost doar un fad simulacru
al traiului meu zilnic, huzur și bairam.

Dar astăzi cu tine alături, femeie,
mi-e gândul mai bun, bucuria în casă,
iubirea ce-o leg de-ale slovei scânteii e
prilej să constat că de iarnă nu-mi pasă.

Profeție

după aceea
vei începe să calci cu tălpile goale
pe caldarâmul încins al noii vârste
parcurs cu neîndurare de toți ai tăi
în haită sau adunați în găști

vei țipa ori de câte ori o să atingi
jăratecul, ceilalți vor spune că ești
un tânăr fără vârstă ce poartă riduri
doar pentru a păcăli inocența
unui roi cu matcă sterilă

după aceea
îți vei clădi un turn în jurul privirii
unde să-ți odihnești imaginația
stufoasă trasă stilistic pe bigudiuri
deznodământ de poem virtual.

meditație

Doiniței mele

neîncetat

între două diluvii hârjonindu-se
pești minusculi tatonează febril pietre
și încălesc șuvițele râului

fără încetare
salcia de pe mal croiește năucă
umbre pentru rănilor deschise-ale apei
pregătind invazia de noapte

mă țin greu în șa
pe spinarea ultimului anotimp
încerc să opresc apusul din curgerea-i
cabrată printre nori

dacă am fost sau nu fericit
am s-o recunosc vreodată?

Pastel

Ascuns între dealuri ca un soldat
în tranșeele morții sau ale vieții
soarele
îmi arată obrazul sulemenit
cu abur din respirația vâlculelor

se pregătește să urce munții

îi desenez cu stângăcie umbra
în tușuri tot mai accentuate cum
ar înlătura bijutierii masa amorfă
spre a-și contura miniatural
adorația statornică

din apogeu îmi coboară pe creștet

ca o vârtelniță prin creierii încinși
îmi scurtcircuitează nostalgia
umbra mea crește și înghite
umbra tânărului Phoebus

din vârful penelului prind
incandescența când au norii chef
de joacă

Între două țărâmur

Doina IRA – TĂUTAN

(fragment din viitorul roman
„**Spitalul de nebuni**”)

„De ce-ai făcut asta? Nu te-ai gândit la copii, la mama ta?”, întreba doctorița privind-o în pupilele dilatate ale ochilor, cu ură parcă, sau poate cu durere. De ce? Nu aveai dreptul să faci asta! Problemele puteau fi rezolvate și altfel. De ce?”

Cu disperare și violență, care nu-l caracterizau, Matei se repezi la doctoriță, o înșfăcă de umeri scuturând-o puternic și urlând: „Ce faci femeie, o salvezi sau îi iei un interviu?” Doctorița, parcă trezită dintr-un coșmar care o epuizase, îl privi înmărmurită și îngăimă ca pentru sine: „Eu, din păcate, nu mai pot face nimic pentru ea. Va intra curând în comă”.

Cunoștea drama prin care trecea Olguța de la mama acesteia, care îi era pacientă de ani de zile și îi devenise bună prietenă. O vizita deseori acasă și astfel îi cunoscuse bine și pe cei doi. Pe Matei nu-l agrea deloc și avea grijă să se vadă asta, dar Olguța îi era tare dragă. O aprecia pentru inteligența sa. Îi plăcea vocea ei caldă și discursul fluent. Stăteau mult de vorbă când se întâlneau, discutau despre tot felul de lucruri, dar niciodată nu reușise, deși o provocase de nenumărate ori, să o determine să vorbească despre problemele pe care le are cu Matei. Ar fi vrut s-o ajute, dar Olguța nu accepta sub nicio formă să-și deschidă sufletul. Subiectul era tabu, realizase asta și, cu ceva timp în urmă, renunțase la încercarea de a fi confesorul Olguței.

„Eu nu mai pot face nimic, repeta, în timp ce încerca să o întindă pe canapea. Salvarea o va duce la un spital din capitală, dar nu cred că va supraviețui”. Apoi, privindu-l pe Matei cu dispreț, îi strigă cu nedisimulată ură: „Ți-am spus să pleci și să nu te mai apropii de ea niciodată, iată ce a făcut, ești mulțumit acum?”

Matei înlemni privind în ochii doctoriței. Abia acum realiză ce s-a întâmplat de fapt. Își scutură capul de parcă ar fi vrut să alunge gândurile ce-l invadaseră, își plecă privirea și începu să plângă. Un plâns sfâșietor, disperat. Era plânsul unui om care se simțea vinovat pentru tot ce se întâmpla.

Olguța îi privea impasibilă, zâmbind trist, ca și cum ar fi vizionat scena respectivă din spatele unui paravan transparent. Nu realiza că, de fapt,

ea era personajul care iscase dialogul dintre cei doi. Apoi... nu mai auzi nimic.

Cu acel zâmbet dureros de trist întipărit pe chipu-i livid o găsisese Matei prăbușită în dormitor. Și lângă ea, mai multe cutii goale de medicamente. Înțuind ce se întâmplase, scoase telefonul și o sună pe doctorița Rodica Mușătescu, îi spuse ce se întâmplase și o rugă să vină cât poate de repede. Doctorița ajunsese cu salvarea în mai puțin de un sfert de oră.

O urcară în salvare sub privirile îngrozite ale mamei și ale copiilor prea mici pentru a putea înțelege ce se întâmpla. Plângeau cu toții. Vecinii coborăseră în fața blocului sau ieșiseră la geamuri și asistau tăcuți la scena dramatică. Erau triști cu toții, unii plângeau. O iubeau și o respectau pe Olguța. Nu înțelegeau ce s-a întâmplat de fapt și cum se ajunsese la așa ceva. Nimeni altcineva, în afară de mama sa, de Matei și de doctoriță, nu știa adevărul.

Negru de jur împrejur. Era beznă. Un întuneric greu, apăsător.

Nu vedea nimic, dar avea senzația că este înconjurată de obiecte imense și că spațiul este mult prea mic pentru obiectele care erau atât de aproape de ea încât aveau să o strivească. Stranie senzație. Imensitate care te strivește cu micimea sa. Parcă s-ar fi aflat singură în mijlocul universului. Un univers mic cât o cutie care o apăsa din toate părțile. Nu avea aer, simțea că se sufocă. I se făcu frig și frică. Închise ochii și încercă să își controleze respirația. Își dorea să adoarmă sau să moară, orice, numai să scape de acea senzație îngrozitoare. După un timp, în liniștea mormântală care o înconjura auzi o voce, un bolborosit. Onomatopee fără sens. Încerca să înțeleagă de unde vine și ce spune acea voce atât de nefirească, însă nu reușea. Părea a fi voce de om, dar nu era sigură. Putea fi geamătul unui animal rănit. Unde era? Îi era teamă să nu-i fie auzită respirația. Intuia că este în pericol și voia să se aplece cumva. Încercă să se miște. Nu simțea nimic, de parcă trupul i-ar fi fost despărțit de cap. Nici nu știa dacă mai are trup. Voia să-și miște mâinile, dar nu știa unde sunt. Și dacă cineva ar vrea să-i facă rău, își spunea în minte, cum se va apăra? Pericolul pe care îl simțea îi accentua senzația de sufocare.

Trebuia să vadă!

Trebuia să vadă unde este! De ce nu se poate

mișca și de unde se auzea bolboroseala care o îngrozea. Măcar de-ar putea să-și miște puțin mâinile. Stătu așa mult timp aproape fără să respire. În cap i se învâlmăseau o mulțime de întrebări. Unde era, cum ajunsese acolo și de ce? Cine era? De ce nu se putea mișca, de ce nu-și putea mișca măcar mâinile? Trecuse o veșnicie de când era în starea asta când, la un moment dat, bezna nu i se mai păru atât de intensă. Parcă începu să se zărească ceva. De undeva venea o mică rază de lumină. Nu mai simțea acea apăsare. Nu mai era în hăul fără margini și totuși atât de sufocant. Dar unde era? Afară? Într-o cameră? Într-un pat? Nu-și dădea seama. Nu vedea pereți sau altceva. Negrul din jur devenea ușor, ușor tot mai transparent. Începu să-și simtă trupul. Încercă să-și miște din nou mâinile, dar nu reuși, i se păruă tare grele. Simți însă că o strângea ceva de încheieturi, ca și cum ar fi avut mâinile legate. Era legată de mâini? De ce era legată? Sau poate doar i se părea. Nu-și dădea seama nici unde este, nici cum ajunsese acolo și nici de ce i se legaseră mâinile. Începu să vadă ca prin ceață. Avea senzația că nu este singură, simțea că în dreapta sa era ceva sau cineva. Deși ar fi vrut, nu putea întoarce capul. Din acea direcție se auzeau bolboroselile. Nimic mai mult! Doar ea și acel ceva din dreapta, cu bolborositul său. Îi era din ce în ce mai frică. Stătea nemișcată și se întreba: „Unde sunt Doamne, unde sunt? Cum am ajuns aici?”

Nu-și amintea nimic. Încerca să se concentreze pentru a-și putea aminti, dar era atât de amețită încât avu senzația că în locul creierului avea doar fum. Un fum dens precum un nor de ploaie și atât. Mintea ei nu putea face nicio conexiune. Apoi nu mai simți nimic. Începu să alunece ușor în hăul imens.

- Olguțaaa!

Auzi chemarea și încercă să deschidă ochii, dar nu reuși. Pleoapele i se păruă îngrozitor de grele. Aceeași voce caldă o strigă din nou. Reuși să întredeschidă ochii, dar o lumină puternică îi produse durere. Strânse din nou pleoapele. Stătu așa câteva minute, apoi îi deschise încet. Trebuia să se obișnuiască cu lumina. Totul în jur era alb și strălucitor! Nu-i mai era nici frig și nici frică. Nici trupul nu-i mai era greu. Peste tot erau furtunașe. Le simțea pe cele din nas, o deranjau. Reuși să-și ridice mâinile. Perfuziile din brațe, doamna și domnul de lângă

ea, îmbrăcați în halate albe, au făcut-o, după câteva momente, să-și dea seama unde se afla. Era într-un pat de spital.

- Bine-ai revenit printre noi, zise vocea pe care o auzise strigând-o mai devreme.

[.....]

Întoarse ușor capul către dreapta și văzu patul. În el se afla trupul cuiva. Era acoperit cu un cearceaf.

- Te vei face bine, zise medicul mai în vârstă coborât parcă dintr-un tablou renașcentist cu sfinți.

Olguța rememoră în câteva secunde totul. Își amintea perfect. De ani de zile suferea. Și nu lăsa pe nimeni să vadă cât de mult suferă. Nimic nu mergea cum și-ar fi dorit. Doar copiii mai contau pentru ea. Dar știa că mama sa împreună cu Matei, soțul său, vor putea avea grijă de copii mai bine decât ar fi fost ea în stare. Fusesse operată de cancer. După spusele medicilor, operația era reușită. Dar ei nu îi era deloc mai bine. Teama de recidivă, teama de a nu chinui pe cineva cu boala sa și de-a nu supune copiii la o traumă văzându-și mama cum se degradează fizic, au făcut-o să se adâncească într-o depresie pe care nu o mai putea controla. Și mai era și cealaltă problemă. Cea provocată de Matei. Crezuse că în timp va putea trece peste ea, dar nu reușise. Dorise să moară. Voia să scape de tot. Nu voia să devină o povară pentru nimeni. Încercarea de-a se sinucide, iată, nu-i reușise.

Înverșunată, privind către ușa pe care tocmai fusese scos patul cu trupul neînsuflăit, zise cu vocea stinsă:

- Nu vă bucurați degeaba, eu urmez. Celălalt s-a dus. Și nu eram decât noi doi.

Zâmbind, medicul îi spuse;

- Nu urmezi tu, mai este până să-ți vină rândul. Te duc într-un salon unde vei constata asta.

Zis și făcut. A mutat patul Olguței într-o rezervă unde mai erau alte trei paturi.

[.....]

Olguța fusese în comă aproape două săptămâni.

După trei luni de spitalizare, când medicii au fost convinși că tratamentele aplicate și ședințele de psihoterapie au vindecat-o fizic și psihic, a fost externată. Acasă totul era altfel. Provocase multă suferință cu gestul ei necugetat.

Copiii săi nu mai știau zâmbi.

Ultimele luni din viața lui Gheorghe Pop de Băsești

Horățiu NĂPRĂDEAN

„Bătrânul nației române” cum îl numea Nicolae Iorga pe Gheorghe Pop de Băsești, a fost o personalitate marcantă a istoriei străbunului pământ românesc, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Ultimele 4 luni din viața marelui român se supra-pun peste lunile noiembrie 1918-februarie 1919, perioadă marcată de sfârșitul Primului Război Mondial și de destrămarea imperiilor multinaționale (Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Țarist, Imperiul Otoman) și de afirmare a principiului de autodeterminare a popoarelor aflate sub dominație străină, cunoscut și sub numele de principiul wilsonian.

În luna noiembrie 1918, Primul Război Mondial se sfârșește prin capitularea Austro-Ungariei și Germaniei, fapt ce a generat cadrul favorabil afirmării identității naționale a românilor din Transilvania, Basarabia, Bucovina și implicit la constituirea României Mari.

În acest context avocatul Chiș Alexandru, cu rang de locotenent, se reîntoarce de pe front la Odești, deoarece mama lui se îmbolnăvise, însă adevăratul său scop a fost de a calma spiritele celor din zonă și de a organiza gărzile naționale și consiliile naționale. Gărzile naționale aveau rolul de a-i apăra pe românii din Transilvania, de atacurile armatei austro-ungare care se afla în retragere de pe teritoriul țării, iar consiliile naționale erau responsabile cu organizarea alegerilor de delegați direcți care urmau să reprezinte fiecare cerc electoral la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

În cadrul lunii noiembrie 1918, avocatul Chiș Alexandru se întâlnește de mai multe ori cu Gheorghe Pop de Băsești, în satul natal al acestuia, întâlniri în care discută rezolvarea problemelor Transilvaniei în perioada imediat următoare. Partidul Național Român prezidat de Gheorghe Pop de Băsești hotărăște ca „problema Transilvaniei” să fie rezolvată în cadrul unei Mari Adunări Naționale pe data de 1 decembrie 1918 la Alba Iulia.

În ultimele zile ale lunii noiembrie, Gheorghe Pop de Băsești însoțit de îndoliatul Chiș Alexandru, care tocmai își înmormântase mama, pornesc cu trenul înspre Alba Iulia. Vagoanele nu erau încălzite, ferestrele erau sparte, oamenii se îmbulzeau în tren să încapă cât mai mulți, iar afară era un ger năpraznic de început de decembrie.

Călătoria înspre Alba Iulia a cunoscut și incidentul

nefericit din gara Războieni, în care o gardă maghiară a deschis focul asupra trenului în care se aflau aceștia, împușcându-l mortal pe moțul Ion Arion.

În seara de 30 noiembrie 1918, aceștia ajung la Alba Iulia iar după mai multe încercări eșuate de cazare la hotelurile bune din oraș, reușesc să-și închirieze o cameră neîncălzită cu un pat și o canapea. Cei doi își petrec noaptea alături de avocatul Francisc Hossu Longin, ginerele lui Gheorghe Pop de Băsești, care venise de la Deva. Noaptea de 30 noiembrie a fost una de meditație și de reflexie asupra problemelor, de bucurie și de entuziasm față de evenimentul care urma în dimineața zilei următoare.

În dimineața zilei de 1 decembrie 1918, Iuliu Maniu intră în camera în care erau cazați, îl îmbrățișează pe Gheorghe Pop de Băsești și îi spune că: „Dumnezeu l-a adus, să-i scape de un scandal”, deoarece existau rivalități privind prezidarea Marii Adunări Naționale.

Prezența lui Gheorghe Pop de Băsești a impus respect și a pus capăt oricărei rivalități, acesta fiind recunoscut de întreaga suflare prezentă ca președinte al Marii Adunări Naționale.

Lucrările Marii Adunări Naționale sunt prezidate de Gheorghe Pop de Băsești, acestea cunoscând un mic incident din cauza lui Ștefan Ciceo Pop, care a ținut o cuvântare de deschidere fără a avea acordul/acceptul președintelui adunării. Marea Adunare Națională hotărăște unirea Transilvaniei cu România o dată pentru totdeauna și pentru toate veacurile viitoare. Rezoluția Unirii este citită în fața unei mulțimi de peste 100.000 de oameni.

Înainte de a părăsi Alba Iulia, Gheorghe Pop

continuare în pagina 21

Preotul Ioan Pop - mare patriot din Țara Codrului

Traian OROS

Preotul Ioan Pop s-a născut în anul 1858 în Dăbâca, jud. Cluj. După absolvirea cursurilor primare a urmat Seminarul Teologic din Gherla. A fost căsătorit cu o descendentă a tribunului Simion Bărnăuțiu și înrudit colateral cu Iuliu Maniu și familia lui Corneliiu Coposu.

În anul 1885 devine păstor sufletesc și administrator al parohiei Someș Uileac și filiei Vicea. Pe lângă calitățile de bun paroh, a fost și un strălucit dascăl care s-a dedicat cu pasiune și devotament tinerelor generații.

Din căsătoria sa, în anul 1888 a rezultat o fiică pe numele de Veturia-Otilia, care la vârsta de doi ani rămâne orfană de mamă. În urma decesului soției din anul 1890, preotul Ioan Pop a fost nevoit să preia și rolul de mamă, fiind nevoit să-și crească și să-și educe fiica orfană.

Pentru a primi o educație aleasă a fost înscrisă la liceul de fete din Regat, localitatea Măgurele de lângă București, al cărui director era scriitorul Ioan Slavici. În acest liceu, tânăra Veturia-Otilia a primit o educație aleasă, o cultură vastă și aprofundată în majoritatea domeniilor.

Preotul Ioan Pop a fost un mare patriot, un admirator și susținător fervent al tribunului Gheorghe Pop de Băsești, alături de care a luptat cu toată ființa sa pentru drepturile și libertățile românilor. Nedreptățile social-economice și politice îndreptate împotriva naționalităților și cu deosebire asupra românilor, care erau considerați ca fiind cei mai priemiduoși pentru interesele statului maghiar.

Însuflețit de sentimente de adevărat patriot român, a fost și sufletul acțiunilor locale și al celor pe care le desfășura asociația ASTRA din Sibiu și apoi a filialei de la Băsești, înființată la 22 aprilie 1908. Politicile de asuprire și de împilare au fost accentuate de Guvernul de la Budapesta pe care-l conducea în anul 1892, nimeni altul decât faimosul baron Bánffy Dezső supranumit și „Hidra de pe malul Dunării”, care dușmănea de moarte tot ce nu era ungur.

Această stare de lucruri a determinat Comitetul Național Român în frunte cu Ion Rațiu, Vasile Lucaciu, Gheorghe Pop de Băsești și Septimiu Albini, să ia hotărârea ca toate fărâdelegile săvârșite de guvernanți să fie aduse în scris la cunoștința împăratului Francisc Iosif, cerându-i să facă dreptate românilor persecutați. Documentul numit Memorandum

s-a întocmit și tipărit la Sibiu, în anul 1892. Preotul Ioan Pop a fost ales să facă parte din delegația demonstrativă care să meargă la Viena, să ceară audi-ență la împărat și să-i prezinte petiția.

Autoritățile au supravegheat și au încercat să oprească acest demers, amenințându-i și terorizându-i pe memorandiști. Documentul a fost un adevărat rechizitoriu la adresa autorităților, prin care cei acuzați au devenit acuzatori. Mediatizarea petiției de către presă a avut un mare răsunet în cancelariile europene. La intervenția Regelui României, Carol I, la împăratul Francisc Iosif, acesta s-a văzut silit să-i grațieze condiționat pe condamnații memorandiști. Ceilalți participanți delegați au fost cercetați, terorizați și amendați de autorități.

În timpul acestor acțiuni, preotul Ioan Pop a fost „vizitat” acasă și percheziționat, cerându-i-se să explice ce a căutat la Viena? Acesta a trimis-o pe fiica sa Veturia-Otilia adresându-i-se: „*Veturico, adă pâlăria pe care am cumpărat-o din Viena. Să vadă domnii jandarmi, pentru ce am fost acolo*”.

Preotul Ioan Pop a fost implicat în promovarea strategiei fruntașilor politici români, de a schimba starea pesimismului cu cea a activismului politic. Astfel că Gheorghe Pop de Băsești este ales deputat în trei mandate consecutive (1872-1875, 1875-1878, 1878-1881) în Parlamentul de la Budapesta. De asemenea, îl găsim și în campania electorală din anii 1905 și 1906 sprijinindu-l pe „badea George” pentru a fi reales în Parlamentul de la Budapesta, dar acțiunile puse la cale de autoritățile locale susținute de către contracandidatul său, baronul Bornemisza Ludovic de intimidare, violență și rea credință au dus la pierderea alegerilor a candidatului din partea românilor.

În anul 1907, fiica sa Veturia-Otilia se căsătorește cu tânărul absolvent al seminarului teologic din Gherla, Ioan Coste. După hirotonisire ca preot și la propunerea socrului său este numit preot paroh în parohia Someș Uileac și filia Vicea.

Așa cum am mai amintit, din cauza sărăciei, a nedreptăților sociale și politice la care au fost supuși românii, i-a dus pe aceștia la capătul răbdărilor și disperării și mulți aleg să emigreze în SUA. În numele unei importante comunități de emigranți români, bunul său prieten și om de încredere Axinte Conea (frate cu bunicul din partea mamei) și el emigrant, insistă să plece și el în SUA în calitate de

preot paroh.

După 24 de ani, preotul Ioan Pop cedează parohia Someș Uileac, în anul 1909, ginerelui său preotul Ioan Coste, acceptă solicitarea românilor emigranți și pleacă în SUA, unde preia în păstorie și administrare parohia din localitatea Aurora. Aici a funcționat ca preot paroh din anul 1909 până în anul 1919 când a survenit decesul.

Cu toate că se afla departe de cei dragi și de locurile natale, după care tânjea mereu, a fost un preot iubit care a adunat în jurul său pe românii dezrădăcinați și prin ținuta sa elevată era considerat persoană emblematică, iar simțămintele patriotice l-au

călăuzit la tot pasul.

În semn de recunoștință, comunitatea românilor din SUA păstrează cu pioșenie monumentul funerar închinat revoluționarului Ioan Pop.

* Lucrarea a fost prezentată în cadrul simpozionului științific **Oameni de seamă din Zona Codrului**, ediția a III-a, Cehu Silvaniei, 26 noiembrie 2014.

Bibliografie:

1. Cardoș Valer, *Cronică de familie*, Someș Uileac, 2011.
2. Tiron Albani, *Leul de la Șișești*, Editura Cercul Ziariştilor, Oradea, 1936.

Ultimele luni din viața lui Gheorghe Pop de Băsești în viziunea avocatului dr. Chiș Alexandru

urmare din pagina 19

de Băsești organizează instituțiile de conducere a Transilvaniei, organizează Marele Sfat Național care deținea puterea legislativă și Consiliul Dirigent - putere executivă.

Gheorghe Pop de Băsești împreună cu ginerele Francisc Hossu Longin și amicul său, Chiș Alexandru părăsesc Alba Iulia și se îndreaptă spre Deva pentru a-și vizita fiica.

După ce au poposit două zile la Deva în compania ficei sale și a ginerelui se reîntorc la Băsești pe ruta Teiuș-Cluj. Ajunși în gară la Teiuș constată că trenul spre Cluj plecase cu câteva ore înainte, astfel aveau de așteptat în gară următorul tren.

Cele 20 de ore petrecute în gară nu s-au lăsat a fi liniștite, au fost presărate cu mici incidente. Gara fiind ticsită de oameni și de patrulare maghiare, celor doi le-a fost puțin frică, astfel cer ajutorul șefului stației Teiuș să le asigure un loc liniștit pentru a-și petrece noaptea. După mai multe insistențe, șeful stației aflând că este vorba de Gheorghe Pop de Băsești, le dă propriul birou pentru a se odihni. Liniștea nopții le-a fost perturbată de controlul efectuat de 3 soldați maghiari înarmați aflați sub comanda locotenentului Ven Zoltan, secui de origine, o persoană vestită prin abuzurile și fărădelegile pe care le făcea.

Dimineața, la ora 10.00, cei doi părăsesc gara Teiuș și se îndreaptă înspre Cluj unde vor ajunge fără incidente. Aici sunt așteptați de prietenul lor dr. Laurean Gherman, director al Băncii Vatra, în casa căruia vor înnopta până dimineață. În zori de zi, pe un ger năpraznic pornesc înspre Băsești unde vor ajunge abia seara.

Datorită gerului îndurat atâtea zile de Gheorghe Pop de Băsești și datorită vârstei înaintate, acesta s-a îmbolnăvit grav, a suferit o răceală foarte puternică care după aproximativ 2 luni i-a curmat viața.

La sfârșitul lunii ianuarie 1919, liniștea lunilor

precedente a fost întreruptă de reorganizarea armatei maghiare pe linia demarcațională Seini - Culmea Codru - Hodod. Armata maghiară trecea zilnic linia de demarcație, prăda satele românești și brutaliza populația localnică.

La începutul lunii februarie 1919, garda națională de la Odești rămasă fără arme și muniție se destramă, iar conducătorul acesteia, locotenentul Chiș Alexandru, se refugiază la Băsești împreună cu soția sa, fiind primiți cu multă căldură de familia lui Gheorghe Pop de Băsești.

La îndemnul acestuia, locotenentul Chiș Alexandru împreună cu preotul din localitate Alexandru Achim, organizează garda comunală. Aceasta împreună cu un pluton de soldați veniți din Cehu Silvaniei urmau să apere comuna de incursiunile soldaților maghiari.

În noaptea de 22-23 februarie 1919, locotenentul Chiș Alexandru în fruntea a 20 de soldați alungă din comuna Stremți un grup de soldați maghiari cantonați în comună și care atacau satele Săliște și Băsești.

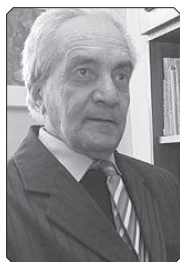
În dimineața zilei de 23 februarie 1919, sub ochii înlăcrimați ai familiei și ai celor prezenți, Gheorghe Pop de Băsești se stinge din viață, „fără o vorbă, fără o mișcare, ca o adiere...”, după cum spunea avocatul Chiș Alexandru.

Gheorghe Pop de Băsești este o personalitate de seamă a neamului românesc, scriind la finele vieții cea mai frumoasă pagină a istoriei naționale.

* Lucrarea a fost prezentată în cadrul simpozionului științific **Oameni de seamă din Zona Codrului**, ediția a III-a, Cehu Silvaniei, 26 noiembrie 2014.

Bibliografie

1. Bărbulescu Mihai, Deletant Dennis, Hitchins Keith, Papacostea Șerban, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2004.
2. Arhiva Mureșenilor, Dosar nr. 297, Nr. 9341.
3. Berstein Serge, Milza Pierre, *Istoria Europei*, vol. 4, Institutul european, 1998.

Augustin Mocanu, etnolog și scriitor

Ion TALOȘ

Augustin Mocanu a înzestrat cultura noastră cu indispensabile studii și colecții de folclor, dar și cu valoroase opere literare. Născut la Boju, în județul Cluj (1932), a absolvit Școala Pedagogică de Băieți și Facultatea de Filologie a Universității „Victor Babeș” din Cluj, a lucrat ca profesor de limba și literatura română la Cehu Silvaniei, timp de patru decenii, și s-a retras, după pensionare, împreună cu soția, în Bărăgan, pentru a se afla alături de familia fiicei lor, la Slobozia. Ca etnolog și-a legat numele de trei zone: Câmpia Ardealului, Codru/Sălaj, și Câmpia Soarelui (vezi *Memoria ethnologica* 12, 2012, nr. 44-45, pp. 266-268). Opera lui literară urmează aceeași traiectorie și se compune din proze scurte, incluse în volumele „Negru Roșu Negru”, „Negru Alb Negru”, „Amalgam în prag de seară” și altele.

Recenta lui carte, *Între sat și oraș*, cu subtitlul „Vreme de război, vreme de pace” (Star Tipp, Slobozia 2014), amintește de celebrul roman al lui Lev Tolstoi *Război și Pace*. Nu e vorba însă despre vreun împrumut literar, ci de o formulare determinată de biografia eroului principal, care a trăit atât perioada celui de al Doilea Război Mondial, cât și pe cea de pace, care i-a succedat.

Volumul se compune din admirabile evocări ale celor trei vârste ale eroului principal - autorul -, cu idealurile și trăirile, într-un cuvânt, cu destinul lui. Se bazează pe o memorie fenomenală, declarată: „posed amintiri exacte despre absolut tot ce se petrecea cu mine și în jurul meu”; „memoria nu e altceva decât un mare depozit încărcat cu tot ceea ce vreodată a avut atingere senzorială, mentală sau imaginară cu ființa noastră”. Într-adevăr, ca „actant, martor și narator subiectiv”, el comunică unui văr, Nelu Mureșan, emigrat în Madagascar, evenimentele vieții lui, lăsând impresia că a purtat în cerebel, decenii la rând, un „aparat de fotografiat” și a depozitat în memorie imagini, pe care le scoate acuma la lumină, transpunându-le în cuvinte. Sate și locuri de la marginea nordică a Câmpiei Ardealului - unele dintre ele apăreau doar în actele de carte funciară sau pe hărțile destinate armatei -, devin scena unor întâmplări semnificative în urma cedării Ardealului de Nord, în august 1940. Boju, Cara, Iuriu de Câmpie, Dezmir, Moriști, Hușumala, Baia de Piatră, Bună-Hodină, Straja Popii, Crairât și multe altele au fost sortite să pătrundă în literatură prin condeiul lui Tinu Mocanu.

Stabilirea și trasarea graniței prin hotarul satului

Boju, care numără astăzi circa 500 de suflete, dar la mijlocul veacului trecut erau de trei ori atâtea, dă vieții o altă înfățișare, făcând-o să curgă pe făgașe necunoscută până atunci: au fost constituite *plutoane fixe*, pentru apărarea locală; oamenii încep să-și ascundă averile în pământ, aproape ca Decebal în legendele despre cucerirea Daciei de către împăratul Traian; țărînile oamenilor, segmentate, rămân unele la sud, altele la nord de graniță; cele aflate sub ocupație puteau fi lucrate doar între orele 8 și 18. Caii au fost rechiziționați, iar cornutele nu mai erau duse la păscut de ciurdar, căci el era, ca toți bărbații, pe front; vitele au rămas în grija unor țânci în vârstă de 9-10 ani; copiii-păstori își construiau o lume a lor, fără a ține seama de udeala hainelor pe vreme ploioasă și de noroaiele specifice Câmpiei, care le deveniseră a doua natură; pentru ei granița exista doar câteva minute pe zi, adică până când grănicerii maghiari treceau, făcându-și rondul, după care își pășunau vitele ca mai înainte, pe pășunea satului, adică de o parte și de alta a rușinoasei granițe, iar la ora schimbului, le retrăgeau repede în zona neocupată. De altfel, spre sfârșitul războiului, cirezi de vite și turme de oi aveau să fie mânite de militari străini către nord-vest, părăsite apoi și identificate, după trecerea frontului, la zeci de kilometri de casă. De grozăviile războiului Tinu ia cunoștință după luptele din zona Turda, când prin Boju treceau care cu militari răniți, dar mai ales cu morți, încărcăți ca snopii.

O atracție deosebită, aproape magică, dobândesc cele patru tuneluri ale căii ferate din apropiere: acolo lucrează mulți bojeni, dar și un număr de evrei obligați la muncă forțată, care locuiau în barăci și construiau *drenuri*, împotriva alunecărilor de teren. Când încep să apară trenurile cu prizonieri, tunelurile par locuri de trecere dintr-o lume într-alta, prizonierii fiind ispitiți să sară din tren; așa au făcut trei prizonieri ruși, care nu doreau să fie duși în Germania nazistă; ei au putut fi interogați de jandarmii români doar cu ajutorul unei nemțoaice aduse din Rusia de un sătean, la sfârșitul primului război; însă câteodată săritul din trenul în mers avea consecințe fatale, cum pare să se fi întâmplat cu un sârb, care, murind, n-a putut fi înmormântat în cimitirul sătesc, ci doar unde erau *mormintele bolunziilor*, fără clopote, fără copârșeu, fără preot, fără cruce, deoarece nu se știa dacă era creștin și nu i se cunoștea nici numele. Tot prin tuneluri veneau și refugiații basarabeni dornici să se stabilească în Ardeal.

O seamă dintre consătenii de atunci ai lui Tinu devin personaje pasagere: Arpădoai, „sacu-acela de cioante uscate”; Ileana - cea „iute și periculoasă ca o sabie și gălăgioasă ca un clopot”; Giuroaie - femeia al cărei soț a fost dat dispărut în prima bătaie, dar care speră ca acesta să apară odată cu venirea rușilor, după întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste; Maria lui Lombar - croitoreasa care cânta pe prispa casei, atrăgând trecătorii; lelea Susană, nemțoaica adusă din Rusia, dintr-un sat al cărui nume l-a tradus ea cu „Holdă Verde”, și care refuza să primească preotul ortodox când acesta umbla cu crucea la Bobotează.

Din impresionanta lui memorie, Tinu scoate la lumină lucruri trăite în cea mai fragedă copilărie; aflăm ce acareturi aveau oamenii din Boju în deceniul al cincilea al secolului trecut, ce nume și ce porecle purtau consătenii lui de atunci. Prezintă imaginile de parcă ar avea sub ochi o fotografie sau o icoană. El ține minte în ce zi din săptămână a căzut 23 august în 1944, își amintește fenomenele meteorologice ale iernii 1942 - apocaliptice, ziceau sătenii -, știe de câte ori făta într-un an cățeaua Anuchii, și multe altele.

Evocările lui nu respectă totdeauna cronologia, ci principiile memoriei, după care o amintire cheamă pe alta. Cu toate că volumul are o structură binară, în partea a doua - vremea de pace -, mai scurtă decât prima, revin mereu momente ale copilăriei. Remarcabilă e descrierea primei călătorii cu trenul spre Cehu Silvaniei, acea „fundătură de lume”, din care părea să nu existe o ieșire, nici înainte, dar nici înapoi. Aici, peisajul și oamenii contrastau puternic cu cele trăite de autor, ca elev sau student, în marele oraș transilvan. Cu atât mai puternice sunt impresiile: călătorind noaptea cu trenul, într-un compartiment deloc luminat, are parte de o apariție feminină reală-ireală, pe care o zărea doar în secunde în care luna reușea să-și strecoare razele printre copaci, în mersul trenului, după care imaginea ei dispărea în întuneric; într-o gară, o bătrână vindea pere cu ulcica, strigându-și „reclama”, pentru a-și atrage cumpărătorii; în altă gară, „doi sfincși de piatră” - codreni înțoliți cu gube albe și flocoase -, mâncau pâine cu prune; în stația de destinație, ceferistul Chișu sau Chișuțu, cum îi spuneau oamenii, îi explică minute în șir, cum poate ajunge pe jos de la gară la școala în care urma să lucreze patru decenii, iar după ce ajunge acolo, îl așteaptă pe tistu, badea Văsălică, administratorul școlii, pentru care imediat înseamnă cel puțin o jumătate de zi.

Noua viață a autorului începe să prindă contur din prima zi în „fundătura” nord-ardeleană: participă la consfătuirea raională a cadrelor didactice, unde își cunoaște colegii de muncă și începe să afle povești de toate felurile și despre toată lumea; noul-venit trezește interesul comunității, în care mulți sau multe vor să și-l apropie; el devine subiect de discuții, i se caută sau propune perechea, până când noul profesor de română o cunoaște pe Maria, profesoară de educație fizică la

aceeași școală, cu care se căsătorește în scurtă vreme; are loc însă doar căsătoria civilă, cea religioasă, care ar fi putut pune în pericol statutul de cadre didactice al mirilor, a fost amânată, pentru a se desfășura în taină. În viața tinerei perechi apar griji și preocupări noi, iar gura lumii se îndreaptă acum spre alții.

Cea mai mare parte a întâmplărilor povestite de Augustin Mocanu sunt trăite de autorul însuși, doar de câteva ori povestitorul depășește acest cadru, prin introducerea unei snoave ori a unei legende. Întâmplările sunt spuse în mod realist și convingător, dar uneori par a fi fost programate de altcineva. Nu pare inventat faptul că, în prima vizită făcută cu soția, la părinți, în Boju, cei doi ajung în stația Tunel pe o vreme de iarnă, cu zăpadă până în genunchi, iar ei sunt încălțați cu pantofi de oraș, ca vara, și trebuie să parcurgă pe jos, prin zăpada înaltă, distanța până la casa părintească; realist e și faptul că din același tren coboară părintele Cristea din Boju, care se întorcea tot de la Cluj, dar era încălțat de sezon, cu cizme; le vine în ajutor, croindu-le cărare prin zăpadă. Întâlnirea cu un preot, care face aluzie la cununia lor religioasă și le croiește drum prin zăpada necălcată de nimeni, e plină de semnificație. Valoare simbolică are și faptul că, în drum spre casă, mirii se opresc la Fântâna din Cărare - fântâna este un motiv frecvent în opera lui Augustin Mocanu -, pentru a bea apă și de acolo zăresc turnul argintiu al bisericii din Boju. Nu pun deloc la îndoială veridicitatea descrierii lui Augustin. Consider că întâmplarea e adevărată și e descrisă sincer, vreau să spun însă că un GPS condus din ceruri, le indică drumul.

S-a spus că *Între sat și oraș* ar fi un roman, mai precis, un *Bildungsroman*, deoarece urmărește evoluția eroului, din copilărie până la maturitate și chiar la senectute. Într-adevăr, căutându-și iubirea, eroul are parte de o seamă de experiențe care îl maturizează. Lipsesc, totuși, câteva dintre caracteristicile esențiale ale definiției unui *Bildungsroman*: lumea înconjurătoare nu este crudă cu eroul; dimpotrivă, din fiecare situație aparent fără ieșire, i se deschide o ușiță salvatoare; etapele evolutive ale eroului nu sunt clar determinate și nu sunt urmate de considerații explicative ale scriitorului. În plus, povestirea se desfășoară la persoana întâi, eroul fiind însuși naratorul. E atunci o autobiografie? Nu, pentru că nu e scrisă ca o autobiografie, ci ca literatură veridică.

Atunci ce e? Găsim răspunsul în mărturisirea autorului însuși: „Nu pot înjgheba nicio pagină - scrie el - din care *personajul Eu* să lipsească. Asta e și gata. Cine dorește, e liber să-mi negligeze prezența, că eu nu voi ști nimic și, ca urmare, nu mă voi supăra” (Negru Alb Negru, p. 175). Așadar, chiar dacă unele trăsături ar îndreptăți denumirea lui ca *Bildungsroman*, *Între sat și oraș* e mai degrabă un *Ich-Roman*, un roman-Eu, autobiografic, care poate fi considerat încheiat, sau, cum îl previne autorul pe vărul Nelu, ar putea fi reluat și lărgit.

Alte amintiri din totalitarism (II)¹

Viorel HODIȘ

In memoriam: Profesor Romulus Todoran

Motto: „...ce vremi și ce oameni
mai erau în părțile noastre...!”²

„La repartizare, ia orice! Tot te aducem prin transfer la liceul nostru!”

Așa-mi ordonase „artileristul” cu faimă de erou, care-a făcut prăpăd în ultimul război, mai ales în Est, cu brigada lui de tunuri și aruncătoare de grenade – acum predând matematică la Zalău –, prof. **A.M.**, celebrul matematician cu care se mândrea partea noastră de Silvanie.

Și așa a fost. M-au transferat de la „Școala elementară ciclul II” din **Buciumi** – comună despre care, la ora „repartiției în producție” (atunci totul era „producție”)! știam doar că în perioada interbelică (sau chiar antebelică?!) fusese *centru de plasă* (deci „sat mare... cu gospodari tot unul și unul”³), de care aparținuse cândva și satul meu natal, **Brebi** – la „Școala medie mixtă nr. 1” din **Zalău**. Acestea erau titlaturile oficiale ale vremii⁴.

Ce era **Zalăul** atunci? O „oază de trecut” păraginită, rămasă-n urmă cu cel puțin cincizeci de ani (după aprecierea mea subiectivă, desigur, față de Clujul din care veneam), „locul unde nu se-ntâmpla nimic...”, locul din care abia așteptam s-o-ntind oriunde altundeva. Așa-l vedeam eu atunci.

„Locul unde nu se-ntâmpla nimic...?” Dar, totuși, precum se va vedea, locul în care se-ntâmpla câte ceva...

Abia instalat între foștii mei dascăli, la pupitrul lunzii mese din *sala profesorală* [predat mie ceremonios în fața tuturor de fostul profesor **Gh. S.**, care tocmai se transfera la Liceul din **Carei**... cu trăsura care-l aștepta-n fața școlii (taxiul de atunci!),... despărțire cu-mbrățișări, cu lacrimi, chiar], am făcut din prima zi cunoștință cu o *ierarhie* păstrată la naftalină a unui... „su(s)pus cu mai mulți su(b)puși”, mai mult decât umili („între egali”?!), ierarhia „conducător – conduși” („pălmași”), aproape-ngenuncheați...!

În ce mă privește, aveam pentru prima dată un șef. Un șef care făcea totul ca să se impună ferm dintr-nceput, ceea ce mie cugetu-mi „dădea ghionți”, prevestindu-mi viitoare acte de „independență”, „rectitudine”, „verticalitate”, de „neîngenunchere” – până la altele, posibile acte – cum le zicem noi azi – de „nesupunere civică”...

Căci, departe de principiul după care conducătorul ar fi trebuit, după optica mea, să fie (ca și împăratul roman!) „primus inter pares”⁵, *dir.-ul școlii*-n care abia intrasem (în persoana prof. **F.**) – avându-se „foarte bine” cu șefii locali – își trata „pălmașii” profesori cu „aprecierea” (sau, cu un cuvânt mai academic, „deferența”) me-

ritată, mai degrabă, de oamenii de serviciu (printre care administratorul cantinei, celebrul „baci’ **M.**”), după care *dir.-ul*, „trăgea” niscaiva foloase, cred, importante pentru vremurile acelea...

Astfel, într-una dintre „ferestre”⁶, două colege își depănau, cu spatele lipite de teracota caldă, „of”-urile: una, însărcinată vizibil spre soroc, plângând, pur și simplu, îi spunea celeilalte ce muștruluială „i-a tras”, *dir.-ul* (care aflase prin „șoptitori”!) că a întârziat 15’ (după ora 8,00), la intrarea-n clasă la ora-ntâi.

Nefiind în firea mea să rămân insensibil la o jignire adusă unei femei (unei viitoare mame!), dar nici unui amărât și ofensat al vieții, oricare-ar fi fost el, intru-n vorbă, apărând-o:

– Tocmai tov. *dir.* face pe „punctualul”, domnia-sa, care zilnic intră pe poarta școlii la 11,00, ca la 12,00 să iasă, spre a-și petrece restul zilei „de muncă” la tov.-ul C., „secretar doi”⁷ cu propaganda pe raion, numa-n bancuri și-n șprițuri!?

Și – cum „turnătoria”, de „import sovietic”, desigur, era-n vogă! – atâta a fost de-ajuns ca *dir.-ul* să mă poftească-n cabinetul „directorial”, foarte bine capitonat și dotat ultra cu mobilier lux și covoare scumpe, ca să-mi „tragă” și mie o muștruluială pe cîste:

– Ascultă, mă, **Hodișe**, mă, munca mea de *director* e nenormată, mă: eu intru și ies când vreau, unde și de unde vreau, mă; important e ca acolo sus, la partid, să se știe că „treaba merge unsă”. Înțelege, mă? Terminat! (un „terminat” cu intonație de „ieși!”, dacă nu chiar: „ești terminat!”)

Aici, trebuie să-i dau întrucâtva dreptate: „treaba” *dir.-ului*, pe bune, (nu a școlii, evident!) mergea strună. Era bine „unsă”!

***

Anul meu „de botez” într-ale „moravurilor didacticești” și ale relațiilor cu colegii, dar, mai ales, cu „superiorii” (începând cu *dir.-ul* meu) era la-nceput de drum și, precum se putea-ntrevedea, demara sub auspicii nu tocmai roze.

Într-una din zile, în agenda mea de lucru era prevăzut: ora 17,00 – *examen la limba română, clasa a VI-a seral, cu tov. C.* („secretar doi cu propaganda pe raion”), însuși tov. **C.**! Căci „tovărășia sa” – în fața căruia tremura (la propriu), nu numai tov. *dir.-ul* meu, ci un întreg raion de educatoare/educatori, învățători, profesori cu directorii lor cu tot – era (țineți-vă bine!) elev în clasa a VI-a, ciclul doi, la seral, și clasa a VI-a (zi și seral) era la mine! Știindu-mi sau, mai degrabă, intuindu-mi „sentimentele profund partinice”, *dir.-ul* mă poftește, din nou în luxosu-i cabinet „directorial” și-mi zice:

– Azi la orele 5,00 seara să te afli la „Căminul cultural”

din satul **Crîșeni** la „munca de alfabetizare”; sarcină de partid, Hodișe, de la tov. **C.**, secretarul cu propaganda pe raion. Am telefonat deja acolo. Te așteaptă!

– Tov. director, nu pot fi și acolo...

– Cum, cum...?

– ...pentru că exact la ora 17,00 eu am examen cu clasa a VI-a seral: mai am de examinat un singur elev restant.

– Lasă-l tu pe „elevul tău restant de la seral”! Mă „ocup” eu de el!

Cert este că tov. dir., cu licență-n Pedagogie făcută la f.f. („fără frecvență”), preda și câteva ore de limba română, dar la „clasele mari”, așa că avea tot dreptul de a se „ocupa”, chiar cu mult succes, de unicul meu elev restant... Mă rog, șefu-i șef, mă supun.

În „Căminul cultural” din **Crîșeni**, la ora 17,00 – eram numai eu și paznicul de noapte, pe care „l-am alfabetizat”, desigur. Doar era „sarcină de partid”, nu glumă!

A doua zi, distinsele noastre „colege de muncă”, **V.** și **Cr.**, femei de serviciu și-n același timp *bucătărese* ale cantinei școlii, care mă vedeau ignorat și subminat de dir.-ul nostru (și, poate, și de aceea, mă simpatizau), îmi făcură, de tot vesele, o „dare de seamă” foarte „la obiect” asupra zilei de ieri, suprapunându-și una alteia relatările:

– O, tov. profesor, dac-ați ști dvs. ce *examen greu* am dat noi două ieri...!

– Cum așa: cu cine?

– Cu tov. director și cu tov. *primsecretar doi de la raion*...

– Îmi închipui că la limba română, sau la alt obiect?

– La toate *specialitățile*, tov. profesor! Dar nu oricum; așa, unul *foarte serios*, cu tot *tacâmul*, – toată *lista de ...*, ce mai?!.

– Și unde s-a desfășurat acest dur examen?

– În cabinetul tov. director: ne ciocneam una de alta în ușă când eu ieșeam cu tava goală, iar Cr. intra cu alta plină!

Și râdeau de se prăpădeau.

– Într-adevăr, *serios* examen! Sper că „ați promovat” amândouă. Felicitările mele!

Alta, „înrudită” cu precedenta.

În clasa a VI-a „la zi”, de astă dată (eu – diriginte), aveam un „techerghu” de elev (Fl. C.): fugă de la ore, obrăznicii cu fetele din clasă (și-n pauze) și din alte clase, bătăi cu băieții, teme perpetuu nefăcute, mici furțișaguri copilărești... Știind cine era tat-su (însuși tov. C.), mă hotărâsc „să atac” problema „politic”. Fiind instructor superior al organizației de pionieri pe școală, convoc detașamentul de pionieri al clasei a VI-a la sfârșitul orelor și facem o ședință cu 1 (un singur) punct la ordinea de zi:

„Analiza comportamentului pionierului Fl. C. Propuneri de îndreptare”.

Toți pionierii blamându-i comportarea (căci niciun coleg nu-l iubea!) au venit cu propunerea de *cea mai dură sancțiune statutară* (înainte de excludere!): *vot de blam cu avertisment*. Pusă la vot, sancțiunea trece „cu unanimitate de voturi”. Niciunul „contra”, nicio „abținere”! *Procesul-verbal*, documentul de bază, scris, statutar, în „Jurnalul detașamentului”!

Aude *dir.*-ul. Altă muștrulială! De astă-dată dură, dură de tot. Vorba ceea: fără menajamente, „fără mânuși”:

– Mă, tâmpitule, tu nu știi cine-i „ăla”?

– Cum să nu știu, tovarășe director?!: un pionier indisciplinat din detașamentul meu de pionieri, sancționat „model”, precizez: *spre îndreptarea lui!* Politic! Perfect statutar!

– Mă, cretinule, că zău ești trăznit rău..., nu mucosu’, tat-su, mă!

– Ba, scuzați tov. dir., știu perfect cine-i: e colegul lui de clasă de la seral, adică tov. secretar cu propaganda pe raion, adică șeful d-voastră și al nostru, al tuturor, care...

– Mă, tu nu trăiești pe „planeta noastră”, mă, (și aici dir.-ul – trebuie să recunosc – avea dreptate: locuiam, dar nu „trăiam” pe „planeta” lor!); bă, imbecilule, tu chiar ți-o cauți cu lumânarea!; tu crezi că tat-su, „colegul lui de clasă”, cum zici tu, va-nțelege sancțiunea ta „model”, „politică și „statutară”, mă? Tu ești caz patologic, mă! La balamuc, mă...!

– Asta-i treaba lui de „secretar cu propaganda”, care conduce „educația comunistă” a tot ce-nseamnă „suflete omenească” în întregul nostru raion: de la micul preșcolar până la elevul din ultima clasă, de la educatoarea grupei de grădiniță până la cel mai înalt profesor și director ca d-voastră, de exemplu. Acum se va vedea cât de responsabil părinte, dar și cât de veritabil comunist este, cam cum stă tovarășia sa cu „conștiința de comunist”! „Sancțiunea model” dată *statutar* de detașament „în unanimitate” – rămâne dată! *Procesul-verbal* e scris în „Jurnalul Detașamentului”. *Do-cu-ment po-li-tic!*, tov. director!, am încheiat eu și-am părăsit capitonatul birou „directorial”, lăsându-mi *dir.*-ul fără replică.

(va urma)

Cluj-Napoca, noiembrie 2014

1 Partea (I) a acestor *amintiri* a apărut în nr. 82/2011 (pp. 13-14) al acestei reviste.

2 **I. Creangă**, *Opere/Oeuvres*, Ed. Meridiane, București/Bucarest, 1963, p. 36.

3 *Ibidem*.

4 Căci, îngenunchiat total în fața PC(b) al URSS, PMR-ul (Partidul Muncitoresc Român) era în război total cu „trecutul burghezomșieresc” al țării, inclusiv în plan *lingvistic*: ce „gimnaziu”?!; ce „liceu”?!; ce „baccalaureat”...?! etc. Tot *nomenclatorul denumirilor oficiale* era copiat după „nomenclator”-ul sovietic (cu „savjetskaja nomenclatura”!), precum și programele de învățământ până sus-sus de tot, la cel universitar și doctoral. Ce „senat universitar”? *Consiliu*, tovarăși! (rus. **saviot**), ce „licență”? – „examen de stat”!, ce „doctorand, doctor”? – *kandidat/doțent/habilitat, taviarișci! Jasnâi?* (=„E clar”?). Da, desigur, după Reforma Învățământului din 1948 dictată de la **Mosckova**, totul era foarte „clar” – „clar forjat” pe calapod sovietic! Mari pedagogi ruși (deveniți sovietici!) își exprimau mirarea că noi, românii, ne-am „masacrat” sistemul excelent de învățământ (pe care ei îl admirau), ca să-l copiem pe cel *imbecilizant* sovietic, care avea dominantă, de pildă, – ca teză majoră – că niciun geniu, savant, inventator, descoperitor etc. n-a dat lumii Vestul – toți (cei pe care-i recunoștea statul sovietic) s-au născut numai și numai în Rusia și-n URSS; că tot Vestul e „putred”, numai popoarele sovietice sunt „înfloritoare” și plesnesc de fericire! etc. etc.

5 (în lat. literară): „primul între egali”.

6 Frumoasa metaforă didactică: „oră liberă”.

7 Titlaturile politrucilor vremii erau urâte și luate-n glumă, până și la sate: „Și cine zici c-o mai fos’ la șădînța aia, tu? – Fost-o bugăți, o fos’ și tov. *primsecretar doi de la raion!*” (dialog, peste gard, între vecine).

Jurnalul lui Bölöni Farkas Sándor

Bölöni Farkas Sándor*
(1795-1842).
Scurtă biografie.

S-a născut acum 220 de ani, pe 15 ianuarie 1795 la Belin (din scaunul secuiesc Trei Scaune, acum jud. Covasna). Localitatea Belin făcea parte din zona regimentelor de grăniceri secui. (Conform legii, un membru major al familiei întotdeauna avea obligația de a servi în regiment sau măcar să fie la dispoziția armatei. Din această cauză, după moartea tatălui său și a fratelui mai mare, el a fost obligat la serviciu militar. Conducerea regimentului aproba sau nu ca cineva să-și continue studiul în afara regiunii, sau să facă o călătorie în exterior.)

După absolvirea claselor primare în satul natal, va studia la Cluj (la Colegiul Unitarian) și apoi va absolvi dreptul tot în acel oraș. După o scurtă practică juridică la Tabla Regească din Tg. Mureș, din 1817 se angajează ca mic funcționar la Guvernul din Cluj, unde va lucra practic până la moartea sa din 1842. Este înmormântat la Cluj.

Între noiembrie 1830 și ianuarie 1832 în compania unui aristocrat ardelean va face o călătorie mai întâi în vestul Europei și în toamna anului 1831 o călătorie în SUA. La insistențele prietenilor, impresiile sale de călătorie, vor fi așternute pe hârtie, și apoi publicate în 1834 la Cluj. Aceste note de călătorie în SUA (*Utazás Észak-Amerikában/Călătorie în America de Nord*) au forma unui jurnal și descriu detaliat cele văzute.

Autorul este un om curios care întreabă multe, vorbește limbi și se documentează din surse autentice și diverse, pentru a nu scăpa nimic interesant sau util pe traseu. În carte reproduce *Declarația de indepen-*

dență și multe alte documente, date despre istoria SUA. Din acest motiv, cartea sa a devenit principală sursă pentru ardeleni (și nu numai), în vederea cunoașterii democrației americane. (Este prima traducere publicată la noi a Declarației de independență.)

La vremea respectivă Imperiul Habsburgic (Austria) a fost un imperiu cu tendințe absolutiste vădite. În anul următor editorul a mai scos o nouă ediție a cărții, dar ea va fi interzisă de cenzură.

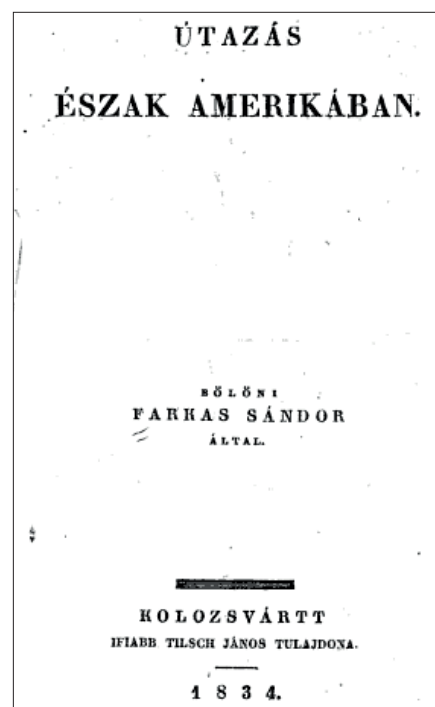
Singura carte publicată în timpul vieții sale, i-a dus lui B. F. S. notorietate nedorită, dar și premii și scrisori de felicitări, precum și recenzii pozitive sau critice, scrise la comandă.

B. F. S. a fost un om deosebit de activ pentru binele public: a inițiat editarea unor reviste literare, a participat la organizarea sau inițierea unor instituții culturale, asociații civice, de binefacere, de înțajutorare. O perioadă a fost și secretarul teatrului din Cluj etc. În aceste decenii a colaborat cu foarte multe personalități marcante din Transilvania și Ungaria, inclusiv cu baronul *Wesselényi Miklós* (1796-1850) din Jibou. (Cei doi s-au cunoscut în tinerețe și aveau vederi și convingeri asemănătoare. B. F. S. a făcut mai multe vizite la Jibou și au avut o corespondență destul de intensă.)

Între anii 1833-1836 Bölöni Farkas Sándor a scris un jurnal intim, din care unele fragmente au fost publicate cu decenii după moartea sa, ulterior republicate și în secolul trecut. Noi am preluat și am tradus fragmente din ediția din 1971 a Jurnalului. (*Bölöni Farkas Sándor Naplója/Jurnalul lui B. F. S., Editura Kriterion, București, 1971.*)

B. F. S. a fost un om modest, chiar deosebit de modest, deși nu a

LÁSZLÓ László

Coperta cărții lui BFS din 1834
(Călătorie în America de Nord)

fost un om oarecare, fapt ce reiese și din jurnalul său, care merită să fie citit și de cei din secolul XXI. Unele idei despre cultură, progres, valori morale, despre politică și morală sunt și vor fi mereu de actualitate.

*Numele lui de fapt este doar *Farkas Sándor*, iar Bölöni înseamnă ca fiind din Belin, Bölön, în limba maghiară. Însă în literatură și în dicționare de regulă nu-l găsim la F. S. ci ca B. F. S.)

Jurnalul lui Bölöni Farkas Sándor
(În original: *Bölöni Farkas Sándor Naplója*. Fragmente din 1835-36.)

[...] Parantezele de acest tip indică faptul că textul citat pe ziua respectivă, nu este reprodus complet. Au fost omise pasaje nerelevante, mai ales pe motiv de economie de spațiu de către traducător. Iar cu caractere de acest tip și în paranteză

(-) sunt unele explicații inerente pentru cititorul de acum. Jurnalul în manuscrisul original se găsește la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, în fondul arhivistic al fostului Colegiu Unitarian din Cluj. (L. L.)

1 ianuarie 1835.

[...] Am pășit în anul 40 al vieții mele. Simt că nu mai am mult, și cât de puțin am reușit să fac până acum! Am reluat faptele, sentimentele și situațiile mele din anul trecut și m-am scufundat în despicarea trecutului meu. Cu atenție sporită am examinat faptele mele. Da, printre ele am găsit unele, care au liniștit sufletul meu, precum că m-am comportat ca cetățean corect, - dar am găsit și multe altele, încă câte care fac ca sufletul meu să se înroșească. Am găsit că nu am procedat curat în toate lucrurile mele, că în multe cazuri vanitatea a fost motorul acțiunilor mele; datorită lenei, nu am îndeplinit multe dintre obligațiile mele față de mine însumi sau față de comunitate. [...]

Această situație m-a întărit în înțenția mea mai veche, ca de aici încolo, principalele întâmplări ale vieții mele să le notez, ca din faptele, sentimentele și întâmplările mele să adun un depozit, unde pot să privesc din nou în trecutul meu - fie bun sau fie rău - ca într-o oglindă să pot revedea...

11 ianuarie

Am citit în ziare raportul oficial precum că Societatea Maghiară de Științe (Academia Maghiară de Științe) m-a ales pe mine printre membrii corespondenți. Acest nou rang tare mă jenează. Așa mi se pare parcă din solitudinea mea fericită, aș fi fost târât printr-o mulțime zgomotoasă, unde voi fi arătat cu degetul: „Uite-l pe savantul!” Mândria mea de sărac a fost călcată în picioare.

Îmi displace orice breaslă sau monopol, și iacă, trebuie să fac parte dintr-o breaslă! Nu știu să explic, că de ce mă împovărează onoarea aceasta. Așa mi se pare prin această desemnare, omul are obligații în fața opiniei publice, care are prin aceasta dreptul ca să aibă pretenții/așteptări științifice. Orice lumină și publicitate sunt dușmanii bucuriilor silențioase.

Döbrentei (D. G. 1783-1851, scri-

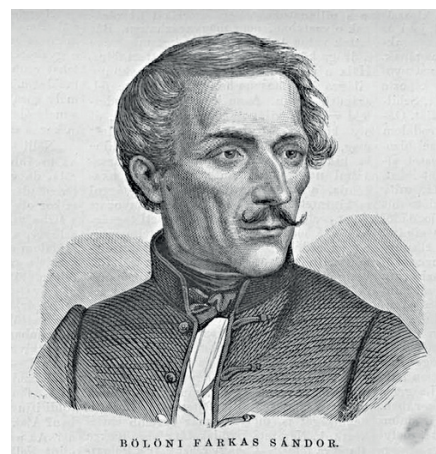
itor, redactor și în această perioadă secretarul Academiei) și Wesselényi (baronul din Jibou, liderul opoziției la Dieta Transilvaniei din această perioadă) sunt cei mai vechi prieteni ai mei, și cu toate acestea sunt tare supărat pe ei. I-am rugat din toată inima, ca să se opună alegerii mele, și ei nu au făcut-o, ci poate tocmai ei au fost cei care au contribuit la alegerea mea.

Am cugetat mult, ca să accept această diplomă sau ba. Dacă accept, o să fiu considerat savant cu acte în regulă toată viața, și toți oamenii vor aștepta de la mine opere savante și discursuri științifice. Deși pe mine mă obosește în mod deosebit așa-zisa conversație savantă, și nici nu știu dacă o să mai scriu ceva cu scopul de a fi publicat! Iar dacă nu accept, atunci probabil se va considera drept grosolanie și trufie, iar cei care m-au ales mă vor privi drept un savant nebun.

13 ianuarie

Activitatea Dietei (Transilvania, un principat/provincie din Imperiul Habsburgic avea parlament, după structură medievală - Dietă. Însă în perioade absolutiste nu se convoca prea des dieta, uneori chiar timp de decenii. Și de această dată, cum va reieși din Jurnal, Dieta va fi dizolvată cu forță și ilegal.) noastre se complică din ce în ce mai mult. Cele mai frumoase inițiative cad pe rând. Liberalii sunt amenințați cu persecuție și descurajare. Sunt folosite mijloace josnice de la trădare, la retragere sau corupere. - M-am înșelat în puterea morală a patriei mele; abia dacă sunt zece oameni care pricep ce e de făcut. Nu există principii morale în jurul cărora să se învârtă și să se întoarcă la acel punct sigur. Cei mai mulți sunt liberali doar că e la modă, ori din speculă sau din șmecherie. Puțini sunt care se gândesc serios asupra libertății, spiritul ei încă nu a pătruns în sângele lor, și putem spera mai mult, în starea actuală a legislației? Această nație nu o să înainteze pe calea reformelor! E nevoie de un șoc intern, de asuprire sau foamete, ca să se trezească din lenea păcătoasă.

Wesselényi Miklós este o figură de excepție la Dietă. Dar el s-a născut prea devreme, precum a fost și Iosif al

Portret din Vasárnapi újság 1871

II-lea. (Împărat între 1780-90, el a introdus reforme în spiritul absolutismului luminat.) Dar cu toate acestea, ne va aduce beneficii - nu nouă, ci generațiilor viitoare - precum a făcut și Iosif al II-lea. [...]

6 februarie

(Ziua în care Dieta Transilvaniei va fi dizolvată de autorități.)

Fiecare poartă (a cetății Clujului) a fost ocupată de armată, soldații având armele încărcate. Se șușotește că au venit porunci severe, și toate deciziile votate de dietă, vor fi casate și ea va fi dizolvată; dacă nu vor să se dizolve, atunci armata va fi trimisă la sediul dietei. - S-au adunat stările (Stările erau cele privilegiate, care aveau drept de a trimite delegați la dietă. Pe de altă parte, denumirea de Stările era și un apelativ sau formă de adresare către dietă.) la ora zece, s-a citit procesul verbal și decretul de dizolvare, pline cu ilegalități și amenințări. După încheierea lecturii, președintele părăsește scaunul său, și unii degeaba vociferează că acest mod de dizolvare este ilegal. [...]

Mulți oameni se demască și se întorc în direcția vântului. Liberalii ipocriți și de ocazie se grăbesc să se supună noii conduceri și să anunțe că regretă faptele lor (de până atunci). Cei servili triumfează și amenință. Abia sunt câțiva care își păstrează verticalitatea. [...]

7 februarie

Adesea am fost la Wesselényi. Soarta lui e soarta mea. Tare îmi e teamă pentru el, deoarece cei servili

sunt supărați foc pe el. Îl avertizez la fiecare pas; părea neliniștit, dar nu a fost deloc dezolat. Pentru el orice clipă e prețioasă, pentru că în orice moment se poate aștepta ca să fie atacat (în sensul să fie acuzat de înaltă trădare, deși nu era cazul). Din toată inima i-am sugerat să plece undeva, să se retragă un timp și să nu joace rolul lui Egmont. (Egmont, un erou tragic din sec. XVI, condamnat la moarte de prințul Alba în Țările de Jos.) Mare îmi este mirarea, că până acum ori de câte ori l-am vizitat, camera lui era plină, acum însă rareori vezi acolo câte un om sau doi. [...]

8 februarie

(Prietenul său se retrage de la Cluj, și autorul nostru în Jurnal își pregătește propria apărare, pentru cazul dacă va fi pus și el sub acuzare. Are o viziune puternic iluministă și liberală, de inspirație anglo-saxonă, care într-o lume feudală și absolutistă însemna un real pericol pentru tiranie.)

[...] Dar oare, cu ce am păcătuit? Pot să fiu acuzat oare pentru faptul că: după mulți ani de cugetări, după exemple văzute la noi și în alte țări, am dorit ca să avem guvernare constituțională pe baza simțului realității și legilor naturii, unde regele este numai primul funcționar al statului și nu tiranul propriului popor, unde legea să ocrotească în mod identic pe fiecare locuitor și în caz de încălcare, fiecare să fie pedepsit la fel; unde doar legea să domnească cu o exigență de neclintit și nu din arbitrarul cuiva; m-a durut faptul că patria mea este rămasă în urmă, că este demoralizată, asuprită și pe cale de pieire. Da, încă din copilărie, am avut dorința, întotdeauna m-am gândit și am visat mereu ca patria mea să se ridice. **Am urât orice privilegiu, monopol și discriminare.** (Sublinierile sunt ale traducătorului.) Am urât trufia mișelească a aristocrației, și când am avut posibilitatea am ridiculizat-o. Am urât pedanteria prefăcută a birocraților, tirania mândră a funcționarilor, am demascat-o și am înjurat-o. **Prin faptele, cuvintele și prin scrierile mele am răspândit toate principii democrației. Am semănat pe**

la noi semințele tuturor instituțiilor libere aduse din străinătate.

Îmi sângera inima, văzând exploatarea semenilor mei compatrioți, la fel ca și a sclavilor, **am luptat alături de ei, împotriva feudalismului, și am dorit ca țara întreagă fără excepție, să fie liberă.** [...]

Am râs de cei care nu se încumetau să se închine pentru mila și sclipirea curții. Consider de cea mai joasă speță a omenirii, aceia care erau bigoți religioși, de orice confesiune să fie. [...]

28 iunie

A fost la mine Beke. (Beke Sámuel, 1803-1836, preot reformat din Zalău, care prin predicile sale răspândea idei liberale și democratice. În predica spusă de ziua regelui/împăratului a descris calitățile bunului monarh, susținută cu citate din Biblie. Însă cu toate acestea a fost adus în fața justiției pentru ideile sale, și a murit înainte să fi fost judecat.) Și el este urmărit penal pentru predica rostită de ziua lui Ferdinand. (Ferdinand, 1835-48, rege al Ungariei și împărat al Austriei.) E un om însuflețit! La el se vede că are sângele pătruns de simțul libertății. Mi-a citit predica în care pune accentul pe dreptul omenirii și pe ideile monarhiei constituționale. Totul citează din Biblie. Altfel ar pieri. Ideile lui sunt gânduri ce în Anglia sau America sunt noțiuni cotidiene pentru orice cetățean cu scaun la cap, iar dacă le-ar fi spus acolo, era un lucru obișnuit. Dar la noi? La noi orice examinare atentă a situației drepturilor sub lupa minții, toate sunt obiecte interzise. Poate că o să vină vremuri, când cei din urma noastră se vor mira că un adevăr așa de evident a fost oprimat, persecutat, iar cei de atunci se vor mira de miopia și lașitatea noastră. [...]

23 septembrie

A sosit la Guberniu catalogul cărților interzise, și acolo este interzisă și lucrarea mea, care nu poate fi citită decât cu aprobare. E o mare onoare pentru lucrarea mea! **Totuși este adevărat că a avut un efect.** Dar cred că este târziu și veninul deja este înăuntrul și prin interzicere se ajunge tocmai la efectul nedorit. (Ideile iluministe și ale democrației liberale au pătruns adânc în mintea cititorilor. George Barițiu afirmă că pentru el și pentru

studentii de la Seminarul de la Blaj, ideile transmise prin carte au fost cu adevărat revoluționare.)

28 septembrie

Auzisem că mulți mă consideră nebun, pentru faptul că din cei 200 de galbeni câștigați, am făcut o fundație. (Pentru cartea sa, Academia a acordat un premiu substanțial de 200 de galbeni, B. F. S. însă a returnat suma respectivă Academiei, deși era un funcționar mărunț, care tocmai pentru faptul că nu era nici lingușitor și nici nu era văzut bine de superiori, avansa foarte încet în ierarhia birocratică.) Că fiind sărac, arunc pe fereastră suma respectivă. Nu mă îngrijorează observația unora, la care **sufletul sălășuiește prin bucătărie.** Mie îmi este jenă să le explic intenția mea. [...]

7 ianuarie 1836

(Este ultima pagină publicată în care autorul Jurnalului ne împărtășește temerile, ca jurnalul să nu ajungă în mâinile unor persoane neavizate.)

Și azi m-am preocupat cu aranjarea Jurnalului meu, și de data asta am avut alt gen de gânduri. Încă nu am pomenit la nimeni (despre existența Jurnalului intim) dar dacă va ajunge pe mâinile unor bigoți politici sau religioși, ce se va întâmpla? Aceștia vor putea afla multe dintre slăbiciunile mele, secretele inimii și expresia unor gânduri care nu pot fi rostite în public. Ei pot să abuzeze de acest fapt și în fața măgarilor pot să devin obiect al batjocurii lor. Mi-ar părea rău să mă despart de jurnalul meu, și aș fi necăjit dacă s-ar pierde. [...] Am avut unele îndoeli privind continuarea jurnalului, sau să-l arunc și pe acesta în foc. Poate, mai târziu o să-l arunc în foc, dar acum nu mă duc sufletul să ne despărțim, și-l scriu mai departe, iar dacă o să am timp, am să-l copiez, că dacă unul se pierde, celălalt să rămână".

(Aici se încheie varianta publicată a Jurnalului și din context se înțelege că a fost continuat. Bölöni Farkas Sándor a mai trăit șapte ani și a murit răpus de tuberculoză. A fost o minte luminată, un democrat convins și un intelectual sensibil.)

La vânătoare de fantome

Franciscus GEORGIUS

După ce în 2006 a terminat trilogia „Bartimaeus”, Jonathan Stroud s-a decis s-o continue cu „Inelul lui Solomon” (The Ring of Solomon, 2010), o altă istorisire voioasă a faptelor săvârșite de djinn-ul mucalit, de data aceasta pe vremea construirii Templului din Ierusalim. Între noi fie spus, după ce Terry Pratchett a înfășurat spațiul în „Piramide” (Pyramids, 1989), n-a rămas niciun alt cadru monumental în care „duhul cu spirit și suflet” să-și poată manifesta talentul constructor și malițiozitatea. Publicul s-a bucurat, pentru că scriitorul englez este un narator talentat, dar apoi lumea și-a dat seama că, în lipsa dictaturii guvernului de vrăjitori din Londra, povestea „demonilor” invocați samavolnic și-a pierdut farmecul.

Mulți s-au așteptat ca laureatul „Mythopoeic Fantasy Award” și „Grand Prix de l’imaginaire” să reia ciclul „Croniclele focului” (Fire Chronicles), început cu romanul de debut „Foc mocnit” (Buried Fire, 1999), pe care editurile l-au tradus degrabă și l-au publicat pentru a păstra trează atenția cititorilor. Dar scriitorul a decis să creeze ceva nou, dar totuși vechi, să rămână în universul fantastic al aventurilor cu spirite, dar într-un fel inedit. Așa a creat „Lockwood și compania”, trupa vânătorilor de fantome.

Cum bine se știe, Marea Britanie cuprinde o mulțime de castele bântuite de fantome. „Problema” (cu P mare) este că după lăsarea întinericului spiritele morților, Vizitatorii, au început să bântuie prin împrejurimi și-i atacă pe cetățenii plătitori de taxe. În casele noi, construite din beton armat cu fier, intră rar, dar pe străzi și în edificiile multiseculare e jale. Autoritățile au instalat faruri antispectrale, clopote de avertizare și șanțuri cu apă curgătoare în jurul principalelor instituții publice. Lumea s-a aprovizionat din plin cu levănțică, sare, argint și pilitură de fier, dar singura soluție definitivă o asigură „agențiile de investigații psihice”, denumirea oficială sub care operează vânătorii de fantome.

Lucy Joan Carlyle este o adolescentă înzestrată cu darul de a auzi vocile fantomelor. Normal, doar e a șaptea fată născută în familie. A rămas orfană de tată la vârsta de cinci ani, un acar cu patima băuturii, căzut sub roțile unui tren. Ca urmare a accidentului, autoritățile au procedat ca la carte, conform regulamentului guvernamental: „Măsuri în cazul unui deces prematur”. Nu știu dacă anglicanii folosesc apa sfințită (agheazma) în ritualurile de purificare (Wikipedia zice că da), însă aici preoții au presărat pilitură de fier pe șine, i-au pus mortului monede de argint pe ochi și i-au atârnat un talisman de gât, măsuri pe care proaspăta văduvă le-a socotit ca exagerate, deoarece chiar dacă iubitul ei soț s-ar fi întors din morți, oricum n-ar fi venit acasă,

ci s-ar fi dus să bântuie cârciumile din jur.

Primul Vizitator întâlnit a fost Penny Nolan, o sinucigașă care s-a înecat pentru că a fost părăsită de iubit. Cum mama, o spălătoreasă, nu reușea să aducă destui bani în casă, când Lucy a împlinit vârsta minimă legală pentru angajare (8 ani) a fost trimisă la agentul Jacobs și a început să se familiarizeze cu activitatea unei firme de vânători de fantome. Pruncii manifestă în mod natural o sensibilitate la aparițiile paranormale, pierdută ulterior la vârsta adultă. Fata și-a luat pe rând examenele, a urcat toate treptele profesiei, dar cariera i-a fost curmată de incidentul de la moara din Valea Wythe, unde ceilalți copii din echipă au pierit ca urmare a faptului că însoțitorul adult, un veteran al firmei londoneze Fittes, n-a apreciat cum se cuvine pericolul misiunii.

Rămasă fără ocupație, Lucy a încercat să se angajeze la agențiile guvernamentale, unde a fost refuzată din cauza recomandării lipsă la dosar. În cele din urmă, a nimerit la o firmă particulară, condusă de Anthony Lockwood, un adolescent charismatic, dar secretos, sprijinit de prietenul și adjunctul George Cubbins, un arhivist tenace cu o înfățișare indolentă, un buflea veșnic înfometat. După o serie de testări, fata este primită în echipă și începe lucrul.

Acțiunea romanului decurge pe două planuri. Primul anchetează moartea actriței Annabel S. Ward, ucisă și apoi zidită într-un perete al casei nr. 62 de pe Sheen Road. Ea este fantoma care a provocat moartea brutală a domnului Hope, ultimul proprietar. Al doilea fir ne conduce la fosta abație a ioaniților, aflată la temelia conacului Combe Carey Hall, clădire unde se găsește legendara scară care țipă. De aici și titlul primei cărți: Cazul scării țipătoare (The Screaming Staircase, 2013).

Romanul a fost promovat atât în Europa, unde autorul a străbătut toată Germania ca să lanseze traducerea cărții, cât și în America, unde copiii s-au grăbit să ajungă în mijlocul unui cerc închipuit dintr-un lanț de fier, ca să se dueleze cu ectoplasma arzătoare a Fantomelor de tipul 2, cele mai agresive dintre toate.

În toamna anului 2014, a apărut și continuarea: „Cazul Căpățânii Șușotitoare” (The Whispering Skull), cu referire la Sursa (focarul de activitate paranormală) păstrată de George într-un borcan din sticlă de argint, subiectul a diferite experimente, unele de-a dreptul ciudate.

Jonathan Stroud este cunoscut publicului român ca urmare a traducerii ciclului „Bartimaeus” de către Carmen Bourceanu. Credem că tinerii noștri merită să citească și aventurile celor de la Agenția „Lockwood și compania”.

Ștefan Goanță și Sălajul

6. Zalău - Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă al Județului Sălaj

(septembrie 1976 - februarie 1990) IV

Irina GOANȚĂ

Anii ultimului deceniu de dinainte de 1990 aproape l-au dezaxat pe Ștefan Goanță. Zbuciumul interior, zbaterea între el și ceilalți, între noapte și zi, între libertate și constrângere l-au măcinat psihic și l-au slăbit fizic. Refugiul lui a fost pescuitul. Nici nu-l mai interesa dacă prinde sau nu pește. Nerăbdător, își arunca undițele în mașină și pleca. Pe malul apei, răsuflea ușurat, își potrivea momeala în cârlige și arunca în larg, apoi stătea cu privirea ațintită undeva, în neant, murmura o melodie și nu admitea să fie deranjat. „Taci! Creez”. Niciodată omul și scriitorul Ștefan Goanță n-au putut fi despărțiți. Oriunde se afla, avea în buzunarul de la piept hârtia și stiloul și își nota idei, expresii, cuvinte, uneori cu specificația: *pentru nuvela...*, *pentru schița...*, *introduc în roman la capitolul...*, etc.; versuri populare: *Doamne, Doamne, mulți zic Doamne,/ Dumnezeu gândești că doarme/ Cu capul pe-o mănăstire/ Și de mine n-are știre*; sau: *Cine-a făcut doina-ntâie/ Ąla mi-a fost frate mie*; și mai departe: *Doina din ce s-o făcut?/ Dintr-o gură de prunc mic./ L-o lăsat mă-sa dormind/ L-o aflat doina zicând (cântând)*. Ar fi fost în stare să scrie zi și noapte. De multe ori, chiar la ședințe sau în grupuri mai mari, era total absent și ieșea de acolo fie cu schița unei nuvele, a unei piese de teatru, fie cu versuri pentru vreun scenariu folcloric sau cu replici de satiră și umor. Iar aici, pe malul apei, găsea momente prielnice pentru meditație și inspirația nu-l ocolea. Venea acasă cu pagini întregi; unele, scrise pe genunchi, erau de-a dreptul ilizibile, dar era suficient să descifreze ideea și refăcea totul. Numai ce îl auzeam: „Mai am o carte gata, va fi mult mai bună decât...”

Încearcă și acum o „mutare”. În 1987, după mai mulți ani de colaborare cu Casa Armatei, i s-a oferit un post de metodist acolo și chiar îl tenta această schimbare, mai ales că i s-a spus că ar putea ajunge la Casa Armatei din Cluj. Obținuse și aprobarea președintelui Comitetului de Cultură, care a ținut să sublinieze cu malițiozitate: „Cred că va fi respins dosarul și sper acest lucru”. Era clar, noi nu știam ceea ce știa președintele: nu se putea, încă îi atârna prea greu dosarul. Ce anomalie?!

Dincolo de toate, trebuie spus că partea substanțială a vieții și muncii lui Ștefan Goanță o constituie activitatea de creație. Pentru el, interpretarea este un act de creație, arta populară este creație și este o componentă a creativității satului, iar creația

artistică, în general, reprezintă componenta creativității omului. Cât privește talentul, crede în el și este de părere că acesta există ca un dat natural, înăscut, fiind un mijloc de producere a valorilor artistice autentice, ce se înscrie în sfera creativității. Este privit cu rezerve, cu invidie și, de multe ori, cu ură, deoarece nu admite „versificările” unor preținși „creatori”, dar nici înșiruirile de versuri fără o idee regizorală, spuse plat, în poziție de drepti, fără dicție și fără interpretare. Creația literară? Este actul intim care l-a însoțit din adolescență până la fineș, chiar dacă a ajuns să aibă, în ultimii ani ai existenței sale, o altă părere: *Care, ne întrebăm, care va fi locul creației artistice în oricare dintre cele două lumi? Admițând că al doilea tip va deveni tot mai neproduc-tiv, sufocat fiind de ofensiva cerebralizării pragmatice, trebuie să admitem că omul nu-și poate păstra dualis-mul primar într-o lume tot mai animală, mai vegetală și minerală? Fiindcă, în lipsa filtrării acestor trăiri în imperiul afectivului, marea civilizație cu beneficul și maleficul ei nu este decât o dresură fortuită și arbitrară. Răspunsul la întrebarea privind locul creației va fi simplu: nici unul. Pentru că nu va mai fi creație artis-tică în adevăratul înțeles al cuvântului. Și nu va mai fi din cauză că, în urma specializării stricte a simțurilor de a recepta doar ceea ce este impus (ceea ce înseamnă și o atrofiere a simțurilor), omul nu va mai avea cum, cu ce și de ce să selecteze și să recepteze artisticul. Iar dacă mai adăugăm și faptul că festivalul oferit de un mo-dus vivendi împământănit de înaintașii necuvântători ai omului va fi suprasațiabil, e clar că nu mai avem ne-voie de artă și de reverberațiile ei. Păi ce, suntem noi mai cu moț decât împrejurul viu care nu dă doi bani pe atâtea și atâtea lucruri de prisos cum ar fi tainele absconse ale culorilor, ale sunetelor etc., care zac în lu-cruri așa cum doarme minunea artei în blocul de mar-moră? Mai avem noi timp de chestii de-astea, inclusiv de divinitate, de sentimente, de cele zece porunci?*¹

După 1980, în țară, au început să se organizeze tot mai multe concursuri de creație literară, pur-tând nume sonore ale culturii românești. Regula-mentele acestora ajungeau pe biroul lui. Le difuza în județ și, văzând că se apropie data scadentă și nu primește nimic, selecta texte din poeziile, nuvelele și povestirile lui, le semna cu pseudonim, de cele mai multe ori, și le trimitea la concursuri. A partici-pat cu poezie istorică la concursul *Odă patriei* de la Râmnicu-Vâlcea și a obținut premiul al treilea pen-

Foto 1. Ștefan Goanță - la Salonul de creație - Dragosloveni

tru Ciclul istoric IO... Anul 1981 îi aduce premiul al treilea pentru teatru la Festivalul-concurs de creație literară Mihail Sadoveanu și premiul ziarului *Milcovul* la ediția a XV-a a Salonului literar Dragosloveni, pentru proză - pseudonim Ioan Pașca (Foto 1). În mai 1982, participă la concursul interjudețean de proză scurtă *Marin Preda*, ediția I, Siliștea Nouă, și obține premiul Centrului de Îndrumare a Creației Populare al Județului Teleorman. Cu proză scurtă participă și la Focșani, la festivalul artelor „Miorița”, ediția a doua. În anul 1983, obține premiul al doilea pentru teatru la concursul de creație literară *Tudor Arghezi*, ediția a treia, Târgu-Jiu, premiul revistei *Cronica* pentru proză la ediția a șaptea a Festivalului de creație și interpretare artistică *Vasile Alecsandri* din Iași și premiul I și titlul de laureat pentru creație dramatică la etapa republicană a concursului *Cântarea României* (pseudonim Irina Pașca). A trimis proză scurtă la Festivalul-concurs de creație literară *Sadoveniana* de la Piatra Neamț, ediția a XIV-a, în noiembrie 1983 (Foto 2), președintele juriului fiind Laurențiu Ulici. Proza „Paznicul grăului” este publicată în revista *Albina*. Este menționat cu premiul al patrulea la proză, în anul 1985, la etapa republicană, iar în 1986, participă la ediția a zecea a Festivalului de creație și interpretare *Vasile Alecsandri*, organizat la Iași, unde obține premiul Centrului Județean de Îndrumare și al Comitetului de Cultură Iași (pseudonim Ștefan Izvoranu), pentru teatru. În mai 1988, i se acordă premiul întâi pentru proză la concursul *Afirmarea* de la Satu-Mare, președintele juriului fiind același Laurențiu Ulici. În același timp, la Cluj, are loc concursul *Octavian Goga* unde primește premiul CJES Cluj pentru proză, președinte fiind poetul și publicistul Aurel Rău, după ce, la ediția întâi a acestui concurs, i se acordase premiul pentru teatru. Tot în mai 1988, la concursul *Tudor Arghezi* de la Târgu-Jiu, obține premiul special al juriului și premiul revistei *Cântarea României*, pentru teatru, iar în iunie 1988, premiul I pentru proză satirică la Concursul

de satiră și umor *Tudor Mușatescu*. (Foto 3) Este menționat și de juriul festivalului-concurs de proză scurtă *Pavel Dan* de la Cluj în anul 1995 (pseudonim Ștefan Izvoranu). Personal, a participat numai la unele dintre aceste concursuri, însă aproape de fiecare dată i se trimitea premiul prin poștă. Când textele erau semnate cu pseudonim, premiile tot la Sălaj veneau, deoarece organizatorii aveau adresa locului de expediere a textelor. (Foto 4)

În anul 1988 (7 mai), după discuții îndelungate cu mai mulți scriitori din țară, s-a hotărât să participe cu proză scurtă la concursul de debut colectiv al Editurii *Dacia* din Cluj-Napoca. Nu agreea această modalitate: „Ce-i aia, debut colectiv...?” De fapt, numai prozele lui alcătuiau un volum și erau semnate cu moto-ul *Puneți mâna și gândiți!* S-a ocupat de alcătuirea volumului de debut colectiv scriitorul Ștefan Damian. Lucrurile se mișcau cu încetinitorul. Volumul a ajuns totuși la sectorul „cultură scrisă” de la Consiliul Culturii, la un alt scriitor, Dumitru Trancă, dar acolo s-a oprit totul; niște motive au fost invocate, volumul n-a mai apărut, s-a tot amânat tipărirea lui și... a venit „revoluția”... În 1990, deși avea mai mari speranțe acum, în deplină libertate, că vor fi publicate și cărțile lui, nu s-a întâmplat nimic deosebit, așa că și-a luat volumele de la editură, urmând ca o parte din proze, pe care editorul și criticul literar Irina Petraș le-a considerat excepționale, să apară în volumele publicate mai târziu: *Vinul de piatră*, *Moartea e facultativă*.

Ștefan Goanță este un creator autentic în sens etimologic (vezi grecescul *authentēs*), care își găsește puterea în sine însuși. Este un autor de literatură inspirată din viață, nu din literatură; el nu scrie cărți de lăsat în tren; pentru el literatura este viață. Întrebat despre atitudinea cititorului față de carte, mărturisește: *M-am gândit la cititor numai în măsura în care pot să-i ofer cărți durabile, nu cărți de lăsat în tren după lectură. Mi-am imaginat că ar trebui să fie flămând de carte, să înțeleagă că lectura unor cărți serioase îl situează pe o treaptă mai înaltă de gândire*

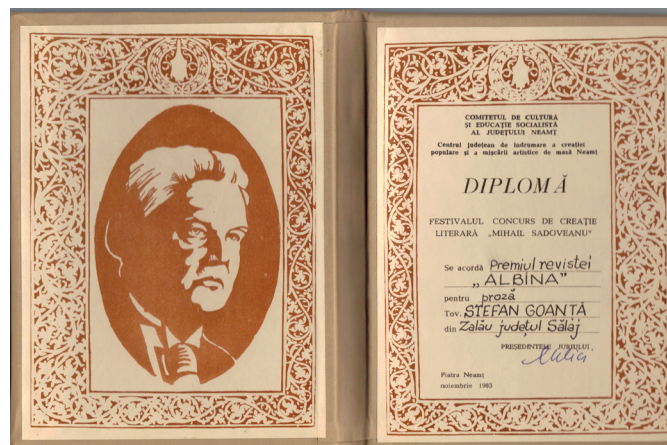

Foto 2. Festivalul-concurs de creație literară „M. Sadoveanu”, proză - 1983

și înțelegere². Lucru verificat, toți cei cu care a venit în contact pe parcursul anilor au văzut în el un creator veritabil de literatură. Este pe deplin convins că niciun scriitor, niciun artist, în general, nu poate fi înțeles luat singur, nu poate fi apreciat decât prin raportare la scriitorii, la artiștii din trecut și la cei din generația sa. Numai așa este valorificată cu adevărat creația literară a unui autor, prin comparare cu creația anterioară lui și prin așezarea scriitorului printre cei afirmați în literatură, care mai sunt sau nu mai sunt...

În anii cumpliti ai perioadei de dinainte de 1989, a scris romanele *Cartea Frumoasei* și *Tovionescu*, volumele de proză scurtă, *Portete anonime* și *Vinul de piatră*, care erau încheiate în toamna anului 1989, și mai multe piese de teatru. Era într-o permanență căutare a frumosului: *Întotdeauna m-a preocupat frumosul, de aceea am scris Cartea Frumoasei care*

Foto 3. Concursul de proză satirică Tudor Mușatescu -1988

îl va pune pe cititor în situația de a alege, de a intui frumosul, de a fi el însuși tentat de frumos. [...] Prototipul pentru personajul din *Cartea Frumoasei* este bunică mea, o țărancă iute, inteligentă, cu sufletul frumos, deschis către oameni³. Am dactilografiat prima versiune a romanului, deși erau multe pagini, iar eu aveam mult de lucru și nu reușeam să scriu la mașină mai mult de patru-cinci pagini într-o zi. Lucrurile s-au complicat după ce au intervenit evenimentele din decembrie. Totuși, am terminat de scris cele aproape 700 de pagini și Ștefan a încercat să găsească o editură, cu credința nestrămutată că acum va fi mai ușor. Zadarnic... Cu titlul inițial, *Tovionescu*, și romanul *Altarul de nisip* era gata pentru tipar. Pe acesta din urmă i l-a reținut Editura *Universală* din Craiova, dar au trecut aproape trei ani până a văzut lumina tiparului, la finele anului 1993, constituind debutul editorial al autorului. E de prisos să mă mai opresc asupra întregii teveduri din cei aproape patru ani (1990-1993), vreme de la care speram ca totul altceva. Așadar, după ce am

Foto 4. La un concurs de creație; Ștefan Goanță, în mijloc

văzut tipărită cartea, în 1993, editorul a venit cu ideea că cel mai bine ar fi să se organizeze lansarea la Craiova, cu lectorii Editurii „Universală”, profesori de la Universitatea doljeană. După o așteptare de trei luni, în care doar s-a vorbit, Ștefan a adus cartea la Zalău, chiar de Crăciun, și s-a preocupat de lansare.

Era o zi de duminică a lui ianuarie 1994. După ce ziarul „Sălajul” anunșase evenimentul⁴, s-au adunat, la Casa de Cultură a Sindicatelor, în sala luminată a bibliotecii, concetățeni, prieteni, colegi ai omului de cultură Ștefan Goanță pentru a-l vedea în postura de scriitor. (Foto 5,6,7) Editorul, poetul Vasile Vatră din Craiova, anunșă prima apariție editorială a scriitorului, romanul „Altarul de nisip”. În discuțiile inerente, doamna Silvia Cosma a afirmat că romanul este un *avertisment împotriva totalitarismului*; prof. Iuliu Suciu – *e vorba de o perspectivă a oglinzii, un Tovionescu multiplicat*⁵, dr. Mariana Pop: *Primul roman publicat de Ștefan Goanță acoperă, prin discursul său epic, perioada stalinistă întâmplată în spațiul românesc. Fără a fi un roman istoric în înțelesul strict, întâmplarea este privită din interior, îndurată cu un zâmbet amar, uneori sardonice, „în închisoarea comunistă de dincolo și de dincoace de gratii”*⁶.

Lansarea cărții a fost un eveniment cultural deosebit pentru Zalău, dar Ștefan Goanță ar fi vrut să aibă parte de opiniile unor critici literari, să creeze

Foto 5. Lansarea romanului „Altarul de nisip” de Ștefan Goanță; de la stânga la dreapta, Vasile Vatră, editorul, Mihail Ștefan și scriitorul

prin această lansare atmosfera de dezbateri intelectuale pe care și-a dorit-o întotdeauna, cu discuții pro și contra, cu epigrame și vorbe de spirit etc. Fremătând de bucuria prilejului unui eveniment de clasă, însuși s-a pregătit cu câteva epigrame pe care le-a scris în tren, când ne-am întors de la Craiova⁷.

Romanul a reținut atenția lui Dumitru Micu, Constantin Zărnescu, C. Stănescu, Marcel Lucaciu, Mariana Pop. Gazetarul și prozatorul C. Zărnescu subliniază că *Altarul de nisip* este un roman cu totul de excepție[...] Nefiind un memorial din închisorile comuniste, nici amintiri ale unui deținut politic, cartea e o viziune pur românească, după toate regulile genului (gândită de un dăruit al cuvântului) a epocii staliniste din România [...] În concepția lui Ștefan Goanță, *această lume complet străină poporului românesc [...] a fost „un uriaș altar de nisip”, „un monstru de lut”, „o diabolică deșertăciune” care a durat aproape o jumătate de secol*⁸. Ștefan repeta mereu cuvintele lui Mircea Borcilă, profesor universitar, poetician, rostite la Cluj, într-o întâlnire ocazională din 1994, fiind de față și esteticianul Tudor Cățineanu: „Domnule, așa ceva n-am mai citit, nu s-a mai scris, e ceva extraordinar; n-am știut că se poate scrie așa ceva în literatura română”.

Foto 6. Lansarea romanului „Altarul de nisip” de Ștefan Goanță

Acum, după două decenii de la eveniment, opiniilor de atunci, rămase neschimbate, li s-au adăugat cele ale lui C. Stănescu (altele) și Ioan Ciama, ale Mariei Nițu, ale Irinei Ciama și ale Anei Mărcean, ale lui Mihai Duțescu, așa că romanul creat și lansat în Zalău, o satiră atroce a uniformizării, reprezintă o producție românească impresionantă (C.

Foto 7. Lansarea romanului „Altarul de nisip” de Ștefan Goanță.

Autorul acordă autografe.

Stănescu)⁹, un roman politic și parabolic excepțional (C. Zărnescu)¹⁰. Roman cu totul original în literatura română, „Altarul de nisip” se înscrie cu succes pe filiera romanelor antitotalitariste distopice, un roman de atmosferă halucinantă și vampirică a dictaturii (Maria Nițu), care vine să argumenteze că omul există odată cu timpul și în timp își va găsi finișul, moartea. (Ana Mărcean)

1 Goanță, Ștefan, *Care va fi locul creației?... în revista „Vatra veche”, anul V, nr. 6(54), iunie 2013, pp. 12-13;*

2 Vlad, Andrei, Ștefan Goanță – „Mereu ne rămâne ceva neisprăvit”, interviu, în revista „Vatra veche”, anul VI, nr.1(61), ianuarie 2014, pp.44-45, Tg.Mureș;

3 Idem;

4 Petrean, Ileana, *Ultima oră*, în „Sălajul”, anul V, nr. 237, 27 ianuarie 1994, p.1;

5 Petrean-Păușan, Ileana, (Pre)lansare de carte, *Altarul de nisip*, în „Sălajul”, 3 februarie 1994, p. 3;

6 Pop, Mariana, *Altarul de nisip – drama depersonalizării*, în revista „Caiete silvane”, Anul IX, nr. 3 (98), martie 2013;

7 Goanță, Ștefan, *Epigrame*, Editura „Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012;

8 Zărnescu, C., Ștefan Goanță – *Altarul de nisip*, în revista „Tribuna”, 31 iulie 1996;

9 Stănescu, C., *Bolovanul lui Sisif*, în revista „Cultura”, 13 iunie 2013;

10 Zărnescu, C., op.cit.

Interviuri neconvenționale

- răspunde scriitorul Călin Derzelea -

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă simțiți ca mare scriitor?

Călin Derzelea: Eu, în general, mă simt bine... cu mine, așa cum sunt. Nu știu ce înseamnă „mare scriitor”. O placă oxidată pe un zid gata să cadă? Un bust găințat de porumbei boemi într-un parc plin cu pensionari senili? Un nume de stradă, pe care toți se chinuie să-l țină minte, și-l pocesc, pentru că, pe ei, îi interesează una, Nuța, care stă la numărul 3 și vinde borș? E adevărat că un individ care descoperă și compilează abil imagini din alte realități și le difuzează, ar trebui recunoscut pentru rolul său. Dar în ce măsură, încât să nu derapeze? Nu vânez etichete, iar profesia mi-a demonstrat că recunoașterea și gratitudinea sunt ca florile aruncate pe coșciug. Cred că singura atitudine decentă și onorabilă este să renunți la așteptări și să mergi înainte. Supraviețuiesc datorită unui entuziasm episodic, dar consistent, care dă sens.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigați din scris?

Călin Derzelea: Nu scriu pentru bani. Scriu cu o bucurie interioară, pentru oameni. Pentru oameni ca mine, care, deși anonimi, îmi împărtășesc, cumva, înțelegerea și simțirea. Anonimi, pentru că nu-i cunosc, dar despre care știu că nu-și trăiesc viețile între un scandal monden și o telenovelă siropoasă. Sunt oameni care au idei și pun întrebări și nu sunt captivi idolilor acestui timp.

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența dintre un scriitor din America și unul din România?

Călin Derzelea: Scriitorul din America trăiește în America, scriitorul din România trăiește în România.

Dar prototipul este unic și își extrage energiile creatoare din aceeași sursă. Însă comparația intercontinentală nu este în interesul darwinismului. În România sunt mii de scriitori cărora le-au crescut aripi de găină și alți câțiva, care au învățat să zboare liberi, ca vulturii și care nu-și așteaptă, cu nerăbdare, pensionarea pentru drepturi sporite.

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Călin Derzelea: N-am auzit pe nimeni să dosească internetul în vremuri tulburi, ca să aibă ce să arate nepoților peste ani. Uiți să-l plătești, ți-l taie. Vrei mai mult, te îndatorează. Îl scoți din priză, rămâne inert, la periferia habitatului. La carte te întorci când uiți, când ai nevoie de reconfirmări, cu același afect ca în prima zi. Cartea este palpabilă, are miros și foșnește inimitabil. Cartea îmbătrânește odată cu posesorul. Se personalizează continuu, implicit și ireversibil pe durata acestei conviețuiri.

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă legitimați ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Călin Derzelea: Știe. Nu-i sunt pe plac formalitățile. Dar adoră surprizele. E doar un copil.

Ștefan Doru Dăncuș: Continuați acest început! VREAU SĂ SPUN CĂ...

Călin Derzelea: Vreau să spun că... da! Acest joc inechitabil trebuie continuat, indiferent pe unde te poartă și câți te scuipă acolo unde alții te sărută, pentru că nu de dragul lui, ci de al liniei de siguranță, care este vie și inepuizabilă, merită jucat.

Ștefan Doru Dăncuș: Auto-graf pentru Revista „Caiete Silvane”:

*Cititori ai Revistei „Caiete Silvane”,
bucurați-vă, scriitura e roștită în limba română
m-am fot, m'accol, mei oi!*

*cu putere,
Călin Derzelea.*

Dansând cu Ganga

Alice Valeria MICU

Hanna Bota ne invită la o nouă călătorie inițiată, așa cum a făcut și în volumele precedente, desprinde o latură a ființei sale, pe care o trimite cu noi, de această dată pe malul Gangelui. Precum zeita purificării, ce personifică sacrul fluviu, Ganga, consoarta celor trei mari zeități ale mitologiei hinduse, Brahma, Vishnu și Shiva, autoarea străbate cu sufletul, cuvântul și rememorarea spațiul oriental îndepărtat și în același timp spații ale copilăriei ori ale vieții aparent contemporane, într-o împletire duioasă. Niciodată plecați cu adevărat din locurile pe care le-am amprentat odată cu prezența fizică, niciodată părăsite cu totul spațiile în care am pășit, fie și pentru o singură clipă, aceasta e lecția pe care încearcă Hanna Bota să ne-o inoculeze cu filele „Poemelor hindice”. Precum băstinașii ce-și aruncă morții în Gange pentru a-i ajuta să găsească drumul spre rai, Hanna Bota lasă în acest volum cenușa întâmplărilor, a trecutului de care nu vrea neapărat să se lepede, dar a cărui dulce povară merită ajutată să străbată veșnicia spre raiul memoriei absolute. O face cu discreție, intermediat cu abundență de metafore, precum exteriorul multicolor al spațiului hindus, ca o smerenie, o teamă de a se confrunta pe sine în întregime și dintr-odată. Astfel, cu cititorul alături, străbate fiecare poem, ca pe un pelerinaj ritualic în cinstea zeiței Ganga, în timpul căruia se întâmplă băi în apa iubirii, conversații imaginare cu zeii, iar înțelepții sacri hrănesc mulțimile, a căror prezență discretă o bănuim, mai mult de-a lungul volumului.

Creștinismul și hinduismul merg mână în mână, într-un zig-zag mitologic și legendar ce marchează cu borne tandre dimensiunile geografice și spirituale ale periplului cunoașterii de sine: „ține-mă în îmbrățișare/ mai strâns ține-mă/ aş putea să scap din strânsoare și să/ răsar ca shiva al vostru dansând cu o mie de brațe/ și n-aș mai ști cine e în templu/ să mă ascund ca în povestea noastră-manole în mănăstire/ înzidind pe ana degeaba// noi doi înviați în aceeași cușcă ferecată/ tu Hindu și eu Europa”.

Cele două lumi atât de diferite prin mentalitate, obiceiuri, religie sunt unite în mod firesc, nu prin asimilarea învățămintelor uneia din părți de către cealaltă, ci pe calea iubirii: „nu voi învăța sanscrita/ deși simt virusul misterelor Indiei scornindu-mi viscerele/ de când i-am măsurat colbul templelor des-

culță/ predă-mi doamne lecția iubirii/ restul e deșertăciune”.

Oscilarea dintre răsăritul extrem al Indiei și apusul european, dintre reflexele ritualice ale celor două civilizații, este completată de îmbinarea de poetic și livresc, alcătuiind o triadă pe care este construit demersul poetic al autoarei: „mă tot întreb/ nu te enerva/ dar mă tot întreb/ de ce-mi țin inima smulsă din piept în bătaia vântului/ cerșetorii calcutei mi-o râvnesc/ aristocrații își zângăne săbiile în dueluri/ ca pe un trofeu l-ar purta dumnezeu peste altare și cruci/ totuși tu nu crezi/ și mi-o storci răsturnând fier-tura de sânge/ ca vinul dintr-un pocal risipit pentru bahuș/ rostogolind-o ca sisif pe munte ca să-i vezi umbra/ și-apoi s-o scapi/ inima mea de migrator din-spre indii/ plină de vânătași și scaieți de stepă”.

Tonul are accente aproape dramatice pe final, când discursul nu mai este sincopat, ci adumbrat de conștiința eșecului, al neîmplinirii destinului prin iubire: „ai reușit să pleci și te iubesc mai mult de/ când te-ai dus/ și fiecare urmă a pasului tău o adu-mec/ și le sărut cu dinții/ și le sărut cu clavicula/ și le acopăr pașii cu vântul/ cu miresmele cârnii mele/ cu diamantul ascuns/ în minele din Indii/ te-ai dus și tăcerea ta mă umple de parcă ai fi venit/ de parcă te-aș fi cuprins în irișii mei aurii pentru eternitate// îți văd spatele puțin aplecat spre stânga/ acolo unde inima ți-e povară/ de prea mult sânge/ unde rănilor ți le-ai închistat ca să nu le vadă pruncii/ te văd doar din spate cum pleci/ așa cum moise prin crăpătura stâncii pândind/ l-a văzut pe dumnezeu/ căci fața dacă i-ar fi văzut-o ar fi murit/ și prea mult mă iubești ca să-ți întorci cărările spre mine/ sunt capăt de cale ca o ghilotină/ de-aceia îți risipești cărările pe câmpuri de vânătoare/ nemaiașteptând nimic decât să trecem cu barca dincolo de mare”.

Tărâm al contrastelor fascinante, India se reflectă în „Poemele hindice” ale Hannei Bota cu paleta de stridențe ale sărăciei asumate organic, cu burțile goale hrănite cu un pumn de orez condimentat, dar și cu arbuști legendari ori clipe de iluminare, când zădărnicia îngustă a vieții este spulberată de marea și unica revelație: „atunci înțelegerea m-a stăpânit cu forța irumperii neașteptate (...) dar doamne am înțeles cu fiecare celulă/ știu c-o să trecem/ în rămânerea trăirii eterne vom trece/ acolo unde e veșnicia stăpână/ și teama s-a spulberat”.

Corneliu Coposu și exilul românesc

Marin POP

Legăturile și corespondența cu Augustin Hila din Brazilia

O temă de cercetare mai puțin abordată de către istoriografia românească este cea a exilului românesc din perioada comunistă. Propaganda oficială comunistă i-a înfierat pe cei care au părăsit țara, deoarece odată ajunși în lumea liberă, în Occident, își exprimau convingerile democratice, spunând adevărul despre ceea ce se întâmpla dincoace de Cortina de Fier, în România comunistă, unde statul totalitar nu respecta cele mai elementare drepturi ale cetățenilor. Din păcate, propaganda comunistă a reușit să creeze o imagine negativă a celor care au fost nevoiți să părăsească țara în perioada comunistă, imagine care s-a impregnat profund în conștiința românilor rămași în țară. Exemplul cel mai relevant, după părerea noastră, este cel al campaniei electorale din anul 1990, când au apărut sloganuri că cei plecați nu au mâncat salam cu soia, la fel ca cei rămași în țară și au trăit în huzur. Desigur, că aceste sloganuri au fost lansate de către cei interesați să nu piardă un electorat neinformați, după ce au fost ținuti 45 de ani în întuneric, frig și foame. Realitatea este, însă, cu totul alta, motiv pentru care și noi ne propunem să demarăm studiul acestei teme vaste, având ca studiu de caz legăturile marelui om politic sălăjean Corneliu Coposu cu exilul românesc.

În articolul de față ne propunem să evidențiem legăturile lui Corneliu Coposu cu Augustin Hila și corespondența dintre cele două personalități. Prieten apropiat încă din tinerețe a lui Corneliu Coposu, Augustin Hila, căruia îi spuneau Puiu Cucu, s-a născut la 11 iulie 1911, în comuna Șeica Mare, județul Sibiu. Era fiul lui Demeter și Ana Hila (**Arhivele Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității [ACNSAS], Fond Documentar, dos. D 2, vol 4, f. 140**).

Din documentele Securității mai aflăm că Augustin Hila era avocat și membru al tineretului PNT, condus de Iuliu Maniu, iar în anul 1946 a părăsit țara, presimțind probabil ceea ce va urma. De fapt, România se găsea sub ocupație sovietică, iar guvernul pro-comunist condus de Petru Groza instaurase teroarea, arestând tot mai mulți fruntași politici ai partidelor istorice, PNT și PNL. S-a stabilit în Brazilia, la Sao Paulo, unde a desfășurat o activita-

te prodigioasă. În anul 1949 s-a înființat Consiliul Național Român (C.N.R.), forul conducător al românilor exilați, cu sediul la New York, iar Augustin Hila a înființat și condus filiala C.N.R. din Brazilia. De asemenea, a înființat și condus Fundația Româno-Braziliană. Din păcate, până în acest moment, avem puține informații referitoare la activitatea lui în cadrul exilului românesc și dezvoltarea legăturilor dintre țara noastră și Brazilia, în perioada comunistă.

Dintr-un document al Securității aflăm că în anul 1981 a participat la ziua de naștere a surorii lui Corneliu Coposu, Rodica, în seara de 25 septembrie. Scopul prezenței lui în țară era acela de a susține conferințe despre Brazilia. La respectiva petrecere, se spune în document, „a fost oarecum în centrul atenției, povestind despre Brazilia și depănând amintiri comune din liceu” (cu Corneliu Coposu – n.n.) (**Ibidem, vol. 9, f. 180**).

Un eveniment deosebit, cercetat îndeaproape de către organele de Securitate, l-a constituit vizita lui Augustin Hila în România, în perioada 2 august – 14 octombrie 1968. Într-un document al Securității se spune că era în relații bune cu Corneliu Coposu, la care „a locuit o perioadă mai îndelungată”. Împreună cu Corneliu Coposu, „a luat legătura cu persoane care au avut funcții de conducere în PNT, în organizația legionară și în biserica greco-catolică”. Printre cei vizitați s-a numărat Ilie Lazăr, la Cluj, prof. Onisifor Ghibu, la Sibiu, Anton Ionel Mureșanu, fost director al ziarului „Ardealul” și membru PNT, episcopul Iuliu Hossu, care se afla cu domiciliu obligatoriu la Mănăstirea Căldărușani și Ioan Dragomir, domiciliat în localitatea Ariniș, județul Maramureș (Arinișul a aparținut Sălajului istoric până la raionarea după model sovietic din anul 1950, la fel ca toată Zona Codrului), episcop greco-catolic în clandestinitate, hirotonit în secret de către episcopul diecezei greco-catolice de Maramureș, Alexandru Rusu. De asemenea, Augustin Hila și Corneliu Coposu, care au efectuat un adevărat turneu în Ardeal, i-au vizitat pe frații Boilă (Nelu și Matei), „elemente PNT active”, la Cluj și pe avocatul Nicolae Lupu, fost legionar, stabilit la Sibiu.

Din discuțiile pe care Augustin Hila și Corneliu Coposu le-au avut cu episcopii greco-catolici, Iuliu Hossu și Ioan Dragomir, „rezultă că aceștia se mențin pe pozițiile lor de reprezentanți ai bisericii

greco-catolice unite". Printre altele, episcopul Iuliu Hossu le-a relatat că în urmă cu 6-7 luni a venit la el un ofițer de la Miliție și l-ar fi întrebat unde dorește să se stabilească, pentru a i se elibera buletin de identitate, la care i-ar fi răspuns că el nu dorește să se stabilească în altă parte decât la sediul Episcopiei sale din Cluj. Ofițerul a plecat și nu s-a mai întors, iar Iuliu Hossu a rămas cu domiciliu obligatoriu la Mănăstirea Căldărușani. După cum se știe, de aici a fost dus la Spitalul Colentina, peste doar doi ani, în 1970, unde a trecut la cele veșnice, la 28 mai. Ultimele lui cuvinte profetice au fost: „Lupta mea s-a sfârșit, a voastră continuă”.

În momentul venirii lui Augustin Hila în țară, spun organele de Securitate, fruntașii politici național țărăniști din țară și străinătate, printre care erau enumerați Ilie Lazăr, Anton Ionel Mureșanu, Augustin Vișa, din exil și mulți alții, îl considerau pe Corneliu Coposu „șef actual al PNT pe țară”. În această calitate ar fi transmis, prin Augustin Hila, conducerii românești național-țărăniște din Occident, respectiv lui Constantin Vișoianu, președintele C.N.R., Augustin Popa, membru în conducerea C.N.R. din New York și lui Virgil Veniamin, reprezentantul C.N.R. în Franța, că unii foști membri ai PNT din țară, precum Iosif (Pitu) Pop, fiul lui Ionel Pop, nepotul lui Iuliu Maniu, Nicolae Penescu, fost secretar general al PNT și frații Munteanu erau folosiți de Securitate în special în Occident. În aceste condiții, le cerea să nu le acorde încredere și să nu discute cu ei probleme de interes pentru PNT.

Organele de Securitate au aflat, prin rețelele de informatori și aparatele de ascultat, că Augustin Hila l-ar fi întrebat pe Corneliu Coposu, printre altele, dacă nu intenționează să părăsească țara. Corneliu Coposu „i-a răspuns că i-ar place să facă o călătorie în Occident, dar în niciun caz nu dorește să emigreze, deoarece este convins că în prezent situația din țară evoluează în sensul dorit de el” (*Ibidem*, vol. 4, f. 141-143). Ne găseam după celebrul discurs al tovarășului Nicolae Ceaușescu, devenit noul secretar general al PCR după moartea lui Gheorghe Gheorghiu Dej, prin care incrimina invadarea Cehoslovaciei de către URSS și celelalte țări comuniste componente ale Tratatului de la Varșovia, o oarecare perioadă de liberalism în cadrul regimului comunist. Foștii deținuți politici, printre care și Corneliu Coposu, sperau că țara noastră se îndreaptă spre un regim mai suportabil, mai democratic decât în anii 50, dar s-au înșelat, deoarece urma cultul personalității cuplului Ceaușescu și un regim totalitar tot mai aspru.

Inspectoratul de Securitate al județului Buzău a trimis unul dintre informatorii săi cu misiune în Italia, în luna octombrie 1969, la invitația primită de către informator din partea lui Iosif Constantin

Drăgan, președintele asociației „Fundatia europeană”, aflat în exil. Cu această ocazie, informatorul Securității cu numele de cod „Dragoș P” ar fi aflat scopul vizitei lui Augustin Hila în România. Iosif Constantin Drăgan s-ar fi lăudat că el l-a trimis pe Augustin Hila în România cu misiunea de a-l scoate pe Iuliu Hossu din țară și a lua legătura cu fruntașii politici național-țărăniști și legionari rămași în țară (*Ibidem*, vol. 2, f. 34). Cert este că episcopul Iuliu Hossu a fost numit cardinal *in pectore* de către Papa Paul al VI-lea la 28 aprilie 1969. Așadar, la venirea lui Augustin Hila în țară nu era numit cardinal, după cum se afirmă în documentul Securității.

În anul 1968 i se permite lui Corneliu Coposu să-și ia concediul de odihnă pe anul în curs și din cel precedent. Presupunem că a cerut acest concediu pentru a fi alături de prietenul său, Augustin Hila, care venea în țară.

Aminteam mai sus că cei doi au efectuat un ade-vărat turneu în Ardeal. Pe data de 20 septembrie 1968 se aflau la Baia Mare. În dimineața zilei de 20 septembrie, în timp ce se găseau cazați într-un hotel, au fost interceptați de către Securitatea din Maramureș, care a instalat microfoane în camera de hotel. Corneliu Coposu îi relatează amănunte despre experimentul înfiorător al reeducării de la Pitești. Din fericire, nu a fost închis și el la Pitești, în perioada reeducării, dar a aflat de la alți deținuți, în timp ce se afla la muncă forțată, la Capul Midia. Conversația a fost transcrisă de către Inspectoratul de Securitate Maramureș și trimisă Direcției I a Securității din București (*Idem*, dos. I. 149.087, vol. 6, f. 269-273). Este un document cutremurător, motiv pentru care l-am dat spre publicare jurnalistei Olimpia Man, în ziarul „Adevărul” (*Adevărul. Ediția de Zalău, 18 august 2013, preluat și de Historia.ro în iulie 2014 și a ajuns la 80.000 de vizualizări*).

Conform organelor Securității, Augustin Hila a ieșit din țară în ziua de 14 octombrie 1968. Din corespondența lui cu Corneliu Coposu reiese că din România nu a plecat direct în Brazilia, ci a efectuat un turneu european (Viena, Roma, Madrid, Mallorca și Paris), iar sărbătorile le-a petrecut în Grecia.

Cei doi prieteni au păstrat legătura, deși se găseau la mii de km distanță și corespondența lor se găsea sub lupa Securității, în special cu ocazia sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou. Din cuprinsul ei aflăm că Augustin Hila era căsătorit cu Lolita și avea două fice, pe nume Olimpia și Rosamaria Hermina. De asemenea, tot prin intermediul unei scrisori, Lolita Hila anunța familia Coposu că Gusti (Augustin) a trecut la cele veșnice în urma unui cancer galopant, în luna ianuarie 1986, fiind înmormântat „cu pompă, învelit în steagurile Braziliei și României”. Își exprima dorința de a mai revedea Româ-

nia, „spre a vedea pământul și oamenii pe care cel ce ne-a părăsit le iubea atât”.

Din documentele Securității reiese că fiica lui Augustin Hila, Rosamaria Hermina, născută la 11.05.1954, în Brazilia, a vizitat România în luna august 1986, chiar în anul în care a decedat tatăl său. A avut o întâlnire scurtă cu Corneliu Coposu, motiv pentru care Securitatea cerea aeroportului Otopeni să fie efectuat un control foarte atent asupra ei, deoarece dețineau date că „ar intenționa să scoată din țară unele materiale cu conținut ostil”. Securitatea anunța că ea urma să părăsească țara în ziua de 21 august 1986, trimițând datele personale și numărul pașaportului.

Dintr-o notă de filaj a Securității aflăm cum a decurs întâlnirea dintre Corneliu Coposu și Hermina Hila, care a avut loc în ziua de 21 august 1986, deci chiar înainte de plecarea ei, în holul hotelului Dorobanți, unde era cazată: „În holul hotelului s-a întâlnit cu o individă, cu care s-a retras într-un separeu unde au discutat timp de 20` (minute – n.n.). «Călin» (unul dintre numele de cod sub care era urmărit Corneliu Coposu de către Securitate – n.n.) i-a dat individei buchetul de flori, iar individa i-a dat lui «Călin» un pachet învelit în plastic, de mărimea și formatul unei cutii de bomboane”. Ofițerul care a efectuat filajul concluzionează următoarele: „Din modul cum a decurs întâlnirea, s-a remarcat că se cunosc de mai multă vreme” (**ACNSAS, Fond Documentar, dos. D 2, vol. 5, f. 54-55**).

În continuare anexăm corespondența dintre Corneliu Coposu și Augustin Hila, pe care noi am descoperit-o în cadrul miilor de file, care fac parte din dosarul de urmărire informativă a lui Corneliu Coposu.

***

Corneliu Coposu către Augustin Hila:

24. I. 1969

DRAGĂ PUIULE,

Am făcut socoteala că la data sosirii acestei corespondențe ai putea fi sosit acasă. De aceea îți adresez la Sao Paolo, rândurile de față împletite cu afecțiune și nostalgie și presărate de duioșia frumoaselor și neuitatelor amintiri. –

Din cărțile poștale primite de la tine pe parcursul voiajului făcut în Europa, am aproximat itinerariul țării, care nu se mai potrivea cu cel reținut de mine la plecarea ta din țară.

Am primit de la tine, în total, cinci misive, pe cărți poștale ilustrate (Viena 26.X, Roma 4.XII., Madrid 22.XII, Mallorca 24.XII și Paris 4.I.1969).

Din ultima carte poștală am tras concluzia că ai amânat (sau renunțat) la drumul prin SUA și că ai petrecut sărbătorile în Grecia (cu familia). Eu ți-am scris o scrisoare și o carte ilustrată la Madrid și o scrisoare la Sao Paolo. Nu știu dacă le-ai primit. –

Probabil că ai mai avut afaceri în Europa, pe care nu le-ai lichidat în 1968, în care caz presupun că ți-ai amânat reîntoarcerea acasă. Aș fi curios să știu, pe unde ai mai trecut și pe cine ai mai întâlnit?

Noi suntem așa cum ne-ai lăsat; cu sănătatea o ducem destul de bine (inclusiv mama, care e mereu harnică și cap de gospodărie). Foarte adeseori te amintim, cu dragoste și simpatie deosebită, în convorbirile noastre. Am vorbit și cu simpatica ta gazdă, care m-a întrebat ce știri am de la tine. De asemenea, MARIANA îți trimite complimente și simpatie. În general, toți pe care i-ai revăzut, se gândesc cu multă afecțiune la tine. Trebuie să fii încântat că ai lăsat, cu prilejul vizitei făcute în țară, o impresie excepțională și te-ai înconjurat de o unanimă și perfect îndreptățită prețuire și amicitie, pretutindeni. –

Noi am petrecut Crăciunul și Anul Nou în familie, cu neamurile și câțiva prieteni apropiați, pe care i-ai cunoscut și tu la noi. Cu prilejul anului nou, la inițiativa RODICĂI, am ridicat un pahar de vin pentru d-na LOLITA, pentru OLIMPIA și HERMINA și pentru dragul nostru PUIU, alias senior AUGUSTIN. –

Te rugăm, la primirea corespondenței, să ne relatezi mai pe larg, mai întâi itinerarul pe care l-ai făcut, apoi impresii culese în acest itinerar și în cele din urmă o succintă informație despre lumea pe care ai întâlnit-o în drumul tău. De asemenea, dacă ai comisioane pentru vreuna din cunoștințele tale de aici, poți să mi le comunici, pentru a le transmite. ȚUȚEA pe care l-am văzut incidental săptămâna trecută, m-a întrebat despre tine. De asemenea, am primit de la GATTERBURG confirmarea că ai trecut și pe la Geneva. –

Te rog, nu uita, când ai prilej să-i transmiți vărului meu EMIL de la Buenos Aires, cele mai bune dorinți din partea mea și indicația că, dacă vrea, să îmi scrie. –

Eu ți-am anunțat sosirea, după anul nou, la vechia noastră prietenă CLARA (Clara Romanos, fostă secretară a lui Iuliu Maniu – n.n.) la Cleveland-Ohio (1249 Hahaway Ave) care de anul nou mi-a și confirmat într-o scrisoare că te așteaptă cu mare bucurie și nerăbdare. Nu știu dacă ai avut sau vei avea timp și prilej de a trece pe la ea. –

Am făcut comisioanele lăsate de tine, pentru mătușa din Sibiu și pentru d-na NETEA (adresa cunoștinței sale din Brazilia). –

Închei cu regretul de a nu putea prelungi, după dorință, această corespondență, dorindu-ți din toată

inima cele mai sincere urări de sănătate, mulțumire și succes. Anul 1969 să-ți aducă și ție și celor dragi, ai tăi, numai bine și multe, multe bucurii. Te rog să fii interpretul omagiilor mele și a urărilor pline de dragoste ale mamei și surorilor, pe lângă d-na LOLITA și a dorințelor de bine pe care le transmitem toți, OLIMPIEI și HERMINEI. –

Te îmbrățișez cu vechea și neschimbata dragoste și prietenie. –

Cornel

Multă sănătate și toată simpatia, tuturor. Te sărută tanti AURICA. –

Gânduri bune și urări de succes, RODICA

Aștept vești bune, TUȚY (Cornelia Coposu – n.n.)

Multe salutări întregii familii, BOBIȚĂ (Doina Coposu – n.n.)

Cele mai calde urări de bine, UCHI și KOKY (Flavia Bălescu-Coposu și soțul său, Constantin Bălescu – n.n.)

Cota: ACNSAS, Fond Informativ, dos. I 5062, vol. 1, f. 175-176

Corneliu Coposu către Augustin Hila, Brazilia, 2 ianuarie 1985:

Iubiții noștri Lolita, Gusti, Olimpia și Hermina

La mulți ani cu sănătate și cu împlinirea tuturor așteptărilor. Toate urările noastre de bine, pentru voi, iar pentru noi urare de a avea bucuria de a vă îmbrățișa, în anul care începe. Nădărdum că vederea i se va îndrepta, pentru a-i îngădui o deplasare într-un cadru unde este iubit și așteptat. Domnul Sorin, care este o persoană foarte simpatcă și – ceea ce îl ridică în ochii mei, – este și un excelent șahist, al cărui nume și prezență în echipa de tineret a țării am reținut-o, de prin 1972, s-a achitat de toate comisioanele ce i-au fost încredințate. Conform indicațiilor primite de la Puiu, a vizitat-o pe Lenuța și împreună cu T au făcut târgurile ce i-au fost trasate. Pe seama noastră (clanul plus regătenii) a luat ¾ kgr. cafea, pe care mi-a predat-o Putyioaia. Din suma depusă pentru Celestin s-a cumpărat (fiind mai avantajos) cafea, ness, deodorante, pudră și țigări, pe care (conform dorinței lui Puiu) le-am împărțit cu Lenuța (care s-a bucurat foarte și i-au fost spre mare ajutor. O paranteză: (...))

Trec acum la ai noștri. Sunt toți în picioare, fiecare cu necazurile, metehnele și maladiile proprii. Rodica a avut liber în ziua de Crăciun, un rest de concediu neefectuat. Am sărbătorit, ca de obicei, cu prietenii, Crăciunul, pentru a nu înfrânge tradiția și, am avut și cald (în pofida restricțiilor de combustibil). Aprovizionarea a fost mai dificilă, dar s-a făcut față. Tuțy, în chip de gospodină s-a întrecut pe sine, cu toate că energia ei cunos-

cută a încetat să facă rabat. În revelionul Crăciunului v-am amintit cu drag pe voi toți, am regretat ambaraua oftalmică a lui Puiu, dar avem toți încredere că situația se va ameliora. Dacă, deocamdată, lui Puiu îi este dificilă corespondența rugăm pe avocata familiei (pe care am îndrăgit-o cu toți cei care au cunoscut-o), să-l suplinească. Vă sărutăm de mii de ori și vă așteptăm. Vă rugăm să socotiți casa noastră ca pe a voastră și să veniți. Cu afecțiune

Cornel

Tuțy Bobiță Rodica Uchi și Koky

24 Decembrie 1984

Suntem în jurul pomului, în seara Crăciunului și printre colinzi ne gândim la cei dragi. Vă trimitem afecțiunea și dorul nostru, dorința de a vă vedea cât de curând printre noi și dragi îmbrățișări pentru Gusti, cu urări de sănătate, sărutări pentru Lolita, Olimpia, Hermina. Sărbători bune și un an nou plin de bucurii. Cornel (semnează toți cei prezenți: surorile sale, Șerban Ghica, Camil Demetrescu, Tita Ivasiuc, Tita Eremia, Monica Bochișiu, Livia Munteam, Ing. G. Petrescu, Livia Thomas, Gogu Munteanu cu soția, Nicolae Carandino, Odette Balaban și încă 3 persoane indescifrabil – n.n.)

Cota: ACNSAS, Fond Documentar, dos. D2, vol. 11, f. 369-370

Scrisoarea soției lui Augustin Hila, Lolita, în care îl anunță pe Corneliu Coposu de moartea soțului său. Sao Paulo, Brazilia, 25 ianuarie 1986:

Neuitați prieteni,

Dorim să avem ocazia de a călători în România spre a vedea pământul și oamenii pe care cel ce ne-a părăsit le iubea atât. Gusti (Augustin Hila – n.n.) a avut cancer și după operație totul s-a sfârșit. A fost înmormântat cu pompă, învelit în steagurile Braziliei și României.

Am primit multe mesaje de condoleanțe din toată lumea, foarte multe din România, vă rog să le mulțumiți celor pe care îi cunoașteți.

Cota: ACNSAS, Fond Documentar, dos. D2, vol. 11, f. 193

In memoriam: Vasile Blidaru

Traian RUS

Pentru codreni, și nu numai pentru ei, ziua de 14 decembrie nu trebuie să treacă neobservată. Este data nașterii vestitului luptător pentru dreptate socială Vasile Blidaru (1911 – 1958), personalitate istorică încă vie în memoria orală a generațiilor vârstnice din Țara Codrului. Pentru cei tineri, atât de lipsiți de modele adevărate, viața și activitatea acestui personaj de legendă trebuie mereu evocată. Pentru mine, preocupat toată viața de cercetarea trecutului istoric al acestui colț de Țară, este o datorie de onoare.

Cine a fost Vasile Blidaru, ce l-a mînat pe el în luptă și prin ce fapte și-a câștigat dreptul de a fi consemnat în istoria neamului nostru?

S-a născut la 14 decembrie 1911, în localitatea Odești, din părinții Gheorghe și Floare, fiind cunoscut în satul natal sub numele de Văsălica Marișchii. La vârsta de 6 ani a rămas orfan de tată, acesta căzând pe fronturile Primului Război Mondial. A făcut patru clase primare în satul natal. Încă din tinerețe a dovedit înclinații spre activitățile manufacturiere, devenind un adevărat as în domeniile olăritului, tâmplăriei, dogăritului și fierăriei. În timpul stagiului militar a dobândit și meseria de armurier. Era în același timp un destoinic agricultor și un vânător pasionat. Hărnicia și spiritul său creativ i-au asigurat în comunitate statutul de gospodar mijlocăș, familia sa ducând un trai decent, îndestulător.

În 1937 s-a căsătorit cu Floare Neamț, o fată frumoasă și harnică din Odești. Împreună au avut trei copii. O familie frumoasă și fericită. Nimic nu prevestea cumplita furtună care se va abate asupra ei în perioada 1949 – 1958 și în toți anii următori.

În anii 1941 - 1942 este concentrat în armata maghiară și trimis pe front. Există mărturii că și în război și-a dat măsura valorii, acoperindu-se de glorie. Se vorbește chiar despre o armă cu lunetă, câștigată ca premiu la un concurs internațional de tir care ar fi avut loc la Berlin. Era, într-adevăr, un țintaș care nu greșea niciodată. Vasile Blidaru era și un cetățean activ al comunității. Din punct de vedere politic a fost apropiat de Partidul Național Țărănesc, așa cum au fost toți codrenii, și de liderul acestuia, Iuliu Maniu. Era normal să fie așa, „maniștii” fiind cei care au preluat moștenirea politică a Partidului Național Român și a lui George Pop de Băsești. În 1945 s-a înscris în Partidul Social Democrat, iar în 1946 în Frontul Plugarilor.

O trăsătură de caracter care i-a marcat lui Vasile Blidaru destinul a fost spiritul de dreptate. Se pare că

Luptătorul anticomunist Vasile Blidaru

dintre codreni, băițenilor și odeșteniilor, sângele, pur și simplu le dăduse în fața nedreptății. Nu se pot abține să nu ia atitudine. Să treacă la fapte, să apere dreptatea, indiferent de consecințe. Se pot face multe comentarii pe această temă. Din perspectivă istorică nu dispunem de suficiente documente care să-i prezinte pe codreni atât de înverșunați împotriva nedreptății. Eventual, de prin 1848 încoace, îi găsim prezenți în iureșul bătăliilor pentru dreptate socială și națională, iar în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și până la 1 decembrie 1918 lupta lor atinge apogeul. Asta nu înseamnă că în decursul veacurilor nu s-au răzvrătit, mai ales că această cumplită nonvaloare socială, nedreptatea, a fost o permanență a istoriei noastre. O consemnează folclorul, tradiția orală, care îi menționează pe așa-numiții „dilcoși”, un fel de hoți ai Codrului, dar și posibili haiduci:

Doamne, dă-mi zăle ca azi
Să le pui belțu-n grumaz
La jude și la primar,
La popă și la jutar.
Că popa m-afurisește,
Jutaru darea-mi sporește,
Primaru mă jumulește,

Cu scorbanciu mă lovește.
Că mă lasă-n drum închis
Și de necazuri aprins.
Că decât în iobăgie
Mai bine-i în haiducie
Că-mi fac patu pă frunziș,
Ceru mi-i acoperiș,
Stelile, lompăș aprins,
Soarele mi-i vatră-ncins,
Luna, limpede izvor,
Iar codru frățior.

(din repertoriul lui Radu Ciordaș, „Doamne, dă-mi zăle ca azi”)

În Odești cumplita nedreptate s-a insinuat (pentru a câta oară?) prin noile autorități impuse de comuniști în fruntea Primăriei și a Cooperăției de Consum. Păduchi flămânzi, capabili să sugă ori de unde se putea suge pentru a se îngrișa. S-a întors lumea pe dos. Cele mai declassate elemente din comunitate, cei proști, le-neși, împătimiți ai crâșmelor, au ajuns la putere. Ce norme morale, ce valori sociale să respecte aceste lep-re? S-au dedat la toate relele din lume, la abuzuri și ilegalități legate în special de împărțirea ajutoarelor de stat trimise în comună pentru bieții oameni sărmani. Lui Vasile Blidaru, aflat la început în mijlocul lor, al noilor autorități, nu i-a venit să creadă că este posibil să fure cu atâta nerușinare din ajutoarele săracilor. A luat atitudine împotriva lor „cu treabă bună”, dar fără niciun rezultat. A solicitat apoi sprijinul autorităților de la Pretura din Cehu Silvaniei pentru a îndrepta lucrurile. Nici așa n-a reușit. Prim-pretorul nu s-a sinchisit să ia măsuri, mai ales că cei reclamați erau oamenii lui. Mai mult decât atât, a devenit indezirabil pentru toți acești noi potențai ai satului și apoi a comunei Băița de sub Codru. I-au ticluit o reclamație prin care îl denunțau că deține armă, că a răspândit manifeste anticomuniste, că ar fi amenințat că o să-i spânzure de limbă pe comuniști. În noaptea de 15-16 august 1949 a fost arestat și bătut crunt de securiști. Pe drum a reușit să fugă, începându-și lungul calvar al haiduciei, care a durat până în 23 mai 1958.

Aproape zece ani a reușit să reziste în pădurile Codrului. Treptat i s-au alăturat și alți codreni nemulțumiți de noua ordine politică, economică și socială instaurată în țară, dar niciunul nu a avut puterea și priceperea să facă față condițiilor extrem de dificile în care se putea duce lupta cu noul regim. El însuși a ajuns într-o uriașă dilemă, fiind pus să opteze între familia pe care o iubea foarte mult și jertfa pentru ideea dreptății. A ales-o pe cea de a doua, cea care l-a dus la moarte, asigurându-i nemurirea în același timp. Faptele lui, lupta lui au fost prezentate în lucrări pe care le recomand cititorilor mei (rațiunile de spațiu nu-mi îngăduie să o fac în acest material): **Bellu, Ștefan, Pădurea răzvrătită, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1993; Țiproc, Iosif, Vasile Blidaru – Omul și legenda, Satu Mare, Ed. Solștiu, 2006; Ardelean,**

Teodor, Dr., Bancoș, Marin, Un om, o viață, o legendă, Arad, Ed. Centrul Media West, 2014. Ultima dintre ele a fost imboldul acestui demers al meu și, pentru că mi-a facilitat accesul la ea, aduc mulțumiri pe această cale d-lui prof. dr. Teodor Ardelean. Un loc aparte în literatura despre Vasile Blidaru îl ocupă studiile publicate în revista „Acolada” de către prof. univ. Viorel Rogoz, cercetător de prin rang al Țării Codrului, care au meritul de a prezenta personalitatea haiducului în contextul universului antropo-cultural creat aici.

În încheiere nu mă pot abține să nu prezint dilema la care am ajuns în urma informațiilor adunate în decursul anilor de la codrenii mei și care se bazează exclusiv pe memoria lor orală, pe de o parte, și a informațiilor găsite în literatura scrisă despre Vasile Blidaru. Sper că nu voi zgândări, după atâția ani, niciun fel de sentimente. Dilema mea se referă la adevăratele sentimente dintre eroul nostru și cea care l-a trădat, Floare Rogoz, din Băița de sub Codru. Memoria orală mă asigură de o frumoasă și tragică poveste de dragoste trăită de cei doi. Florica a fost o femeie extrem de frumoasă, plină de nuri, căreia niciun bărbat nu i-ar fi putut rezista, cum nici Văsălica Blidaru n-a avut puterea necesară. La rândul său, era un bărbat foarte prezentabil. Amândoi erau în plină putere și lipsiți de confortul erotic normal. Documentele Securității ne-o prezintă pe Florica ca pe o informatoare de cea mai joasă speță, hotărâtă de dragul banilor și a altor avantaje să vândă pe oricine, o adevărată fiică a lui Iuda. Era tot atât de inteligentă pe cât era de frumoasă. Împreună cu Securitatea a pus la cale planuri diabolice de prindere a lui Blidaru, între regulile de conduită care i-au fost impuse fiind și aceea „de a adopta o atitudine cât mai binevoitoare, de simpatie, lăsând să înțeleagă că ar fi dispusă să aibă relații sentimentale cu el, dată fiind absența atât de îndelungată, 8 ani, a soțului său” (**Dr. T. Ardelean, Marin Bancoș, op. cit., p. 140**). După prima lor întâlnire de dragoste, Blidaru a fost pierdut. Nu i-a mai putut rezista și toată precauția pe care și-a impus-o zece ani de zile s-a dus pe Apa Sâmbetei. Se pare că totuși l-a și iubit, avertizându-l să n-o mai caute. Cu toate acestea, în noaptea de 23 mai 1958 a reușit să-l atragă în casă, a încercat într-o primă fază să-l adoarmă, propunându-i să consume un pahar de vin în care pusesese un puternic sedativ, apoi, fiind refuzată, fără să ezite, a apăsat butonul aparatului de semnalizare pe care securiștii îl instalaseră pentru a anunța că „banditul” se află în casă. Ca să câștige timpul necesar pentru venirea militarilor i-a propus o partidă de amor, pe care Văsălica, subjugat de farmecul ei, a acceptat-o. A fost sfârșitul lui. Ce dramă! Ce poveste de dragoste! Cu nimic mai prejos decât toate dramele celebre ale literaturii universale. Îl las pe cititorul meu să judece, să-i judece. Eu aștept doar scriitorul, sau scenograful care să o valorifice.

Aspecte militare aeronavale esențiale

Petre DIN

**Portavioane la atac
(Operațiuni aeronavale 1940-1941),
autor Ion Mihai Ionescu, Editura Sfântul
Ierarh Nicolae, Brăila, 2014**

În spațiul uman al secolului XXI, în care tot mai mult superficialitățile și goana după senzațional se bucură de apreciere, este dificil de identificat oameni de cultură, ale căror lucrări să justifice exigențele unor cărți savante. Unul dintre profesioniștii care fac onoare culturii medieșene este istoricul și jurnalistul Ion Mihai Ionescu.

Pentru o percepție corectă a volumului am considerat necesară prezentarea unei biografii sumare a autorului. Ion Mihai Ionescu este licențiat al Facultății de Istorie - Filozofie din cadrul Universității București, promoția 1984. Profesor și jurnalist consacrat, a activat în perioada 1990-1996, ca redactor la săptămânalul *Obiectiv*. În anul 1995, a devenit redactor la TV AS, unde realizează timp de un deceniu, *Unda de Șoc*, cel mai longeviv talk-show din presa locală. Datorită profesionalismului, istoricul medieșean este solicitat să colaboreze la paginile de știri naționale de la *Pro FM*, *Radio Contact* și de la cele regionale, ale Radio Cluj. Pasiunea pentru studiul strategiei militare, s-a materializat prin publicarea a numeroase studii în cadrul prestigioasei colecții *Bibliotheca Historica Philosophica et Geographica*. Debutul editorial se realizează cu volumul de publicistică „În Linia Întâi”, Editura Agnos, Sibiu, 2011.

Actualul volum cuprinde 436 de pagini și se bucură de un *Cuvânt Înainte*, excelent realizat de Viceamiral (r) Dorin Dănilă, căruia istoricul medieșean îi mulțumește în mod special și îi rămâne profund îndatorat pentru îndrumările pertinente. Cartea este structurată în patru secțiuni și conține toate ingredientele unei lucrări de excepție: un glosar, abrevieri și o bibliografie savantă, în care domină atât informații din fonduri arhivistice, surse editate, dar și lucrările reputaților istorici americani, englezi, italieni, germani și japonezi.

Prima secțiune a volumului, dedicată *Raidului anglo-francez de la Dakar: Operațiunea cu nume de cod „Menace” (23 - 25 septembrie 1940)*, se circumscrie problematicei istoriei pozitiviste, în care autorul își validează calitățile sale științifice și acribia omului de cultură. Flota combinată de nave de luptă franceze și britanice au încercat o debarcare în forță la Dakar

având drept scop ralierea Africii de Vest franceze la cauza aliaților. Simultan cu această operație militară, așa cum menționează autorul la pagina 65, avioanele aliate au aruncat manifeste de propagandă pentru a influența opinia publică. Operația a eșuat și culpa, din punct de vedere politic și militar, a fost atribuită generalului de Gaulle, iar mitul după care regimul de la Vichy nu ar fi fost susținut de mulți francezi din colonii s-a diminuat. Din acest punct de vedere considerăm că istoricul Ion Mihai Ionescu, a reușit să refacă în manieră coerentă orizontul de așteptare în care se produce acțiunea aliată franco-britanică și să prezinte adecvat consecințele acestei acțiuni militare eșuate.

Secțiunea a doua intitulată „Operațiunea cu numele de cod *judgement*” *primul raid aeronaual din istorie Taranto (11/12 noiembrie 1940)*” este prin excelență expresia vastelor cunoștințe din domeniul operațiunilor aeronavale și de strategie militară a celui de-al Doilea Război Mondial pe care le deține Ion Mihai Ionescu. Sub lupa istoricului intră la pagina 113 enunțul conform căruia „*acest prim raid aeronaual din istorie avea să fie mai târziu un model pentru atacul japonez de anvergură desfășurat la 7 decembrie 1941 la Pearl Harbor asupra cuirasatelor Marinei americane din Pacific*”. Ca o consecință a acestei acțiuni aeronavale, balanța forțelor navale din Marea Mediterană, a înclinat în favoarea aliaților occidentali pe un interval de șase luni prin scoaterea temporară a jumătate din flota de linie cuirasată a Italiei.

A treia secțiune a volumului, intitulată „Operațiunea cu numele de cod *«Grog» Bombardamentul naval britanic asupra Genovei (9 februarie 1941)*”, reliefează investigația complexă, consistentă, dovedită de autor prin parcurgerea unei bibliografii la nivel național și internațional. Istoricul reușește pe baza unei analize judicioase, să descifreze tentativele eșuate ale lui Adolf Hitler de asociere a Spaniei conduse de Franco în cucerirea Gibraltarului și a Marocului pentru a izola Marea Britanie, determinând-o astfel să capituleze. Francisco Franco a promis că se va situa de partea Axei împotriva Uniunii Sovietice, dar nu a manifestat entuziasm față de propunerea lui Hitler de a ataca Gibraltarul. Eșecul german în bătălia Angliei a dovedit că Hitler ratase ocazia de a invada insulele britanice. În aceste condiții, bombardamentul naval britanic asupra Genovei, așa cum precizează autorul la pagina

continuare în pagina 49

Despărțirea de starețul coregrafilor din România

Pamfil BILȚIU

In memoriam Valeriu Buciu

A trecut din „lumea cu dor” în „cea fără de dor” o personalitate emblematică pentru Maramureș, un om de cultură cu valoare de unicat, pentru care folclorul a reprezentat împărăția lui fermecată, altarul sacru la care s-a închinat toată viața. Ne-a întristat și îndurerat mult și ne împăcăm greu cu gândul că Valeriu Buciu, coregraful nepereche al Maramureșului și al țării, nu mai este printre noi.

Valeriu Buciu se trăgea din Basarabia, fiind născut în comuna Noul Caragaci, Cetatea Albă, actualmente în Ucraina. A urmat școala în satul natal, la Turda, județul Tulcea, în Arad, București și Crasna, județul Sălaj, din cauza refugiului familiei, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. O vreme, familia a locuit la Cățălul Unguresc, azi, Meseșeni de Jos, județul Sălaj. La Zalău a absolvit Școala medie tehnică financiară, apoi Facultatea de filologie a Institutului Pedagogic de 3 ani, din Baia Mare, și Facultatea de filologie, din cadrul Universității Babeș-Bolyai, din Cluj. În 1959, în urma unui concurs, devine dansator profesionist la prosfătul înființat ansamblu al Sfatului regional Maramureș, din Baia Mare, care a reprezentat începutul drumului carierei sale strălucite. În 1962, Valeriu Buciu se căsătorește cu Angela, care i-a asigurat echilibrul și inspirația, pe toată viața.

L-am cunoscut chiar la începutul carierei noastre. Pașiunile pentru folclor, pentru ce a creat mai sfânt și mai valoros acest popor, ne-au apropiat, au cimentat între noi o strânsă prietenie și, mai mult, o strânsă colaborare. De la început i-am apreciat talentul, măiestria, tactul de care a dat dovadă pe linie profesională, ambiția și dorința de perfecțiune. Am înțeles, ca cercetător al culturii populare, argumentele care l-au determinat să se apropie de aceste minunate forme de exprimare ale sufletului poporului, care sunt cântecul și dansul, care i-au însoțit existența de la leagăn la mormânt.

Încă de prin 1970, pe când eram ziarist central la ziarul „Munca” al sindicatelor, ca membru în comisia de vizionare am pătruns în laboratorul lui de creație. Am putut constata că la montarea fiecărui dans sau spectacol a investit talent și foarte multă trudă. Era receptiv la toate observațiile pe care noi i le făceam și ne-am convins că în munca lui domnea profesionalismul, nivelul artistic și tendința de a atinge perfecțiunea. Ne-am convins că spectacolul de folclor este o manifestare complexă și, totodată, sincretică și toate părțile componente trebuiesc performate la nivel înalt: muzică, cântec, dans, strigătură, costumație și gestică adecvată. La cabinetul său, în unele turnee în care am însoțit ansamblul, sau în cabinetul nostru de la Inspectoratul pentru cultură, pe când răspundeam de activitatea ansamblului, am purtat numeroase discuții despre ce ar mai trebui cizelat, ce-ar mai trebui adăugat sau eliminat, pentru ca spectacolul

montat să atingă perfecțiunea. Ne-am adus aportul, la solicitarea maestrului, cu sugestii și material la spectacolele axate pe obiceiuri, care au rămas memorabile.

Înaltul profesionalism, truda neobosită investită în valorificarea folclorului i-au asigurat triumful, căci spectacolele sale, care au bucurat atâtea suflete și inimi, uneori ridicând sala în picioare, au făcut înconjurul pământului românesc și înconjurul lumii. Nu o dată mi-a povestit impresii trăite în țările pe unde au evoluat ansamblurile conduse de el, fie că s-au produs în Egipt, China, Japonia, Mexic, Portugalia, Costa Rica, SUA, Canada, Grecia, Franța, și lista este lungă.

Cu Valeriu Buciu am efectuat și cercetări de teren și am avut ocazia să descopăr pasiunea pentru folclor, în general, a lui Valeriu și pentru cântec și dans, în special. Parcă văd aievea cum îi pune pe țărani să execute anumite figuri de joc, pe care le nota sau le filma cu camera video. L-au interesat obiceiurile, pe care de asemenea le-a reprezentat scenic cu un succes inegalabil. Cine își mai aduce aminte de spectacole precum: „Sânzienele”, „Străbune datini”, „Botejune de pe Iza” se convinge cum a înfățișat spectatorilor frumusețea și spectaculozitatea obiceiurilor noastre strămoșești.

Ca lucrător în cultură, care a răspuns de activitatea Ansamblului Național „Transilvania”, am avut în persoana lui Valeriu Buciu un colaborator excelent, foarte receptiv, la care am descoperit bucuria de a pune umărul la dezvoltarea și triumful culturii. La repetiții ne-am dat seama de meticulozitatea sa, atât în materie de costumație, de recuzită, de dans autentic, cât și în materie de cântec reprezentativ pentru repertoriul soliștilor.

Valeriu Buciu a avut meritul de a fi știut să-și aleagă cu grijă colaboratorii. Din secretariatul literar au făcut parte Iosif Capoccean, Isidor Râpă, Valentin Băințan, iar ca regizori i-a avut pe Vasile Meglei, Mihai Petrovai, Mircea Graur. La pupitrul orchestrei a avut adevărați maeștri: Gheorghe Velea, Alexandru Viman, Liviu Borlan, Ovidiu Barteș. A știut colabora cu mai toți marii artiști din țară, precum și cu cele mai importante ansambluri de profil. În orchestra sa au evoluat nume de mare rezonanță artistică: Dumitru Fărcaș, Dumitru Dobrican, Victor Negrea, Teofil Rad, Marcel Seras și mulți alții. Soliștii care au făcut parte din ansamblul pe care l-a condus au fost veritabile personalități artistice, dintre care amintim: Titiana Mihali, Felician Fărcașu, Victoria Darvai, Angela Buciu, Nicolae Sabău, Nicu Moldovan și mulți alții.

Valeriu Buciu a plecat dintre noi și nu am putea să-i spunem decât cum a zis Eminescu: „Să-ți fie somnul lin/Și îngerii aproape”, dar ceea ce a realizat pe frontul culturii nu se va șterge din memoria istoriei ei. Ne gândim că Valeriu Buciu n-a murit, s-a ridicat doar la ceruri să pună frumusețea folclorului sub ochii îngerilor.

Casa sărbătorilor pastorale din Transilvania

Traian VEDINAȘ

SCENARIU EXPOZIȚIONAL

Locația: ZALĂU. CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ

ARGUMENT PENTRU TITLU ȘI LOCAȚIE

După cum se va vedea trei localități din Sălaj: Agrij, Pria și Voivodeni dețin în memoria culturală trei tipuri de rituri pastorale, fiecare cu unicitatea lui. Aceste trei unicități sunt argumentul etnologic și antropologic ca Zalăul să găzduiască expoziția permanentă: CASA SĂRBĂTORILOR PASTORALE DIN TRANSILVANIA.

1. REFUNDAMENTAREA PROIECTULUI

Casa Măsuriiului a fost proiectată pentru Pria, comuna Cizer. Datorită accesului greu, mai ales pentru vizitatorii elevi am renunțat la această locație în favoarea organizării expoziției CASA SĂRBĂTORILOR PASTORALE prin relocarea expoziției etnografice din clădirea Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Din perspectivă antropologică, calendarul arhaic românesc trebuie privit nu numai în cronologie calendaristică sau prin prisma riturilor de trecere, ci și din perspectiva ocupațiilor agrare și pastorale.

Sub acest aspect, în Sălajul rural, ca de fapt în întreaga Transilvanie rurală avem sărbători agrare, sărbători pastorale și sărbători mixte-agrar-pastorale.

Viața pastorală, în special creșterea oilor are două cicluri, unul când oile ierneză în adăposturi la familii și gospodării și altul când se alcătuiesc turme și sunt scoase la pășunat într-o formă asociată și organizată.

Formarea turmei marchează etnologic și antropologic începutul anului pastoral. Acest început reprezintă în mentalitatea rurală o sărbătoare, sărbătoare care pe lângă acțiunile pragmatice care țin de activitatea economică a stâniei și a comunității e cunoscută și ca o serbare câmpenească, cu băutură și mâncare, „cântec, joc și voie bună”, dar și ca sărbătoare mitică prin practicarea unor rituri de protejare sacră a manei laptelui.

Sălajul rural ce numește formarea turmei *măsurii*, cunoaște în cercetări și în desfășurare trei rituri pastorale distincte, cu încărcătură sacră și mitologică:

1. Cucu-Răscucu la Pria
2. Goțoi la Voievodeni și Dragu
3. Adălmocul la Agrij

E vorba de trei rituri distincte ca desfășurare și semnificație simbolică ce plasează Sălajul rural într-o ipostază privilegiată ca și spațiu al conservării într-un obicei pastoral al sacrului arhaic. Datorită acestui adevăr etno-

logic și antropologic Zalăul este îndrituit să găzduiască expoziția permanentă: CASA SĂRBĂTORILOR PASTORALE DIN TRANSILVANIA cu semnificație locală, regională și națională.

2. EXPLICAȚIA MODULULUI EXPOZIȚIONAL

În funcție de spațiul pus la dispoziție de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj sălile expoziției se vor constitui după același model. Într-o parte bine aleasă a sălii se va ridica un panou publicitar dreptunghiular pe care vor fi scrise în limbaj publicitar textele reprezentative pentru profilul etnologic al sălii. Pe pereți vor fi amplasate fotografii etnografice înrămate sau postere de tip publicitar tot înrămate. Obiectele etnografice în vitrine după forma lor vor avea în spațiul vitrinei descrierea utilității și funcționalității fiecărui obiect.

3. TEMATICA EXPOZIȚIONALĂ PE SĂLI

SALA 1: STÂNA

DEFINIȚIE:

„Așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului, unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară brânza din laptele oilor”(Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române*, Chișinău, Editura Litera, 1998).

ALCĂTUIREA TURMELOR

SĂRBĂTOAREA

„În fiecare an primăvara, e chiar o sărbătoare, se adună toți oamenii din sat, care au oi, se împart în 3-4 turme după câte oi sunt. Se mulg oile și după cât lapte are fiecare familie de la oile ei, atâția cași primesc în fiecare rând.

După ce s-a rânduit cine ia primul laptele (cine îl cumpără) se încinge o sărbătoare cu mâncare, băutură și muzică, la iarbă verde, în timp ce oile pasc în voia lor. Veselia ține până se înnoptează”(Maria Onaca, 67 ani, **Fildu de Mijloc**, 2003).

„După terminarea măsurii laptelui, fiecare familie își întinde pătura pe iarbă și se ospătează din bucatele aduse, se cântă, se dansează, se bea, se petrece.

La venirea spre casă, caii se împodobesc cu frunze de mesteacăn (se împănăază) și se pornește la drum într-o mare veselie.

Petrecerea însă nu se încheia aici. Ea continua aca-

să la câștigătorul măsurii care trebuia să dea un ospăț pentru sătenii care au luat parte la împreunat” (Alexa Meseșan, 75 ani, **Făureni**, jud. Cluj, 2003).

CARTEA TURMEI

„Împreunatul oilor se face de 1 mai. În seara de 30 aprilie se adună oile din sat în turme la trei-patru săteni în ocol. Fiecare om își însemna oile lui. Mieii erau lăsați acasă.

În dimineața de 1 mai fiecare om își mulgea oile lui. După ce le mulgeau, măsura fiecare cantitatea de lapte mulsă de la oile lui. Păcurarul ducea apoi oile la păscut. La ora 1-2 la amiază se întorceau și oile erau mulse din nou. Laptele era din nou măsurat împreună cu cel de dimineață. Măsurarea se făcea cu cupele care măsurau 1 litru. Un lapte era format din patru cupe. Doi lapți erau opt cupe. Împărțirea laptelui se făcea cu rândul astfel: cei cu opt cupe, adică cu doi lapți luau lapte de două ori pe zi, iar cel care avea doar un lapte lua o dată pe zi. Cel care avea trei cupe lua de trei ori, în trei rânduri, și în al patrulea rând nu mai lua.

În finalul mulsului se făcea „Cartea turmei”, în care se făcea rândul, fiecare când trebuie să meargă după lapte și să ducă de mâncare la păcurar. După aceea sărbătorea cu muzică populară, jocuri populare, iar femeile duceau mâncare, prăjituri, pancove și bărbații duceau băutură.

Când venea păcurarul cu oile de la păscut oamenii îl udau ca să fie oile mănoase” (Maria Timicer, 73 ani, **Rediu**, jud. Cluj, 2003).

ȚĂRILE: „REPUBLICI” PASTORALE

„Felul și modul în care se desfășura păstoritul oilor în vechime îl cunoaștem din pana cancelarului Ardealului, istoriograful contele Niculae Bethlen, care în legătură cu evenimentele anului 1662 ne-a lăsat în memoriile sale (*Mémoires historiques du Comte Betlem Nikos*, Amsterdam, 1736), o admirabilă descriere a vieții și activității păstorilor români. Acești păstori – zice Bethlen – trăiesc de veacuri în fundul văilor, ca în niște republici mici separate, ale căror membri nu au nicio legătură cu ceilalți locuitori ai Ardealului. Capul familiei este în același timp preot și jude, care dimineața și seara stă la rugăciune cu casnicii săi, ținând și judecată între ei. Acești oameni trăiesc slobozi, așa că numai atunci merg la proprietarii de moșii (de cari cu dreptul aparțin) când vreau să se căsătorească, ei având dreptul de a-i căsători și apoi o dată pe an, când fac socoteală despre oile primite și produsele lor, cu o precizie și cinste exemplară. Văile și le părăsesc acești păstori la sfârșitul verii, când își mână oile în locurile băltoase de pe marginea Dunării în Țara Românească, unde ele găsesc și iarna iarbă verde printre stufiguri” (Traian Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, 2002).

ORGANIZAREA STÂNII

„Stânașii, cei care au mai multe oi, împreună cu prietenii lor, cu care formează «societatea», se adună într-o

duminică, se sfătuiesc cum să-și organizeze stâna și-și fixează personalul necesar. Cel mai important este baciul, de aceea alegerea lui constituie problema cea mai importantă a «societății». Baciul trebuie să îndeplinească anumite condiții: să facă brânză bună, să fie curat, să fie un bun organizator, să se poarte frumos cu păstori, strungașii, mulgarii și cu toți proprietarii oilor duse la munte, să fie cinstit când se măsoară laptele și brânza. De obicei, oamenilor le place să-și aleagă baciul din anul precedent. Dacă stâna e mai mare, se alege și un ajutor al baciului. Se angajează apoi păcurarii. Fiecare păcurar își angajează un ajutor, iar pentru datul oilor în strungă se alege și un strungaș. Ajutorul de păcurar trebuie să poată ridica o oaie, pentru ca atunci când se amestecau două boteie, să aleagă oile luându-le în brațe și arucându-le peste strungă. Strungașul trebuie să fie atât de tare, încât să poată aduce o găleată cu apă de la izvor, și să facă o colesă.

Primăvara, cam pe la Sângeorzul vechi (10 aprilie) se strâng oile în «hăjdeie» (turme de oi de 100-150 de capete) pe imașul comunal. Toate oile poartă la ureche un semn făcut cu «potricala» sau cu foarfeca. Fiecare gospodar are la oi semnul lui specific. Nu sunt doi gospodari cu același semn.

La mijlocul lunii mai, la o dată fixată de primarul comunei se convoacă «stânașii» cu personalul stânei și se împart munții, după mărimea lor și a stânelor, ca să fie egalitate între păstori.

Este cunoscut faptul că Feldru – fiind într-o anumită perioadă a existenței sale comună grănicerească – beneficiază de posibilitatea de a pășuna în perioada de vară pe o anumită suprafață a munților Rodnei și anume în zonele numite: Muncel, Vâlfă, Lăzile, Gura Plaiului, Butuci, Piciorul lui Mare, Preluca, Bâzdâga și Tarnița” (Simion Palage, *Păstoritul în Feldru*, Zestrea, 1998, nr. 2).

SALA 2. MĂSURIȘUL.

ÎMPREUNAȘUL

„De la Sângeorz (23 aprilie) până în prima parte a lunii mai, păcurarul scotea oile zilnic la păscut, iar seara le aduna în sat.

În mai, într-o zi stabilită de comunitate, oile rămăneau la pășunat pe pășunile stabilite sau pe imașuri (tarlale de teren arabil, lăsate câte un an pentru pășunatul oilor, în acest fel se îngreșă pământul și se pregătea pentru recolta anului următor) pe toată perioada verii, până se lăsa frigul.

În ziua stabilită pentru împreuniș, oilor li se dădea drumul în turmă dimineață, mieii erau luați de la oi (înțărcați) și, după masa, în jurul orei 4-5, fiecare deținător de oi împreună cu soția, mergeau la locul unde era stabilită stâna (staurul), ducându-și de acasă vas în care să mulgă oile.

Șeful de turmă împreună cu gazdele de păcurari stabileau locul unde se vor mulge oile. Toate femeile se așezau în rând, cu vasele pregătite. Responsabilii turmei

treceau și verificau vasele să nu fie în ele apă, deoarece existau (și mai există) gospodari care vor să-și înmulțească laptele.

Începea mulsul. Bărbatul prindea oile, femeia le mulgea, alteori copiii care veneau cu părinții la eveniment ajutau și ei, ținând oile la muls. După ce toată lumea termina de muls, începea măsuratul propriu-zis. Într-un ciubăr mare, șeful de turmă măsura laptele fiecărui stăpân de oi, începând cu cel care avea oi mai multe. Se întocmea evidența, care cât lapte are. În funcție de laptele avut, se stabilea de câte ori are dreptul să mulgă oile peste vară, fiecare deținător de oi.

Măsuratul se făcea cu **cupa** (1 litru), **iția** (0,5 litri), **fărtaiul** (0,25) și **porția** sau **împunsura** (0,5 din fărtai)” [Petru Goldiș, **Cizer** – 790 (1219-2009). *File de monografie*, Editura Școala Noastră, Zalău, p. 209].

MULSĂTURA

„Împreunatul oilor se făcea pe la 1 mai. Sara se merea cu oile la staul; le mâna de sara la staul să le țârcotească (să le mulgă). Staulul era făcut cu vreo 2-3 zile înainte de păcurar. Oamenii aduceau lese și păcurarul l-o făcut. Merea cu oile păcurarul până pe la miază și se aduna toată lumea la staul în câmp și mereau oamenii și muierile să mulgă și să măsure laptele. Io am avut 4 felii (câni) și luam o dată. Care o avut 8 felii lua de două ori, care o avut 3 felii lua de trei ori și a patra oară când îi venea rândul pierdea. Care avea lapte întreg lua în tot rândul. O mulsătură era de obicei de 30-40 de litri și apoi scădea cu fiecare mulsătură. Ducea omul laptele acasă și îl încheaga și făcea caș. Cașul se făcea țipând cheag de la porc în lapte și într-o jumătate de ceas era închegat. După aia îl lăsam încă o jumătate de ceas și apoi alegeam zărul. După ce gătau de făcut toate astea oamenii cu muierile se duceau la cooperativă și se veseleau cu mâncare, băutură și joc” (Aurora Prunea, 26 ani, **Moigrad**, Sălaj, 2003).

STRUNGA

„La împreunat toată lumea cu oi merge la strungă. Se mulg toate oile, după ce se însemnează, și se măsoară laptele pe cupe, după câte cupe, câți lapți ai, așa îți vine rândul la oi. Cine are oi mai multe și mai bune îți vine rândul și de trei ori pe zi. Seara, oamenii, și ăia care au oi, și ăia care n-au, se strâng în câmp și mănâncă, beau și fac joc cu «ceterașii»” (Lidia Drăgan, 63 ani, **Urca**, județul Cluj, 2003).

BUTEIUL STÂNAȘILOR

„Împreunatul oilor să făcă la înșeputul lunii mai. Până atunși oile erau păscute de săteni. În mai oile să adunau în boteie (100, 200 de oi) în funcție de cum să înțâlegeu stăpânii oilor între ei. Ominii din fiecare botei își tocmeu baci și păcurarii. Baci era tocmit ca sâmbrie în funcție de cât de bună era brânza pe care o făce. Șel mai bun era și șel mai scump la tocmeală, la fel și păcurarii. După strânjerea oilor în boteie și după toc-

mirea bacilor și păcurarilor, în prima duminică să făcă măsuratu’ oilor la o sângură mulsoare, fiecare după câte oi ave și câți litri de lapte dădeau oile. Cel care ave cel mai mult lapte era stânașu. După câți litri de lapte ave să calcula câtă brânză aveu de adus de la munte. Fiecare botei de oi mere în munțile care i-o fost repartizat. După măsuratu’ oilor urma chefu’. Stânașu’ trăbuia să deie de băut la tăți, să plătească muzăcanții și așa tăți sătenii să strângeau la horă și ospăț acolo în câmp. Apoi boteile plecau în unți și nu să mai întorșeu numa după zăua crușii (14 septembrie)” (Silivan Istrate, 78 ani, **Ne-pos**, Bistrița-Năsăud, 2003).

SĂ NU VINZI LAPTELE

„Tetea Ion își măsura laptele și avu trei cupe și o fele de lapte. El vându felea de lapte să facă bani de petrecere. Se duse acasă cu banii și spuse muierii ce făcu. Muieria zice: «Mă Ioane, de ce vându-și laptele, că noi avem șapte copii și nu avem de mâncare? Să duci banii îndărăt și să ne sclobodă laptele!» Tetea Ion o adus banii înapoi. Tetea Ion era cam glumeț și zise între tată lumea: «Oameni, dragii mei, să mă auziți: să fii ce-i fi, numai mamă să nu fii, că i-o vândut laptele, și n-ai fost gândit de copii, da ea ba»” (Maria Bute, 72 ani, **Vălișoara**, Alba, 2003).

CĂRÂMBITUL LAPTELUI

„Oile merg la munte între 16 și 25 mai, după cum e timpul. Oamenii aleg baciul, păcurarii ți după aceea se înțeleg unde să împreune oile. Fiecare om, chiar 2 sau 3 laolaltă, își face strunga dacă are până la 10 oi, sau unul singur dacă are 40 de oi. Toate stungile se fac într-un rând. La ora 6 seara se strâng la petrecut. Se mulg oile de 2 sau 4 oameni, cam de la ora 6 sau 7 seara, egal unu cu altu.

Din 40 sau 50 de oameni se aleg 4, care vin la ora 6 dimineța, se bagă în strungă și numără la fiecare câte oi are. După ce le-o numărat se roagă în genunchi la Dumnezeu. Strungapu înconjoară de 3 ori strunga cu o coajă de molid sau de fag cu foc și cu tămâie. După ce o-ncojurat strunga, fiecare om ridică vasele sus, că nu are apă în ele, se controlează și se pun gălețile cu gura în jos. Apoi fiecare își mulge oile câte are. După ce s-o muls oile, le împreună toate și păcurarii o plecat cu ele la munte.

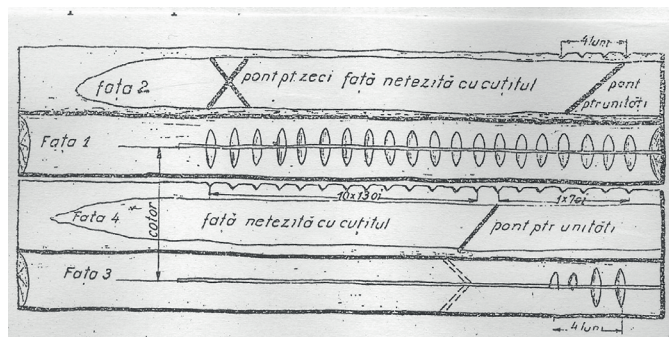
După ce păcurarii o plecat cu oile la punte o rămas baci și sâmbrașii să *cărâmbescă* laptele. Laptele se pune în budacă în care se bagă *carâmbu*. La fiecare om se face creastă aparte pe carâmb. Care are mai mult lapte, acela pune prima dată și e numit stânaș. Apoi, ceilalți, pun lapte pe rând. După măsurat, laptele ce se strânge se face brânză, pe loc. O budacă de brânză sau două se-mparte pe loc sâmbrași. Restul ce a rămas se duce în munte (Lucian Ion, *Sărbătoarea păcurarilor din Parva*, Editura Napoca, Editura Star, 2008, p. 62).

RĂBOJUL PĂCURARILOR

„În rezumat, păcurarii aceștia nu se servesc decât de

o singură creștătură în picioare. Iar pontul / arată totdeauna, că este vorba de unități, iar pontul X de zece. Așa că creștătura în picioare înseamnă 1 sau 10, după cum este însoțită, pe fața de alături, de pontul / sau de pontul X.

Creștăturile în picioare, care arătau lunile, se treceau pe fața (3) însă numai pe cotor. Pe măsură ce păcurarul plătea luna, șuferul prelungea creștătura de pe cotor și pe limba răvașului. Pe răvaș (în figură), vedem că păcurarul a plătit chiria pășunatului pe două luni și că i-au mai rămas încă două luni de plătit. Când s-au împlinit cele patru luni și păcurarul a plătit pășunatul întreg, atunci șuferul pune limba lângă cotor și taie, în fața celor patru luni plătite, creștătura următoare: > care stă dovadă, că păcurarul a plătit întreaga chirie a pășunatului. «Această creștătură (>), zice Avram Sturza, este chitanța păcurarului, că a plătit tot ce avea să plătească și putea să se ducă unde vrea».

Pe acest răvaș din Munții Apuseni avem prin urmare creștăturile următoare:

| creștătură în picioare, care poate însemna unu sau zece. Taiate pe fața 1 indică numărul oilor, iar pe fața 3 numărul lunilor (patru) de pășunat.

Să se observe, că creștăturile în picioare se taie numai pe fețele 1 și 3 neatinse de cuțit.

/ pontul tăiat pe fața 4 arată că creștăturile în picioare de pe fața 1, numărate de la dreapta spre stânga, indică fiecare câte o oaie;

/ același pont pe fața 2 arată că fiecare din cele patru creștături în picioare (fața 3) indică câte o lună de pășunat;

× pontul de pe fața 2 arată că fiecare creștătură în picioare, de lângă el pe fața 1 indică câte zece oi.

Să se observe că ponturile | și × se creștează numai pe fețele 2 și 4 netezite cu cuțitul;

> creștătură pe fața 3, jumătate pe cotor, jumătate pe limbă, stă dovadă pentru păcurar, că a plătit, ce avea de plătit pentru pășunat;

∨ pont care servește câteodată la fel cu celelalte două ponturi / și ×; de astădată însă creștăturile în picioare au să arate câte cinci oi.

| ∨ | creștătură pe muchie servește uneori să arate câte o lună din cele patru luni de pășunat” (P.N. Panaitescu, *Răbojul*, Academia Română, 1946, pp. 27-28).

SALA 3. RITURILE

GOȚOII

„În ziua de Sângeorz, dimineața, un grup de feciori din sat mergeau la pădure și se costumau astfel: doi dintre ei se acopereau cu crengi verzi de gorun, sau când nu era înfrunzit gorunul, cu crengi de salcie. Aceștia erau goțoii. Altul era mutul care își ungea fața și mâinile cu funingine, își lua haine peticite, zdrențuite, închise la culoare, cu pălărie neagră, veche, având în mâini o botă lungă de alun în vârf cu o cârpă pe care o trăgea după el prin bălți și noroi. La mijloc era legat cu o sfoară pe care se prindea un clopot mare de vite. Pe lângă mut și goțoi mai erau patru-cinci păzitori, flăcăi cu bote de cioban, care aveau rolul de a-i apăra pe mut și goțoi să nu fie udați.

Această ceată umbla pe la casele oamenilor din sat. Mutul intra primul, suna clopotul pentru a-și face simțită prezența, el neavând voie să scoată niciun cuvânt. Gazda ieșea cu câteva ouă pe care i le da, iar pe la spate avea o cană cu apă, și-l uda. Alți membri din familie udao goțoii cu găleata cu apă, dacă nu erau bine apărați de păzitori, care-și băgau botele în găleată și vărsau apa.

Dacă gazda nu era acasă sau nu-l întâmpina, mutul umbla prin șură sau poiată, căuta și lua toate ouăle pe care le găsea.

Dacă gazda refuza să-i dea ouă, mutul mânjea pereții casei cu motoașca și pleca la altă casă.

La podul din sat, ceata era pândită de localnici, care îi prindeau pe goțoi și-i aruncau în apă. După ce colindau întreg satul, feciorii din ceată mergeau la o casă, făceau din câteva ouă ratută (omletă), iar cealaltă parte de ouă le vindeau, își luau băutură și petreceau” (Otilia Moldovan, 74 ani, Petreștii de Jos, Cluj, 2006).

„De Sângeorz flăcăii de însurat din sat se duceau în pădure și se îmbrăcau în foi de fag, în Goțoi și veneau în fața oilor. Și, fetele care cum zic, erau de măritat îi așteptau după fântână cu găleata cu apă și o aruncau pe ei, o strângeau în brațe și o udao puțin și pe ea” (Ana Brebe, 65 ani, **Dragu**, Sălaj, 2004).

ADÂLMOC SAU ADÂRMOC

Este un obicei legat de măsuris (al oilor) descoperit de noi în arealul etnografic „Sub Meseș”. „Adâlmoc” e lemn de pădure, ca un tufiș cu frunză crețucă, ca un alun cu frunză păroasă și creață. La tufa respectivă strigoii fac vrăji să poată lua laptele de la oi. Dacă tufa se află pusă la poiată nimeni nu poate lua laptele” (Silvia Iepure, 63 ani, **Agrij**, Sălaj, 2007).

„Se pune la grajd și la stână ca să nu se ia laptele. Când se pune la grajd se descântă:

Adâlmoc, Adâlmoc

Adă laptele la loc” (Maria Negrean, 50 ani, **Agrij**, Sălaj, 2007).

„Crește în Bercu Trăznii și se pune la loc curat cu oile, contra strigoilor. Când se pune se descântă:

Adârmoc, Adârmoc

Adă laptele la loc

Io frumos Ț-oi mulțăm!

Dacă laptele a vini” (Silvia Negrean, 62 ani, **Agrij**, Sălaj, 2007).

Acest obicei de Sângiorz, de măsurîș este un unicat, diferit de „vlojoi” sau „goțoi”. E unicat nu numai prin nume (Adâlmoc sau Adârmoc), ci prin faptul că el continuă cele două dimensiuni ale unui rit: vrăjirea și dezvrăjirea. În spațiul din afara comunității, tufa de Adârmoc e obiect ritualic pentru „vrăjile” strigoilor ce iau laptele, „mana laptelui” cum se mai menționează în tradiții locale. Adus la stână sau la grajd și „descântat”, Adârmocul înlătură vraja, în rit cristalizându-se astfel, simbolic, lupta dintre bine și rău printr-un obiect ritualic. Dubla întruchipare a Adârmocului, malefică și benefică fiind mărturie nu numai pentru unicitatea ritualului la măsurîș, ci și pentru arhaicitatea sa, descinsă dintr-o mitologie uitată de ritul însuși, ca și în cazul multor altor obiceiuri consumate într-o oralitate ancestrală ce nu îngăduie reconstituiri certe.

PĂPĂLUGĂRA

„Împreunatul oilor are loc de obicei, în luna mai sau după Paști. Se alege un păstor, care împreună cu oamenii alege data pentru împreunat. De obicei, se alegea duminica.

Înainte cu o zi, se adună toate oile și se face un staul. În ziua respectivă fiecare om își adună oile și le mulge, adică are loc măsurătoarea.

Cel care are cele mai multe cupe de lapte era numit turmaș. Acest turmaș ia primul lapte, caș, de la toată turma.

După ce se termină măsurătoarea, un om îmbrăcat în brad, care se numește păpălugără, împreună cu păstorul pleacă cu oile la pășune. Dar înainte de a pleca, păstorul alege berbecii dintre oi. În acest timp, oamenii aruncă găleți de apă pe păpălugără, ca să deie oile mai mult lapte.

Apoi, turmașul dă o petrecere și cinstește pe toată lumea cu mâncare, băutură și cu de toate” (Ion Costea, 75 ani, **Bunești**, Cluj, 2003).

CUCU-RĂSCUCU

„Măsurîșul oilor este sărbătoarea cea mai frumoasă la noi, în părțile astea. Aici, la Pria sătenii participă cu mic cu mare la măsurîș.

E sărbătoarea care deschide sezonul pastoral. La noi în zonă sunt foarte multe oi.

Acest sezon începe în luna mai, în fiecare an în a doua duminică din luna mai, indiferent dacă plouă sau e vreme bună.

În acea zi se stabilesc ciobanii, locurile unde își vor face stănilile. Se separă oile sterpe de cele cu lapte, se mulg oile și se măsoară laptele.

Bărbații sunt cei care știu să gospodărească turmele. Femeile participă numai la masa de prânz și la serbarea

câmpenească.

Atunci se închid țarinile, se întarcă mieii, se tund oile și berbecii, se însemnează oile pentru ca fiecare sătean să-și recunoască oile.

Turma este stropită cu aghiazmă și ciobanul care are în grijă oile se afumă. Se aprinde «focul viu», se alungă strigoii care fură sporul laptelui, prin strigăte și zgomo-te.

Pentru a anula puterea cucului de a lua sau a strica laptele se strigă: «Cucu! Răscucu! Cucu! Răscucu!»

Laptele se măsoară după ce se pune în budacă, iar pe răbojul de lemn se însemnează cât lapte are fiecare sătean și se calculează cantitatea de brânză, iarăși pentru fiecare.

După ce fiecare își mulge oile, din primul lapte adunat se prepară un caș. Acesta se împarte între proprietarii oilor” (Anonimi din **Pria**, Sălaj, 2007).

GOȚOII LA DRAGU

„Dimineața în timp ce oile pasc apropiindu-se încet de sat, se confecționează «goțoii». Aceștia sunt tineri mascați cu crengi de fag, numărul «goțoilor» fiind în vârstă. Tinerii și copiii pleacă în pădure după crengi de fag și mlădițe de loză cu care se vor lega crengile între ele. Apoi se aleg, spre a fi mascați, tinerii mai puternici care vor putea să se apere de udatul cu apă al sătenilor la trecerea cetelor și a turmei prin sat, spre gospodăria șefului de turmă, unde va avea loc «măsurîșul».

Odată terminată mascarea tinerilor, întreaga ceată pornește spre sat. La intrarea în localitate ceata așteaptă sosirea turmei de la păscut, apoi împreună cu turma, ceata, lăutarii și «goțoii» intră pe ulițele satului.

În fruntea cetei se găsesc «goțoii» apărați de ceată, urmează apoi lăutarii și ciobanii cu turma.

Sătenii ascunși după porți, sau stând de vorbă într-o atitudine aparent inofensivă, «atacă» ceata cu căldări pline cu apă, încercând să ude «goțoii». Ceata se apără udând la rândul ei pe toți sătenii întâlniți pe drum. În ziua măsurîșului ulițele satului pe unde trec turmele sunt locul unor adevărate «lupte cu apă» între cete și săteni.

La intrarea în gospodăria șefului de turmă oile sunt supuse aceluiași ritual ca în ziua precedentă când oile au ieșit pentru prima oară la păscut în turmă.

Apoi are loc «măsurîșul laptelui» încheiat cu o petrecere colectivă la care participă toți membrii familiilor care au oile în turmă.

Aceste ultime momente sunt similare cu «sâmbra oilor», petrecere colectivă de tip pastoral, care are loc în Carpații răsăriteni, din Țara Oașului până în zona Ceahlăului și Călimanilor” (Gheorghe Șișeșteanu, *Măsurîșul oilor în satul Dragu*, în Acta Musei Porolissensis, nr. 5, 1981, p. 789).

JUDECATA PĂCURARILOR

„Ne întâlnim în paginile lucrării lui L. Ghergariu cu enigmatică «fată de maior», a cărei prezență generează

«judecata păcurarilor»:

- Dați frați s-o luăm

- Tu de i lua

Pe tine om pușca.

Deci natura culpei este rituală, nesocotirea interdicției de a aduce femeii la stână, călcarea legii castității păstorești. Interesant de amintit că în cadrul «măsurii-șului oilor», obicei pastoral local, viu și astăzi, există secvențe esențiale interzise participării feminine. E vorba în speță de ospățul din noaptea ce precede manifestarea propriu-zisă, al cărui caracter inițiativ e încă puternic reliefat” (Horia Ciovârname, *Asupra unei culegeri de folclor din Sălaj*, în Acta Musei Porolissensis, VIII, Zalău, 1984, p. 702).

CORINDA CIOBANILOR

„Printre colindele din Sălaj se bucură de o prețuire deosebită Corinda ciobanilor și Miorița, care se întâlnesc în mai multe variante, fiind cântate pe melodii specifice, mai ales de generațiile mai vechi. Sunt creații, care în variantele din Sălaj, par a-și avea leagănul în zona de care vorbim” (Leontin Ghergariu, *Folclor literar din Sălaj*, Zalău, 1973, p. 17).

CORINDA DIN MĂIERIȘTE

„Tri păcurărei,

Tri turme de oi,

S-o suit la munte

S-aduie mai multe.

Și-acolo-și văzură

Fată de maior

Cu galbân baior.

- «Dați, frați, s-o luăm!»

- «Tu, de i lua,

Noi te-om împușca!»

- «De mi-ți împușca,

Faceți-mi groapa

În duriș de oi

Și-n jocuț de mei.

Când afar-a ninge,

Oile m-or plâge,

Și-afar-a ploua,

Mieii mi-or juca.

Bota me ce luce

Mi-o puneți de cruce,

Fluieru cel drag

Mi-l puneți de steag” (Leontin Ghergariu, *Folclor literar din Sălaj*, Zalău, 1973, p. 17 și pp. 227-228).

Fiecare sală va avea în centru sau într-o poziție avantajată pe dreptunghiul metalic pe patru fețe cu mesaje etnologice despre păstorit, pe pereți vor fi grafice (ex. desenul Răbojului) și fotografii înrămate, iar jos în vitrine dreptunghiulare transparente sub care vor fi așezate obiecte de la stână, din recuzita ciobanului, a preparării brânzei și depozitării ei: băte, căuce, sistem de muls, scaune din strunga oilor, fluier, vase de lemn pentru preparatul brânzei, instrumente și utilități pentru măsura laptele.

Nu vor lipsi din săli nici portretele etnologilor citați.

Aspecte militare aeronavale esențiale

urmare din pagina 42

182, a dus la scufundarea a 5 nave și avarierea a altor 18, iar orașul italian a suferit pagube importante.

În sfârșit, ultima mare secțiune a cărții, tratează *Atacul portavioanelor japoneze de la Pearl Harbor, inspirat după raidul desfășurat la Taranto (7 decembrie 1941)*, în care autorul excelează printr-un fast al desfășurărilor militare, prin naturalitatea exprimării și un dinamism caracteristic persoanei sale. Sunt analizate cu scrupulozitate resorturile militare care au determinat raidul aeronaual de la Pearl Harbor la paginile 249-230. Efectul surpriză al acestuia pentru americani, s-a materializat prin scufundarea a 3 crucișătoare, distrugerea a 188 de avioane americane, 2402 oameni uciși și doar 29 avioane și 55 soldați japonezi uciși. Cu profesionalismul ce îl caracterizează, Ion Mihai Ionescu notează faptul că „*deși un succes tactic major, atacul de la Pearl Harbor s-a dovedit în plan strategic un mare eșec pentru japonezi. Aceștia nu au gă-*

sit cele 3 portavioane americane în bază și nu au distrus rezervoarele de combustibili și instalațiile portuare ale Pacific Fleet”. Atacul nipon de la Pearl Harbor din 7 decembrie 1941, a implicat Statele Unite în cel de-al Doilea Război Mondial și contribuția Americii la conflict a pus capăt agresiunii militare japoneze în Pacific.

Cu modestia și exemplara forță de muncă ce îl caracterizează, istoricul Ion Mihai Ionescu are marele merit de a readuce în memoria colectivă aspecte militare aeronavale esențiale, cruciale pentru derularea celui de-al Doilea Război Mondial, implicațiile acestora în plan strategic și din acest punct de vedere salutam cu respect acest temerar demers științific.

Încheiem prezentarea actualului volum prin a menționa că această nouă apariție editorială are capacitatea de a consolida autoritatea științifică a autorului și recomandăm cu multă căldură lecturarea acestui volum specialiștilor, studenților și în general publicului pasionat de evoluția războiului aeronaual.

Golemul - scenariu inițiativ și instanță alterată

Cora STĂNESCU ARDELEAN

Mentalitatea culturală universală valorifică diverse imagini care izvorăsc din obsesii ale omului primordial. E o reîntoarcere permanentă, motivată de necesitatea omului modern de a se defini pe sine prin trecutul pe care, astfel, și-l asumă.

Scopul principal al acestui proiect este de a anticipa o lucrare care vrea să prezinte, mai pe larg, ceea ce consider că ar putea reprezenta un tipar interpretativ și care să includă mitul golemului într-un cadru socio-istorico-cultural. Mi-am propus să urmăresc dezvoltarea diacronică a variantelor arhetipale ale golemului, regăsibile sub diferite manifestări culturale. Modelul pe care îl propun încearcă să organizeze multitudinea de reprezentări ale golemului în funcție de finalitatea unor caracteristici ale fiecărei instanțe în parte.

Iudaismul timpuriu este cel care valorifică primul imaginea golemului în forma lui Adam. Ulterior, golemul se metamorfozează, devenind o ființă antropomorfă, creată din materiale anorganice, cu scopul de a apăra o cetate sau o entitate.

Golemul poate fi creat prin așezarea mecanică a unei formule magice (cuvântul „emet” care înseamnă „adevăr”) pe corpul golemului. La înlăturarea cuvântului dător de viață, golemul se întoarce în starea sa neînsuflețită. O altă variantă interesantă propune ideea că golemul poate fi înșuflețit prin cuvântul „emet”, iar prin ștergerea primei litere a acestui cuvânt, rămâne „met”, adică moarte (v. Borges, pp. 180-182, Chevalier, Gheerbrant, pp. 101-102, wikipedia.com). De altfel, în ebraică, prima literă a cuvântului „emet” este Aleph א, care, în termenii tradiției creștine semnifică Începutul. O altă legendă semnificativă îl implică pe rabinul Judah Loew ben Bezazel, care ar fi creat un golem pentru a apăra Praga, golem pe care tot el l-ar fi distrus în momentul în care a scăpat de sub control.

Ca entitate, golemul este, așadar, o ipostază a creatului imperfect. În unele variante, semnificativă pentru golem este incapacitatea sa de a transmite mesaje orale.

În vederea stabilirii unei terminologii voi denumi „golem” entitatea creată cu un scop definit și animată prin puteri proprii. Formula generală pe care o propun pentru a stabili tiparul golemului este triada Creator - Element intermediar (supus variabilității) - Creat. Destinul golemului pare să fie acela de a-și domina creatorul sau de a muri odată cu acesta. De-

ducem acest lucru din tendința generală a golemului de a-și anula predecesorul într-un fel sau altul. Cazul particular în care creatul este distrus de creator reprezintă, de fapt, eșecul golemului în atingerea scopului său.

1.1 Dacă scenariul actual presupune un demers inițiativ dublu ca rezultat al metaforizării literare (inițiere atât pentru Creator care își desavârșește opera prin crearea unei ființe, cât și pentru Creat/golem care își caută, instinctiv, conștiința), figura inițială a golemului presupunea o **imagine mineralizată**. Golemul făcut, ca și Adam, din pământ și/sau piatră e o reprezentare figurală a unei brute care trebuie să apere sau să lupte, caracter păstrat azi prin imaginea super-eroului The Thing (<http://www.imdb.com/title/tt0120667/>). Materia din care este alcătuit golemul este pământul și apa, două dintre cele patru elemente fundamentale ale alchimistilor, deci o prelungire a puterilor fizice ale creatorului, fapt deductibil și din rolul preponderent al golemului de a săvârși acte fizice.

1.2 O variație a figurii mineralizate specifică epocii moderne este **robotul**. Asemeni golemului, robotul este construit cu scopul amplificării veleităților fizice ale creatorului. Tot asemeni golemului, în circumstanțe specifice (erori, sisteme de operare imperfecte), robotul poate deveni ostil stăpânului. De precizat este că, în această ipostază, urmăresc atributul mecanic, material, al robotului, în opoziție cu partea de inteligență a acestuia pe care, în modelul nostru, o încadrez într-o altă categorie.

2. **Golemul rațional** ocupă poziția tipului de entitate creată cu scopul de a amplifica abilitățile de cunoaștere și raționare ale creatorului. Acest tip de golem este, cel mai adesea, imaterial. Spre deosebire de tipurile anterioare, semnificativă este caracteristica cognitivă. Cunoașterea ca act al inițierii este orientată spre cel puțin două direcții. Prima se referă la o cunoaștere de tip magic, „concretizată” în figura homunculusului, entitate ce e creată artificial de alchimisti din aer și foc. Cea de a doua direcție este recentă și e figurată cinematografic de entități ca V.I.K.I. (I, Robot, v. <http://www.imdb.com/title/tt0343818/>) sau SkyNet (Terminator. Rise of the Machines, v. http://www.imdb.com/title/tt0181852/?ref=fn_al_tt_1), care, create fiind de om, ajung să îl depășească în abilități de raționament și se întorc împotriva acestuia.

continuare în pagina 52

A-și roade zăbala (frâul) „a se neliniști, a se impacienta, a fi nerăbdător”

Gheorghe MOGA

Expresia este în măsură să închege în imaginația cititorului figura unei ființe stăpânite de neliniște și de nerăbdare. Când află că Vodă îl cheamă la Suceava, Ionuț Jder se bucură căci „își rosesse destul zăbala în plictisul Cetății, îngărășându-se” (Sadoveanu, **Opre**, XIII, 430). Din păcate, nici însărcinarea primită nu-l mulțumește: „nu prea era împăcat în sine cu slujba aceasta de vornic de turme, nici cu încetineala de melc la care era supus. Își rodea frâul și n-avea ce face...” (idem, 570). Originea expresiei se află într-o epocă mai veche, în care calul (murgul) era tovarășul apropiat al ostașului și al generalului, al negustorului și al lotrului, al păstorului și al plugarului. În această lume comportamentul calului nu avea secrete pentru stăpân, iar gesturile omului erau „ghicite” de animal (așa cum ne dovedește literatura populară). Nu trebuie să surprindă faptul că ilustrările noastre provin din aceeași sursă, romanul istoric **Frații Jderi** al lui Mihail Sadoveanu; aproape că expresia era „cerută”, atât de natura muncii acestora (Jderii erau comiși, cei care au în grijă grajdurile domnești), cât și de statutul lor de oșteni. La prima vedere, cele două substantive s-ar afla într-o relație de sinonimie. Dar ele denumesc piese diferite ale harnașamentului și până să ajungă la posibilitatea de substituie au avut „trasee” diferite. Să le luăm pe rând...

Frâul, denumește, în sens larg, „toată curelăria (câpețeala și hățurile sau dârlogii) care (pusă pe cal) servește la mânatul acestuia” (DA, s.v. *frâu*): *Ștefăniță-vodă punea de lua frâiele din capetele cailor boierilor*, citim în **Letopisețul** lui Neculce. *Frâu* este un cuvânt moștenit din latină, continuatorul lui *frenum* care are descendenți și în alte limbi romanice: fr. *frein*, it. *freno*, sp. *freno*, port. *freio*. Cuvântul a dezvoltat încă în latină sensuri figurate. În bogatul său **Dicționar latin-român**, profesorul Gheorghe Guțu înregistrează s.v. *frenum* și câteva sintagme din creația unor importanți scriitori latini: *frena imperii* „frânele conducerii” (la Ovidius), *date frenos impotenti naturae* „puneți frâul pe acest gen de ființe nestăpânite” (la Titus Livius), *temeritati inicere frenos* „a pune frâu nesocotinței” (la Seneca). Ceva din spiritul acestor structuri se regăsește în expresiile românești care actualizează sensul restrâns al cuvântului, cel de „hățuri”: *a ține în frâu*, *a-și pune frâu limbii*, *a lăsa (pe cineva) în frâul său*, *a da frâu liber*, *a ține frâiele țării*.

Substantivul *zăbală* este de origine maghiară (*zabalo*) și denumește o piesă metalică a frâului, cu două brațe prevăzute cu câte un inel mare, care se intro-

duce în gura calului înapoia ultimilor incisivi, pentru a-l struni și a-l conduce. Cuvântul apare în primele noastre texte: „Adecă amu cailoru zabalele în gură lă (=le) băgăm” (în Codicele Voronețean, apud. DA s.v. *cal*). Sensurile secundare ale termenului („bubulițe albicioase molipsitoare care apar la oameni, în colțurile gurii, și la vite, pe buze; bale”) se regăsesc în definiția derivatelor: *zăbălos* „cu zăbale la colțurile gurii, murdar, nespălat” și dim. *zăbăluță*. Prin derivare cu prefixul *în-*, s-a format verbul *a înzăbăla* „a pune zăbala unui cal”, care a dobândit și un sens figurat „a se face stăpân pe cineva, a-l duce de nas, a-l purta pe degete, a-l conduce după voie”, așa cum apare la Anton Pann: „*M-a înzăbălat muierea/ Și mă joacă cum i-e vrerea*” (apud DA s.v. *înzăbăla*).

Cuvântul devine termen al unei comparații argheziene într-unul din „portretele” cuprinse în **Flori de mucigai**: „Cu o floare-n dinți/ Rada-i un măceș cu ghimpi fierbinți./ Joacă-n tină/ Cu soarele-n păr ca o albină./ Se-apeacă, se scoală, sare,/ Cu sălbile zornăitoare,/ Ca niște zăbale spumate”. (Rada) Termenul nu rămâne stingher în lexicul poeziei fiindcă alții, din același câmp semantic, îi urmează: „Statuia ei de chihlimbar/ Aș răstigni-o, ca un *potcovar*/ *Mânza*, la pământ,/ *Nechezând*”. Sălbile zornăitoare ca niște zăbale spumate asigură fondul sonor al unui joc sălbatic și ațățător al cărui dinamism este sugerat de mulțimea de verbe (*se apleacă, se scoală, sare, se încovoie, oprește* soldu-n loc, *zvârle* piciorul).

Revenind asupra substituției celor două cuvinte în cadrul expresiei vom arăta că prezența lor în același enunț („Cu zăbale și cu frâu fâlcile lor tragi” - apud DA s.v. *frâu*) este o dovadă clară că nu putem vorbi de sinonimie atâta vreme cât nu există identitatea obiectului denumit. Numai că în conștiința vorbitorului a rămas trăsătura semantică (sema) comună celor doi termeni: „care servește la condusul calului”.

O expresie asemănătoare întâlnim și în franceză. Iată ce citim în capitolul *Le cheval et son monde* din **Le livre des metaphores** a lui Marc Fumaroli: „**Ronger son frein**. Dans le langage de l'équitation, et plus généralement du monde équestre aujourd'hui très restreint, «ronger son frein» s'applique au cheval qui, «force au repos, mâche le frein qu'il a dans la bouche» (Emile Littré), manifestant ainsi son impatience de repartir au trot, ou au galop. Au figuré, l'expression caractérise l'impatience humaine et l'ennui auxquels sont condamnés ceux qui sont empêchés d'agir à leur guise, et de reporter à plus tard leur action.

«Les deux demoiselles, tout en cuisinant, baisaient de temps en temps les enfants de la grangère et le pauvre marmiton regardait faire en rongant son frein» (Jean-Jacques Rousseau, **Les Confessions**, livre IV, 1778).

«Sur toutes ces photos, [...] je retrouve la même exaspération dans mon regard. On dirait que je ronge mon frein» (Jean-Pierre Gredy, **Tous ces visages**, 2007)¹.

Când în preajma verbului *a roade* sunt prezente substantive abstracte (*grijă, gelozie, invidie*) acesta primește alt sens figurat („a se consuma, a se chinui, a se tortura”): „Anul trecut i-a venit vestea pe care o știți. Rozându-și scârba în măsele, cum rod caii aceștia ai domniilor voastre iarbă, a început a pune la cale altele...” (Sadoveanu, **Opere**, XIII, 124). Ca în atâtea cazuri,

punctul de pornire l-a constituit o comparație...

¹Marc Fumaroli, **Le livre des métaphores, Essai sur la mémoire de la langue française**, Paris, Robert Laffont, 2012, p.793 : „În limbajul echitației, și în general în lumea ecvestră, astăzi foarte restrânsă, *a-și roade zăbala* se referă la calul, care obligat să se odihnească, își mestecă zăbala care o are în gură (Emile Littre) manifestându-și astfel nerăbdarea de a porni la trap sau la galop. În sens figurat, expresia exprimă nerăbdarea omenească și nemulțumirea la care sunt condamnați cei care sunt împiedicați să acționeze conform dorinței lor și să amâne pentru mai târziu ceea ce doreau să facă în acel moment.

Cele două domnișoare în timp ce lucrau în bucătărie sărutau din când în când pe copilul arendașului, iar bietul ajutor de bucătar le privea rozându-și zăbala (Jean-Jacques Rousseau, **Les Confessions**, livre IV, 1778).

În toate aceste fotografii, eu regăsesc aceeași exasperare în privirea mea. Ai zice că-mi rod zăbala (Jean-Pierre Gredy, **Tous ces visages**, 2007”.

Golemul - scenariu inițiativ și instanță alterată

urmăre din pagina 50

3. Cele două principii mineral/substanțial și rațional/non-substanțial sunt contopite în imaginea **androidului** care, pe lângă forma exclusiv umană (etimologic vorbind), este înzestrat și cu capacități cognitive ce depășesc mintea umană. Personaj cinematografic de referință în acest sens, este androidul Data (*Star Trek. Next Generation*, v. http://www.imdb.com/title/tt0092455/?ref_=fn_al_tt_1) care, urmând stereotipia inițierii, își dorește, ca și Omul de Tinichea (v. Baum), conștiință de a cărei lipsă își acuză creatorul.

4. **Discipolul** - un tip de golem mai puțin evident pentru că este metaforizat literar. Totuși, golemizarea discipolului este decelabilă din tendința perpetuă a acestuia de a se opune, anula și înlocui maestrul. De asemenea, în „formarea” discipolului este respectată formula generală de creare a unui golem. În acest caz, poziția creatorului este ocupată de Maestru, elementul intermediar este reprezentat de cunoștințele sau abilitățile de orice fel, iar locul Creatului este ocupat de Discipol. În funcție de modalitatea de golemizare metaforică, distingem două tipuri de Golem-Discipol.

4.1 Discipolul direct are particularitatea de a relaționa direct cu Maestrul (Creatorul), fără prezența unui substitut al acestuia. Reprezentative pentru această subcategorie pot fi perechile Dumnezeu-Mefisto și Mefisto-Faust (v. Goethe). În ambele cazuri, Maestrul/Creatorul oferă discipolului anumite cunoștințe/abilități. Odată intrați în posesia respectivelor abilități, ambii discipoli se răzvrătesc.

4.2 Discipolul indirect este golemizat nu direct de maestru, ci de un substitut al acestuia. Exemplele cele

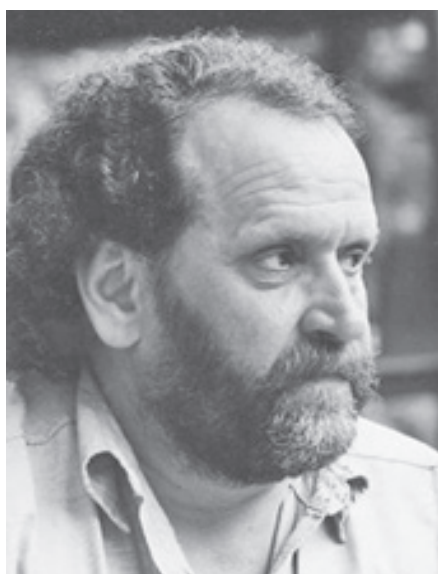
mai edificatoare în acest sens sunt Gollum (<http://en.wikipedia.org/wiki/Gollum>) și Dorian Gray (v. Wilde). În ambele cazuri, poziția creatorului este ocupată nu de Maestrul însuși, ci de Inel, respectiv Tablou/Artă. Răzvrătirea nu va fi împotriva maestrului, ci împotriva substitutului acestuia. De remarcat că, de obicei, substitutul este un produs artistic, un artefact, obligatoriu, de altfel, pentru a demonstra capacitățile geniale inițiale ale Creatorului/Maestrului.

5. O poziție specială este ocupată de **golemul creator de sine**, metaforizat până la ermetism. Este vorba de romanul *Golem*, de Gustav Meyrink care își dezvăluie înțelesurile numai prin participarea la ocultism, magie sau Kabbala. Primul (Aleph, Alpha, Magicianul) și ultimul (Omega, Spânzuratul) capitol sunt narațiuni subiective ale unui personaj care nu-și cunoaște identitatea, un tânăr care se dovedește ulterior că trăiește cât universul. Între cele două capitole de început și sfârșit este inserată o a doua narațiune subiectivă care pare a altui personaj, dar care are aceeași identitate incertă, susținută doar de un nume, Athanasius Pernath, nu și de amintiri. Respectând același scenariu al inițierii, Pernath urmează o cale pe care „se trezește”, mânat de forțe interioare pe care nu le înțelege și datorită cărora a fost și este considerat nebun. Tot din cauza lor, personajul trăiește aproape permanent la granița dintre vis și realitate și se dedublează sau se multiplică interior, în funcție de factori exteriori. Aventura lui spre cunoaștere este îndrumată de un Maestru care nu are atribute de Creator, Hillel Shemajah, ci care îi arată doar că el este Alesul, împlinirea totală a acestuia și închiderea cercului făcându-se prin Iubire.

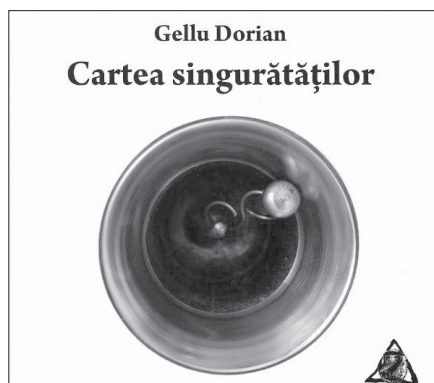
Cărțile României

■ Nimic nu-i prinde mai bine unui om de litere ca o carte ce să-i lumineze dimineața. De data asta mi s-a întâmplat să iau din raft „Cartea singurătăților” (Ed. Charmides, Bistrița, 2012) a lui **Gellu Dorian**, pe care l-am cunos-

cut acum vreo 2-3 ani într-o toamnă și care își datează dedicația: „23 nov. 2014, București”. De ce 2014, o să-l întreb când o să-l întâlnesc, dacă ne vom reîntâlni. Revin asupra fișelor de lectură din mai multe dimineți în care toți ai casei dormeau, iar „singurătățile” doriene îmi oblojeau bruma de umanitate ce rămâne în fiecare din noi după zilnica luptă cu societatea din care cu onoare facem parte.

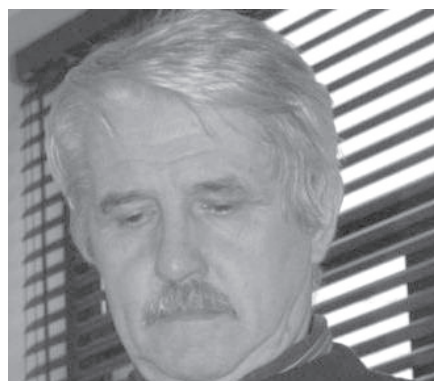
Gellu Dorian scrie o poezie sufletească. De aici ar trebui să înceapă orice recenzie despre cărțile sale. În „Cartea singurătăților” intri ca într-o biserică adevărată, nu ca în clădirile (cărțile) seci, apărute ca ciupercile după ploaie. O metaforă imensă te absoarbe și te injectează cu smerenia unor versuri ce par a fi scrise fără efort, fără aplicare pe „regulile jocului” contemporan. Iată

de ce merită să-l citești pe **Gellu Dorian**, dacă e să nu folosesc expresii savante și cuvinte zornăitoare. Cumințenia poemelor sale te contaminează, îți adaugă un plus de înțelepciune în deciziile pe care trebuie să le iei, îți dau posibilitatea să devii mai înțelegător în relațiile cu semenii. Ce efect mai grandios am putea pretinde poetilor?

Iată trei versuri care mă obsedează și acum (poemul „Vis”): „Bat pe umerii mei mii de aripi de îngeri, / dar ce nevoie am eu de mii de aripi de îngeri / pentru un singur trup risipit într-un suflet cât gămălia de ac”. Q.e.d.

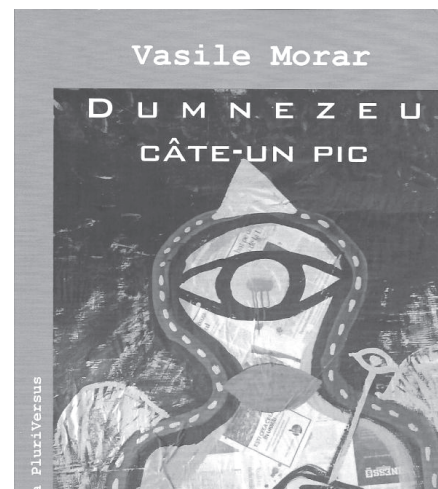
■ Una din marile mele mulțumiri sufletești este aceea că printre zecile de cărți pe care le primesc (și care semănă unele cu altele) descopăr și volume ce-mi redau încrederea în poezia română. Așadar, introducerea de mai sus a fost un mo-

Ștefan Doru DĂNCUȘ

tiv suplimentar de-a citi „Dumnezeu câte-un pic” de **Vasile Morar** (Ed. Prier, 2011, Drobeta Turnu Severin), un volum construit din alte volume de poezii, de selecția cărora s-a ocupat inimoasa noastră cunoștință comună – **Ileana Roman**.

Vasile Morar este atât de sincer în ceea ce scrie încât citindu-i poemele ai impresia că stai la un pahar cu autorul, nu cu o carte. Faptul că poemele sale te pot transporta din camera ta în barul OJT din Baia Mare sau într-o iarnă maramureșeană nu este numai una din valențele scrisului său, ci și un fericit procedeu de a „nostalgiza” într-atât de mult cititorul încât

îl poate face să urce într-un tren și să scrie chiar el poezii.

Mai pragmatică, **Ileana Roman** a reușit să alcătuiască la timp această „antologie” (cum îi și spune în prefață), încercând să ne ofere o imagine de ansamblu a poeziei lui **Vasile Morar**, dar oriunde deschizi acest volum, dai tot peste aceleași mreje care te tulbură de nu mai poți trece nimic prin filtrul analitic al raționamentelor critice. Fiecare poem te fură, te face parte integrantă a lui, îți șoptește insinuant: *viața e frumoasă așa cum e, trăiește-o pe viu, cu inima deschisă.*

Filmografiile Simonei

Temple Grandin

Simona ARDELEAN

Multe din filmele pe care le consider memorabile ies întâmplător în calea mea. Dar filmele pe care le păstrez, le revăd, filmele despre care scriu sunt, de asemenea, filme care lasă în urma lor amprente afective, urme uscate ale unor lacrimi și gânduri care se reiterează fantomatic. Dincolo de premiile pe care le obțin, de efectele speciale cred cu tărie în filmele care se strecoară în suflet, în filmele care trezesc emoții și - de ce nu - în filmele-profesor. Despre un astfel de film vreau să scriu astăzi: despre un film-profesor care se numește *Temple Grandin*.

El îi aparține regizorului Mick Jackson cunoscut pentru celebra poveste de dragoste dintre Kevin Costner și Whitney Houston în *The bodyguard* sau *L.A. Story* cu Steve Martin. *Temple Grandin* (2010) se bazează pe cartea lui Margaret Scario, *Emergence* și redă în fapt, povestea reală de viață a unui profesor universitar care încă trăiește și predă la Colorado State University.

Temple Grandin este o fetiță care suferă de autism și pe care mama sa luptă să o integreze în societate. Eforturile sunt uriașe, iar recomandările reticente ale medicilor de a o interna într-un ospiciu sunt respinse cu fermitate de tânăra femeie. Temple nu vorbește până la vârsta de patru ani; Temple privește pierdută diverse obiecte, respinge orice contact uman, nu recunoaște emoțiile, nu socializează, preferă să-și petreacă timpul singură în jocuri elaborate. Temple face crize, se agită, zbiară dacă fie și un lucrușor e mutat din locul în care ea era obișnuită să-l găsească. Temple e o provocare pentru părinte, o lecție de răbdare și dăruire care trebuie însușită, un prilej de bătaie de joc pentru colegi

și o continuă fascinație pentru un profesor de științe care-i descoperă potențialul. Temple e, fără dorința de a trivializa boala, fiecare copil diferit într-o societate în care conexiunile umane sunt din ce în ce mai slăbite. Dar Temple Grandin este pentru privitori o sursă de inspirație și filmul face mutări subite, ca pe o tablă de șah, de la o vârstă la alta urmărindu-i evoluția.

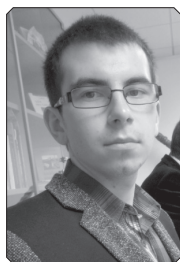
Meritul filmului după părerea mea e că el nu absolutizează nici părțile pozitive (ocasional copiii care suferă de autism au capacități și abilități exacerbate într-un domeniu sau altul, operând asemenea unor mici genii) și nici pe cele negative, ci prezintă cu delicatețe și emoție viața lui Temple în complexitatea sa. Există, într-adevăr filme similare și poate cel mai cunoscut e *Rain Man* (1988) cu Dustin Hoffman și Tom Cruise, *Snow Cake* (2006) cu Sigourney Weaver, sau mult mai recentul *The Story of Luke* (2012) interpretat de Lou Taylor Pucci, dar Temple Grandin convinge prin scenografie, talentul regizoral, originalitate și performanța actricească (Claire Danes joacă rolul lui Temple) nominalizată de altfel cu un Golden Globe și nominalizări multiple ale lui David Strathairn (profesorul de științe). Poate ar fi cazul să adaug că filmul a obținut în total 30 de premii ale criticilor de film la diferitele festivaluri de profil?

Temple trezește sentimente de simpatie, dar nu de milă. Este ambițioasă, se concentrează pe scopurile pe care și le planifică și face din temeri, motoare de propulsare (teamă ei față de ușile care se deschid automat de pildă e convertită într-o mantră personală: „Ușile deschid noi posibilități!”). Vorbește într-un ritm alert uneori aproape ininteli-

gibil, repetă sintagme, face pauze subite, dar toate acestea nu sunt semnul unei înapoieri mintale, ci a modului său particular de a expune lumii lumea complexă interioară. Iar lumea ei este o lume fotografică, a detaliilor suprinzătoare, a relațiilor matematice dintre elemente, detalii pe care le investește pragmatic în fascinația sa - cel puțin stranie - pentru vite. Construiește pentru ferme abatoare, dispozitive de triere pentru a ușura viața animalelor, pentru a elibera de teamă, dar nu poate înțelege ideea de moarte sau cel puțin nu o percepe ca pe o pierdere emoțională. Temple Grandin are limite, are lumini și umbre și probabil acesta este cel mai înduioșător aspect al acestui film pe care vi-l recomand cu multă căldură spre vizionare.

Este un film-profesor pentru că ne dă o lecție de viață, pentru că ne emoționează și ne învață, în egală măsură, pentru că pune pe tapet un subiect sensibil, dar din ce în ce mai puțin prezent în societatea modernă, cel al tulburărilor comportamentale. Este un film memorabil ieșit întâmplător în calea mea: o recomandare fugitivă a fratelui meu și a prietenei sale, pierduți în somnolența caldă a vacanței de iarnă, când degetele butonează sacadat în căutarea unui fragment capabil să capteze atenția.

Marian Hotca

cronomorfism

din streășină plouă cu sânge acrit,
noaptea își desface rănile grele
în largul cerului
să intre în ele plânsul de piatră
și puroiul pământului -
germinator al morții

atât de străin și-atât de pribeag
timpul mi s-a topit între degete
zidindu-mi sub călcăie
lipsit de speranță -
vise, amintiri și suferințe

Psalm culinar

Iubita mea pierdută în cămară,
Printre condire și tăvi de chihlimbar,
Tu meditezi pentru a mia oară...
Alături de o ceapă și ienibahar.

La rugăciunea ta gospodărească
Zacusca-și naște mirul în borcane
Căci vorba ta e-atât de îngerească
Ca o sfântă lipite-ntre icoane.

Iisus se-arată în chip de păstârnac,
Blajin cu ochii de țărână plini,
Pios zărește și lung un cozonac
Dar nu-l îmbucă, te lasă să suspini.

Suspînul sfânt ca un rântaș în ciorbă
Ți-l lași să zboare cu aripi de mărar,
Mănânc puțin și-apoi îți zic ș-o vorbă
Ești sacră între oale, boreasă ce ai har!

Psalm culinar

Îmbracă-mi trupul în foaie de plăcintă
Și-n suflet toarnă-mi dulceață sau magiun,
Să mă rușinez ca o puhavă coclîntă...
Când se cocea în propriul său parfum.

Înveșmântează-mă cu ou de aur moale
Pe gene sărută-mă încet c-o pană...

Și mângâie-mă livresc și-adânc pe foale
Cu o pomniță grasă, culeasă din poiană.

Presară peste mine miere de bondar
Și zahăr spart în pleoapele de înger,
Dar nu-mi vinde iubirea la colț ca un samsar
Nu-mi da pelinul, nici lanțul tău de hingher.

Mai bine m-ai lăsa să mă răcesc încet
În psalmul tău ori în gura-ți de tămâie,
Tu vei medita precum un polonic ascet
Că viața-ți dă și gratis tona de lămâie.

cronomorfism

ca un ciorchine de struguri
prea copti ce dau în putrejune
atârni pe vreascu unui trecut
întâmplător
alt anotimp prea firav să mai treacă
îmi scutură oasele
grele de nostalgie
prezentul oricum nu mai contează
că ploaia galactică
îmi ține vii lacrimile
între pleoapele
vremelnice

poem cosmic

oriunde merg port universul în mine
și universul mă poartă în scrumul clipei
neadormind strâng toată lumina șuierătoare
la pieptul uscat al unei semințe de mac

ploaia mă încolțește din cap până-n picioare
și eu încolțesc incestuos, rătăcitor în mine
de sare precum ziua ce a germinat neajutată
la sfârșitul nopții naufragiate în veșnicie

iarba tremură în sine, crengile se frâng
înalțul văzduhului se-ngroapă-n pământ
incandescent, închis în grote medievale
legănam universul într-o pană de cuc

Doina Cherecheș*

Testament 1

Când nu vor mai rămâne din mine
decât silabă
și cenușa cea albă,
îmi veți afla zilele
sihăstrind cu sibilele,
să vă las din viața pe canturi
vorba-n hiaturi
și sub albastre peceti
lumi de poeți...

Folclorică 1

Duh de viață
mă răsfață,
gând de ducă
mă usucă,
cânt de jale
îmi stă în cale,
dorul de frate
răzbate,
vis de sufletul pereche
e povestea cea mai veche,
dor și inimă albastră-i
toată existența noastră...

Final de poveste

E atât de demult...
ai știut?
și atât de departe...
cum că viața ne împarte...
începutul de poveste
nu-l mai am,
el nu mai este...
l-am pierdut prin zări de zări
pe-ale timpului mirări,
frământând în strai de stele
nesfârșitul joc de iele...
Din înalt, mi-a pus luna,
de mărgăritar, cununa,
șoaptele din ochiul nopții
îngânat-au purității
și s-au aprins lumânări în stele
din flacăra inimii mele...
Azi, te rog, de poți, mă iartă

pentru truda din erată,
care s-a ales să fie
cea mai tristă simfonie...

Blestem Albastru

(*detractorilor lui Eminescu*)

În orgolii și obstacole
se schingiuesc măririle
să vedem movilele...

S-ar vrea să nu mai știm
că ne ești munte,
înspre ceruri,
steaua cea din frunte...

în jocul ciudat, bezmetic,
tu ne luminezi estetic,
că de-am zice că n-ai fost,
ne-ar străfulgera albastru
și-ar pieri în gând sihastru
grai și doină, cântec fără rost...

Printre jocuri fără lege,
rămâi simțirii noastre rege,
întronat în simplitate:
prin ai mei, le știu pe toate...

Bahică iii (răsunet bahic)

Beții de dor și de simțire,
colind al lumii trecătoare,
magie caldă de uimire
la trecerea peste hotare...

și când târziu, sub clar de lună,
chip de femeie și bărbat,
urziți în irizări-cunună
vom ști ce-a fost adevărat,

fluturii n-or să mai cadă
ca într-un raid ucigător,
va fi și-o ultimă zăpadă
sfîșind bețiile de dor...

* Din volumul *Sfârșit de vară...*, Ed. Nico, Târgu Mureș, 2014.

Maria Calciu – *Dimineață fără Noapte*

Lucian GRUIA

După ce am citit volumul de versuri al Eugeniei Țărălungă - *Mici unități de percepție* (Editura Muzeul Literaturii Române, 2002), cu care a obținut premiul de debut al USR, mi s-a revelat cu acuitate faptul că la unii poeți latura gnozeologică este atât de puternică încât la aceștia se poate detecta chiar o viziune destul de încheagată asupra lumii. M-am hotărât să cercetez această temă, în viitoarea mea carte, intitulată *Interiorul liricii*, o cercetare gnozeologică a poeziei române începând cu Nichita Stănescu.

În acest sens, am elaborat următoarea metodologie unitară de abordare, bazată pe nivele de profunzime gnozeologică. Din acest punct de vedere, oprea unui poet se poate situa: în aparență (plină de locuri comune), în esență (cu întrebări și răspunsuri privind sensul existenței) sau în imaginație pură (ludică, implicând reveria, visul, referințele mitologice ori fantezia neîngrădită). Poetul poate privi, sau chiar trece de pe un nivel pe altul.

Unde s-ar situa Maria Calciu, autoare a 13 volume de versuri, în această schemă?

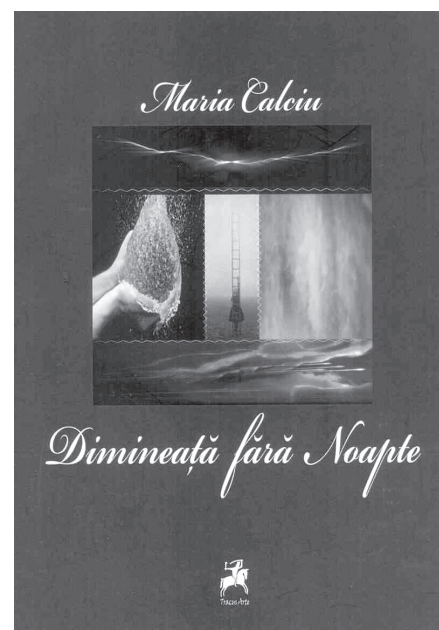
Vom cerceta poezia cognitivă a autoarei, utilizând versuri din recentul volum publicat, *Dimineață fără Noapte* (Ed. Tracus Arte, București, 2014). Cartea cuprinde 28 de poeme dedicate memoriei mamei sale Elena, trecută în ne-ființă după 28 de ani și 28 de zile de la plecarea în cealaltă lume a tatălui poetei, Alexandru.

Remarcăm întâi afirmațiile autoarei despre propria-i poezie, adică arta ei poetică: „În norul ca o poartă// (...)// atât de multe vise ce nu știau să zboare/ atât de

multe păsări ce încă mai visau/ cum să viseze visul ce încă n-a visat” (Visul ce se visa visat). Și iată mai clar, o frumoasă definiție a poeziei ca stare de vis: „...să leg de/ două pagini rupte câte un strop de vis/ spre a putea să crească pe litere/ o frunză”(Tăcerea chip de mamă).

Așadar, poezia, pentru Maria Calciu reprezintă starea de vis, domeniu care nu corespunde aparenței banale întrucât implică amalgamarea în procesele onirice a unor obsesii venite din străfundul ființei, din inconștient sau subconștient. În concluzie, poezia autoarei acoperă două paliere, imaginarul, visul ușor, dematerializat și esențele, grele, profunzimile ființei. Între ele există niște scări rulante pe care urcă simbolurile din inconștient și subconștient, în conștient, pentru a se elibera în starea lirică de reverie. Pe măsura urcării, simbolurile își pierd greutatea pentru a nu rupe plasa visului în care se încadrează. Fiecare simbol poartă o semnificație principală și o pleoră de conotații secundare. În jurul fiecărui simbol se țese o strofă de poezie. Pe măsură ce trecem de la o strofă la alta (de la un simbol la altul), parcurgem și zona de conotațiile întrețesute ale acestor simboluri.

Cele mai frecvente simboluri, ceea ce le conferă statutul de simboluri de bază, sunt drumurile, umbrele, pragurile, porțile, ferestrele, scara (reprezentată pe coperta cărții) și oglinzile. Drumurile alcătuiesc o rețea labirintică și simbolizează momentele existenței (evenimentele vieții), de cele mai multe ori acestea se parcurg în gând și revin deseori

în memorie: „Îți auzeam amintirile// (...)// Căci tu erai acolo/ Dincolo de pasul dintre mine și mine/ Orizont de nesomn/ Așteptându-mă// (...)// ...pentru că dintr-o dată/ ai plecat atât de departe încât/ am devenit anotimp/ Timp fără trup/ Timp fără tine/ Și nu ți-am mai auzit amintirile/ Orizont/ așteptându-mă/ oricând și oriunde/ aș fi putut să vin” (Timp fără trup).

Desprinderea umbrei de trup reprezintă o stare de dezechilibru, de alterare a unității ființei: „Când nu-mi găseam nici umbra/ căci și ea/ dezlipită/ plecase tot departe/ să-mi plângă/ plânsul/ cu spatele spre mine/ crezând că nu o văd” (O silabă din nume).

Pragurile, porțile, ferestrele, scările reprezintă simboluri de trecere a lumilor. Cu aceste simboluri ajungem la esența cărții, dedicată morții mamei. În bună tradiție românească, între viața de aici și de dincolo nu există ruptură, ambele aparțin aceleiași existențe: „Treceam prin tine des/

prin câte două iar uneori prin trei/ sau chiar prin câte patru/ praguri/ deodată//(...)// Treceam prin tine des/ însă mereu desculță sau încălțată-n Alb/ încet și doar pe vârfuri/ căci tălpile fiindu-mi reci// (...)// Prin plânsul ce a plâns atât cât trebuia/ ca nici măcar o urmă/ din el/ să nu mai doară/ să nu mai vrea să plângă// ca astfel eu să pot/ să plâng doar urma ta/ rămasă lângă mine/ În mine lângă/ Alb” (Clipa închisă).

Poeta ar vrea să-și însoțească mama pe drumul spre cealaltă lume, pentru a nu o lăsa singură în marea călătorie: „Dar eu îți tot spuneam/ că te voi însoți acolo unde/ încă/ știam deja demult că nimeni nu era/ și nimeni nu venea/ până când prima zare de dincolo de drum/ nu revenea în alb// (...)// Să trecem împreună prin cercul fără prag/ În clipa netăiată ce mirosea a nou// (...)// O altă Clipă-prag/ Umplută doar cu foc” (Ultimul pătrat).

Cuvântul extincție nu este pomenit, ci simbolizat aluziv, emoționant și liric. Iată premoniția plecării: „vedeam cum talpa dreaptă/ îți tot aluneca pe/ pietrele de apă/ ieșindu-ți din umbră” (Scara de drum); sau: „Modul acela unic/ în care îți atingeai degetele/ aproape de durere/ cu mult mai înainte ca eu să fi plecat/ de parcă repetai/ cum să îmi spui zâmbind/ apoi/ - La revedere-” (Gânduri dinspre noapte).

Instaurarea morții este însoțită de cenușiul plumbului bacovian: „Îmi era din ce în ce mai greu să înțeleg/ ce fel de ceață/ gri către plumb// îți tot creștea pe umeri/ de parcă te-ar fi îmbrăcat/ de parcă ar fi trebuit gata să fii/ mereu să pleci către un/ pol necunoscut” (Fum și pol necunoscut).

Moartea e o dimineată fără noapte pentru că sufletul ajunge în lumină. Drumul are acum un singur sens. Omul viu se poate întoarce pe același drum, cel plecat în veșnicie, nu: „Știi că n-ai vrut/ că ți-a fost greu să pleci pe drumul care/ singur/ avea un singur sens cu nume nevăzut/ și singurul pe care n-ai fi putut vreodată/ să mergi numai un pas/ pentru ca mai apoi/ din el să te întorci// Fiind singurul din care sau dinspre care eu/ n-aș fi putut să-ți ies în cale niciodată// (...)// Știi cât de mult ți-ai fi dorit atunci/ să fii rămas/ un drum cu două sau trei sensuri/ mai departe/de urma și de semnul/ drumului din drumul ce nu avea în el/ decât un sens de mers/ dar și acela numai cu sens de/ înainte” (Dimineată fără noapte).

Extincția șterge pașii parcurși pe drumurile vieții: „Nu puteam să mă mai întorc și/ întorcându-mă/ să trec iar prin mijlocul porții de apă/ închisă/ cu cheia de brumă din umbre de fum/ dincolo de care tu numărai/ cândva/ zilele rămase în ele fără pași” (Drum fără pas).

Conform superstițiilor populare, oglinzile trebuie acoperite în prezența morții pentru a nu contamina vii din preajmă: „acopeam oglinzile toate/ cu râuri/ ca nu cumva să ies prin una dintre ele” (Visul ce se visa visat).

Palma mamei reprezintă pentru fiică centrul ocrotitor al existenței, locul în care se regăsea pe sine și putea visa: „Dar de fiecare dată când/ mă întorceam în mijlocul ei/ în singura mare păzită de ea/ căci numai acolo puteam să visez/ același vis/ de cel puțin trei ori” (Vânt, foc și tăcere).

După plecarea mamei n-a mai rămas nici măcar tăcerea mângâietoare și este admonestată tandru însuși Dumnezeu: „Doamne/ pe/ Tine/ Te întreb// Unde ai dus prin clipa din focul/ plin cu ger/ care pleca din August/ în grabă și/ în taină// Tăcerea-mângâiere/ cu chipul plin de/ mama/ ce nu putea să plângă/ De teamă să nu doară în mine/ în oricine/ în cineva/ Vreodată” (Tăcerea-chip de mamă).

Încărcată de nostalgie, poezia Mariei Calciu din volumul *Dimineată fără Noapte* cuprinde o simbolistică bogată care se cere descifrată hermeneutic.

După această prezentare sper că v-am convins că Maria Calciu trebuie să figureze în viitoarea mea carte, *Interiorul liricii, o cercetare gnoseologică a poeziei românești din mileniul III*.

Între fanatism și islamofobie

Scriitorul Jerome Ferrari, laureat al Premiului Goncourt 2012, consideră atentatul de la Charlie Hebdo „o crimă abominabilă”, dar se declară „îngrijorat” de soarta populației musulmane din Franța, apreciind că îi e greu să aleagă între fanatism și islamofobie. „Sunt foarte îngrijorat de ceea ce se va întâmpla în Franța la nivelul populației musulmane. (...) Nu poți să alegi între fanatism și islamofobie. (...) Este o situație complicată. Sper că asta nu va duce la o situație politică și socială înspăimântătoare”, a declarat Ferrari pentru AGERPRES.

Jerome Ferrari a participat recent la o „cafenea literară”, găzduită de Librăria Humanitas Cișmigiu, unde a prezentat publicului volumul „Predică despre căderea Romei”, câștigător al premiului amintit, apărut în română la Editura *Trei*. Menționând că este greu să te pronunți atât de repede, dominat de emoție, despre evenimentele tragice de la Paris, scriitorul a apreciat drept „absolut incredibilă” manifestația de duminică, 11 ianuarie, prin numărul de participanți și solidaritatea societății franceze.

Aniversări – ianuarie 2015

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

MIHAI EMINESCU (1850-1889) - 15 ianuarie 2015, 165 de ani de la nașterea Luceafărului poeziei românești.

Țin în mână ediția a IV-a a volumului de poezii al lui Mihai Eminescu. Cea publicată în 1889, după moartea poetului. Cuprinde atât „Prefața la ediția d'întâi”, cât și studiul „Poetul Eminescu”, ambele semnate de Titu Maiorescu (decembrie 1883, respectiv, octombrie 1889).

Citez din „Prefața la ediția d'întâi”: „Colecția de față cuprinde toate poeziile lui Eminescu publicate în *Convorbiri literare* de vreo doisprezece ani încoace, precum și cele aflate până acum numai în manuscris pe la unele persoane particulare.

Publicarea se face în lipsa poetului din țară. El a fost totdeauna prea impersonal și prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari.

Poeziile, așa cum se prezintă în paginile umătoare, nu sunt dar revăzute de Eminescu și sunt prin

urmare lipsite de îndreptările ce avea de gând să le facă, cel puțin la cele vechi (...).

Dacă totuși am publicat și aceste poezii împreună cu celelalte așa cum se găsesc, am făcut-o dintr-un sentiment de datorie literară. Trebuiau să devie mai ușor accesibile pentru iubitorii de literatura noastră toate scrierile poetice, chiar și cele începătoare, ale unui autor, care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adâncă sa simțire și cele mai înalte gânduri într-o frumusețe de forme, sub al cărui farmec limba română pare a primi o nouă viață”.

Citez din studiul „Poetul Eminescu”, mult mai amplu (zece pagini) și mult mai consistent, ca informații și judecăți de valoare: „Tânăra generație română se află astăzi sub influența operei poetice a lui Eminescu. (...) Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu este o așa de covârșitoare inteligență, ajutată de o memorie, căreia nimic din cele ce-și întipărise vreo dată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienației declarate), încât lumea, în care trăia el după firea lui și fără nici o silă, era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururea la îndemână. (...) Cât i-a trebuit lui Eminescu pentru ca să trăiască în accepțiunea materială a cuvântului, a avut el totdeauna. Grijile existenței nu l-au cuprins nicio dată în vremea puterii lui intelectuale; când nu câștiga singur, îl susținea tatăl său și-l ajutau amicii. Ear recunoașterile publice le-a disprețuit totdeauna. (...) Luxul stării materiale, ambiția, iubirea de glorie nu au fost în nici un grad obiectul preocupărilor sale. (...)

Cu o așa natură, Eminescu găsea un element firesc pentru activitatea lui în toate situațiile, în care a fost pus. La bibliotecă, pentru a-și spori comoara deja imensă a memoriei sale; ca revisor școlar, pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra nouelor metode de învățământ; în cercul de amici literari, pentru a se bucura fără invidie sau a râde fără răutate de scrierile cetite; la redacția «*Timbului*», pentru a biciui fraseologia neadevărată și a formula sintesa unei direcții istorice naționale: în toate aceste ocupări și sfere Eminescu se află fără silă în elementul său. (...)

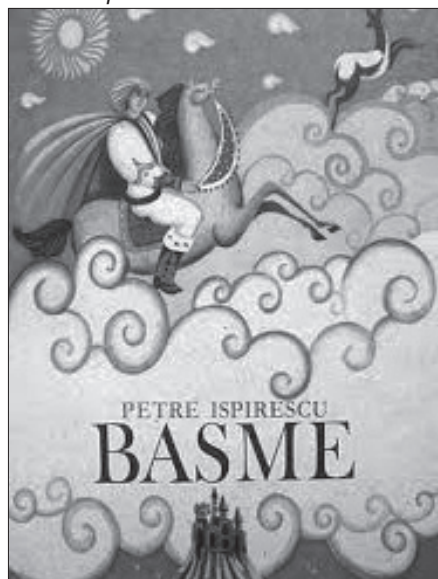
Și dacă pentru poeziile lui, în care și-a întrupat într-o formă așa de minunată quintesența cugătarilor și simțirilor, se mulțumea cu emoțiunea estetică a unui mic cerc de amici, fără a se gândi la nici o satisfacție de amor-propriu; dacă el se considera oarecum ca organul accidental, prin care însăși poezia se manifestă, așa încât ar fi primit cu aceeași mulțumire să se fi manifestat prin altul: ne este permis a conchide, nu numai că era nepăsător pentru întâmplările vieții externe, dar și chiar că în relațiile lui pasionale era de un caracter cu totul neobicinuit. Cuvintele de amor fericit sau nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în accepțiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiască nu-l putea captiva și ținea cu desăvârșire în marginea ei. Ca și Leopardi în *Aspasia*, el nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Îl iubea întâmplătoarea copie sau îl părăsea, tot copie rămânea, și el se refugia cu melancolie impersonală într-o lume mai potrivită cu el, în lumea

cugetării și a poeziei. De aici, *Lu-ceafărul* cu versurile de la sfârșit:

*Ce-ți pasă tie, chip de lut,
Dacă-oi fi eu sau altul?
Trăind în cercul vostru strâmt,
Norocul vă petrece;
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece”.*

PETRE ISPIRESCU (1830 – 1887) – 185 de ani de la nașterea marelui povestitor.

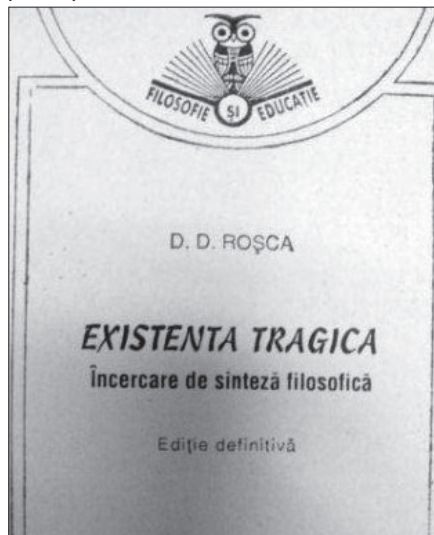

Cum ar fi fost copilăria noastră și a multor generații de copii – trecute, prezente și viitoare – fără poveștile lui Petre Ispirescu? Basmele populare românești culese și repovestite de el cu un har ales – moștenit, se pare, de la mama sa Elena, de origine transilvăneană, dar pe care viața a dus-o într-o mahala bucureșteneană –, legende, snoavele, ghicitorile, pildele etc. sunt o adevărată comoară care pune în valoare frumusețea limbii, a tradițiilor și mai ales a sufletului acestui popor.

Așadar, să remarcăm, dincolo de povestea în sine, încărcătura morală, cognitivă și estetică a unor basme precum „Tinerețe fără

bătrânețe și viață fără de moarte”, „Ileana Cosânziana”, „Prâslea cel voinic și merele de aur”, „Greuceanu”, „Voinicul cel cu cartea în mână născut” și multe altele.

D.D. ROȘCA (1895-1980) – 120 de ani de la nașterea marelui filosof.

Membru titular al Academiei Române, filosoful D.D. Roșca s-a născut la 19 ianuarie 1895 în Săliștea Sibiului și a murit în 25 august 1980, la Cluj. Ne-a lăsat o bogată operă filosofică: *Istoria filosofiei* (1964); *Prelegeri de estetică* (1966); *Știința logicii* (1966); *Studii filosofice* (1967); *Însemnări despre Hegel* (1967); *Influența lui Hegel asupra lui Taine* (1968); *Existența tragică: încercare de sinteză filosofică* (1968); *Prelegeri de filosofie a istoriei* (1969); *Studii și eseuri filosofice* (1970); *Oameni și climate* (1971).

Lucrarea *Existența tragică. Încercare de sinteză filosofică* a apărut prima dată în anul 1934, la Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, apoi, ediția definitivă a autorului, în 1968, la Editura pentru Literatură

și Universală, București, fiind una din cărțile de referință din opera lui D.D. Roșca, dar și din filosofia românească.

Reținem din înțelepciunea acestei cărți:

*Nimic mare nu se creează în lumea aceasta fără pasiune. *Nu poate fi vorba de viață spirituală superioară acolo unde nu rămâne surplus de energie și răgaz, unde omul e aplecat din zori până în noapte sub povara grijilor materiale ale existenței. *Starea deplorabilă în care continuă să trăiească și azi, mai ales azi, sute de milioane de ființe omenști (creatoare posibile de valori spirituale), cu toată aglomerarea și superfluul de bunuri materiale concentrate în mâinile câtorva persoane și colectivități privilegiate, este un argument enorm de elocvent în favoarea judecăților enunțate mai sus asupra caracterului amoral și aspiritual al economiei în societatea capitalistă. *Nici o formă particulară de existență nu e dată în Lume cu fatalitate, și nici una nu e veșnică cu fatalitate. Totul poate fi schimbat în zona omenescului, totul poate fi făcut altfel decât este. *Noi știm, dimpotrivă, că sărăcia sfârșește prin a degrada spiritul, superior din naștere, al multor creatori în cele suflătoare. Că-l face meschin, îl înăcrește, îl strâmtează, îl sărăcește c-un cuvânt. Și mai știm chiar că mizeria, când a depășit o anumită margine, poate face să se piardă complet genii și talente. *Pasiunile sunt, cum se știe, resorturile cele mai puternice ale acțiunilor omenști, și poate nimic mare nu se creează în lumea asta fără pasiune. Dar, după cum ele pot fi motive de conduită care împinge mersul lumii mai departe, tot astfel ele pot deveni adevărate forțe ale iadului.

Cercuri pe apă

Senini în anul luminii!

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Anul 2015 a fost proclamat de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, la propunerea mai multor organizații științifice din toată lumea, inclusiv a Societății Internaționale pentru Optică și Fotonică, ca fiind *Anul Internațional al Luminii*. Mi-a plăcut așa de mult cum sună, încât am vrut să văd ce presupune și, apoi, nu m-am putut opri aici... Cuvântul „lumină” mi-a dat aripi și m-a purtat dincolo de sensurile lui fizice...

Așadar, *Anul Internațional al Luminii* se vrea un proiect educațional interdisciplinar și de comunicare a științei în care sunt implicați peste 100 de parteneri din cel puțin 85 de țări și care își propune patru teme majore: știința, tehnologia, natura și cultura.

Președintele Consiliului Director al *Anului Internațional al Luminii 2015* preciza: „Un An Internațional al Luminii este o ocazie extraordinară de a ne asigura că factorii de decizie sunt conștienți de potențialul tehnologiei luminii de rezolvare a problemelor. Fotonica oferă soluții eficiente provocărilor din diverse domenii: energie, dezvoltare sustenabilă, schimbări climatice, sănătate, comunicații și agricultură. De exemplu:

soluțiile inovatoare de iluminat reduc consumul de energie și impactul asupra mediului, minimizând în același timp gradul de poluare. *Anul Internațional al Luminii 2015* este o ocazie unică de a crește gradul de conștientizare la nivel mondial asupra progreselor în acest domeniu”.

Nu voi insista asupra rolului luminii, implicit al energiei electrice sau de altă natură, în viața noastră, a viețuitorilor de la începutul mileniului trei, nici asupra unor probleme pe care doresc să le clarifice cei implicați în *Anul Internațional al Luminii*. Sunt informații pe care, desigur, mulți dintre Dvs. le stăpâniți mai bine decât mine, ori pe care le puteți obține la fel de ușor cu un simplu click.

Revenind la aripile crescute din cuvântul „lumină”, nu pot însă să nu vă spun că înlăuntrul meu sper, ca mulți dintre Dvs., că anul 2015 va fi nu numai unul al luminii fizice, ci și unul al luminii sufletelor și minților noastre. Că, nu-i așa?, degeaba în afară e o lumină orbitoare dacă în noi și între noi domnește negura și întunericul necunoașterii, al indiferenței ori al iresponsabilității...

Apărarea

Final de an

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Mai nou îmi petrec timpul în bucătărie, cu mama soției mele. Facem prăjituri de casă și tot felul de mâncăruri; beau bere, fumez și o ajut la ce-mi dă să fac.

Această neașteptată cale de evadare mă energizează. Recent ne-a intrat în cap că vom câștiga un mare premiu oferit de o companie a țigărilor; am adunat cu grijă cartonașele din pachetele cumpărate, am și câștigat deja niște țigări și trei brichete.

Cu banii premiului vom cumpăra un teren, vom face o căsuță, vom lua oi, vacă, găini, mât și câine. Vom face straturi de ceapă, usturoi, pătrunjel, morcovi etc., vom cultiva roșii, castraveți, fasole, porumb – vom fierbe, toamna, borhotul pentru țuică. Iarna vom sta „la gura sobei” și uneori ne vom uita pe fereastră la fulgii mari (căci a doua zi vom face cărări prin zăpadă până la pivnița cu vin și murături

și până la grajdul unde-mi țin caii).

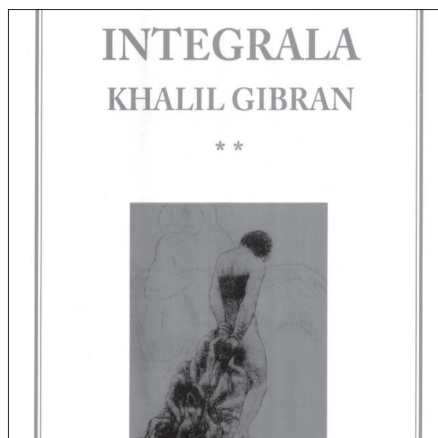
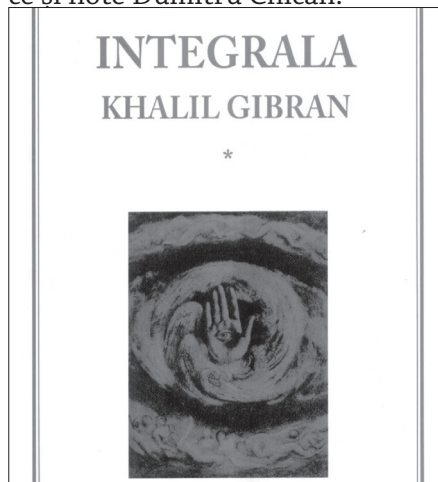
Soția mea ne ascultă amuzată. Nici tatăl ei nu ne acordă credit. Dezvoltarea subiectului agasează sau nervează și dispar din bucătărie: noi cu exaltarea, ei cu luciditatea zilei de mâine. Întreb: oare Iisus cum a intrat cu biciul în templu, din iubire sau din ură? Speranța ca idee nu e mai mult decât un cuvânt golit de înțeles, rulat doar în convorbiri de tip Facebook. Merg mai departe: incomodez dacă-mi permit să visez? Iar aici e cazul să spun ce-am spus când m-am întors din munți: „Viitorul aparține celor ce vor învăța să rabde”. Sunt de acord și acum cu aceste uriașe plăci din beton pe care oamenii le poartă cu mândrie și cu bani, de parcă nu erau mai ușoare crucile de odinioară.

Știind aceste lucruri, îmi permit să visez în bucătărie. Cine este alături de mine, mâna sus!

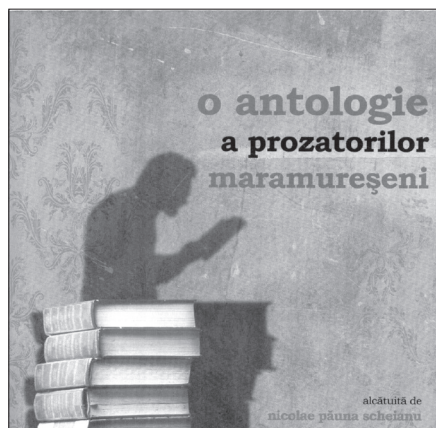
Malaxorul de ianuarie

■ **Integrala Khalil Gibran** (vol. I și II), Ed. Proema, Baia Mare, 2014, Colecția „Biblioteca arabă”, traducere din limba arabă, studiu introductiv, repere biografice și note Dumitru Chican.

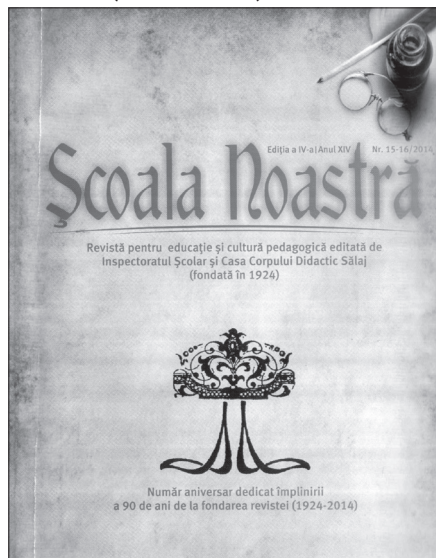
Volumele, realizate în colaborare cu Asociația Nord pentru Cooperare și Integrare, au apărut în cadrul unui proiect editorial finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, cu ocazia aniversării a 50 de ani de relații diplomatice între România și Republica Libaneză.

■ **O antologie a prozatorilor maramureșeni, alcătuită de Nicolae Păuna Scheianu**, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2014, volum editat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș, editor Ștefan Mariș (directorul CJPCCT Maramureș), prefăcător Gavril Alexa Băle.

Tot Nicolae Scheianu a realizat, în 2011, *O antologie a poeziei maramureșene* (150 de autori, aprox. 700 p.). Antologia de față cuprinde fragmente din cărțile a 42 de autori (precedate de date bio-bibliografice), de la nume consacrate precum: N. Steinhardt, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Ioan Groșan, Alexandru Ivasiuc, până la scriitori mai tineri, în ascensiune pe scena literaturii contemporane.

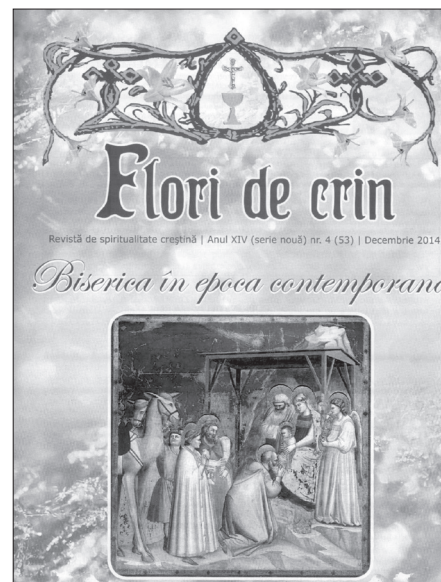
■ **Școala Noastră, Nr. 15-16/2014**, număr aniversar dedicat împlinirii a 90 de ani de la fondarea revistei (1924-2014).

Revista este editată la Zalău de Inspectoratul Școlar și Casa Corpului Didactic Sălaj. „Cu toate greutățile întâmpinate, de-a lungul anilor, revista «Școala Noastră» a devenit nu doar o pu-

blicație longevivă, ci și una valoroasă, bucurându-se de numeroase aprecieri din partea unor personalități din județ și din țară” (inspector școlar, prof. Marcel Lucaci, redactor responsabil al acestui număr). Felicitări și La Mulți Ani!

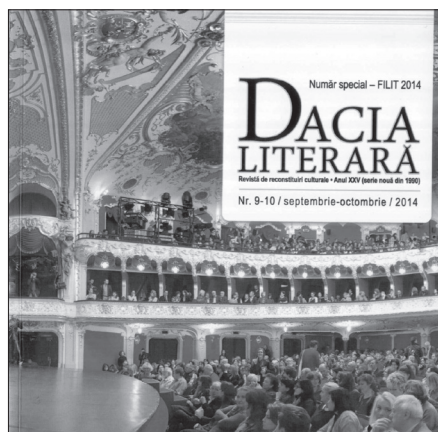
■ **Flori de crin, Nr. 4 (53)/2014**, revistă trimestrială de spiritualitate creștină ce apare cu binecuvântarea P.S. Episcop Dr. Virgil Bercea (ca supliment al revistei eparhiale *Vestitorul*), editată de Vicariatul Silvaniei – Vicar Foraneu Gheorghe Țurcaș, redactor șef – Pr. Cristian Borz.

Din Cuprins: Cristian Borz – *Biserica în secolul XX*; Ioan Măgerușan – *Lăcomie, zgârcenie, bogăție*; Cristian Lazlo – *Maica Tereza de Calcutta*; Adrian Man – *Academici-anul Emil Burzo*; Ioana Gale – *Noul bust al lui Corneliu Coposu în Șimleu Silvaniei...*

■ **Dacia Literară, Nr. 9-10/septembrie-octombrie, număr special – FILIT 2014**. E vorba de Festivalul Internațional de Literatură și Traducere (ediția a II-a) organizat la Iași; managerul festivalului Dan Lungu (directorul Muzeului Literaturii Române Iași).

Câteva impresii de la festival: „Festivalul este la cel mai înalt nivel, aş spune eu, aşa cum am putut să simt lucrurile... Este o mare reuşită” (Mircea Cărtărescu); „E o manifestare de mare anvergură şi ne bucurăm de ospitalitatea voastră” (Norman Manea); „Acest festival este incredibil de dinamic, sunt atâţia oameni. Nu avem aşa mulţi oameni la festivaluri în Marea Britanie” (Patrick McGuinness); „Festivalul de la Iaşi depăşeşte aşteptările mele. Este absolut halucinant, sunt peste 400 de invitaţi, sunt atât de multe evenimente încât nu ştii încotro să o iei, începi să devii schizofrenic” (Robert Şerban).

■ **Colocviile de la Liebling. Convergenţe culturale**, Ed. Eubeea, Timişoara, 2014. Volum coordonat de Irina Goanță; consilier literar: Maria Nițu.

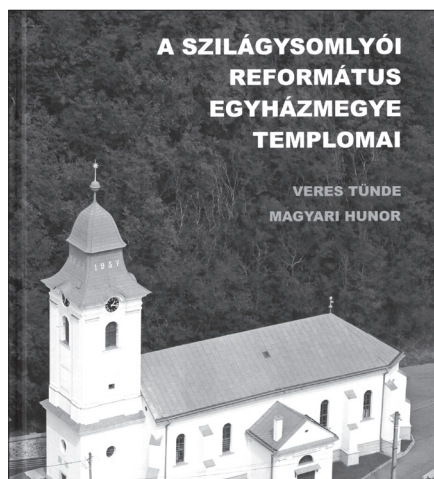

Este vorba de o antologie care cuprinde lucrările simpozionului „Literatura română la răspântia veacurilor, ediția a III-a (30-31 august 2013) și ediția a IV-a (10-

11 octombrie 2014), organizat de Fundația Ateneul Cultural „Ștefan Goanță”. Din *Notă asupra ediției* aflăm că prima parte a antologiei, *Ștefan Goanță – 80*, „este consacrată scriitorului Ștefan Goanță, în receptări critice și evocări. Partea a doua, *Convergențe culturale*, cuprinde în ordine alfabetică, comunicările, pe teme diverse, prezentate de către participanții la simpozion (...)”.

(D.H.)

■ **Un album inedit despre bisericile reformatе din Protopopiatul Reformat din Șimleu Silvaniei.**

Sfârșitul anului 2014 a adus o premieră pentru enoriașii reformați din Sălaj, dar și pentru toți amatorii de artă și de frumos. Protopopiatul Reformat din Șimleu Silvaniei a publicat un album despre bisericile reformatе din eparhie.

Conform celor scrise de protopopul Szőnyi Levente în prefața albumului: „*Eparhia Reformată din Șimleu Silvaniei, cu acest album dorește să păstreze pentru posteritate frumusețea bisericilor noastre și să conserve moștenirea trecutului. Facem acest lucru cu conștiința responsabilă, că aceste biserici dacă sunt populate de suflete vii, atunci sunt într-adevăr mirifice și servesc gloria eternă a Domnului. Altfel însă, nu sunt decât pietre sau obiecte care pot fi măcinate de timpul care este*

neiertător”.

Autorii volumului sunt: **Veres Tünde** și **Magyari Hunor**. Prima este profesoară de limbă și literatură maghiară, născută la Șimleu și activând la catedră la Zăuan. Cel de al doilea autor este un artist fotograf, care trăiește la Odorheiu Secuiesc. Cei doi autori au mai lucrat împreună, elaborând mai multe volume, albume despre bisericile reformatе din Episcopia Reformată a Transilvaniei...

Din Eparhia Șimleului fac parte comunitățile din Șimleu Silvaniei, Bilghez, Valcău de Jos, Ip, Camăr, Crasna, Horoatu Crasnei, Leșmir, Ratin, Sărmășag, Ilișua, Uileac, Boghiș, Bozieș, Chieșd, Lompirt, Pericei, Zăuan, Vârșolț.

Fiecare comunitate și biserică este prezentată de către propriul preot, cu date statistice despre enoriași, principalele date despre construirea bisericii și aspecte din trecutul și prezentul comunității. Toate acestea sunt ilustrate cu multe fotografii, din incinta bisericilor, aspecte exterioare, precum și fotografii aeriene despre fiecare biserică.

Sunt scoase în evidență tavanurile cu casetele pictate ale bisericilor, turnurile zvelte sau sculptura și pictura medievală unde este cazul.

Fotografatul mărturisește în prefața volumului: „*Ca unul din secuime, a fost o mare bucurie pentru mine să văd ospitalitatea sălăjeană, de care am auzit multe. Mi-a părut bine să văd biserici îngrijite, clădiri renovate și bănci albe sau maronii*”.

Credem că asemenea albume sunt binevenite pentru oamenii prezentului, dar și pentru posteritate. Cei care trăiesc în prezent, să cunoască și să admire. (Că nu la fiecare pas poți vedea în lume clădiri construite în stilul romanic ca la Uileacul Șimleului, sau edificii în stil gotic ca la Horoatu Crasnei, Reccea sau Crasna.) Sperăm că cei care vor veni după noi, vor putea aprecia trecutul la valoarea lui reală.

LÁSZLÓ László

La centru, prin nord-vest (XIV)

Daniel SĂUCA

■ Astăzi (20 ianuarie 2014) ar fi, cel puțin conform știrilor yahoo, cea mai tristă zi a anului. Probabil tristețile mele sunt mai puțin suportabile decât ale altora. Trist în grup(uri)? Tristețea – și epidemie, evident contagioasă. Nimeni nu poate exclama fericirea decât cu o doză mare de ipocrizie. Iar tristețile ar merita să rămână la fel de discrete ca zâmbetele divinității.

■ Am ajuns cu bine în Ungaria, la Debrecen, cu o expoziție a mai multor artiști sălăjeni. Scriu din nou în deplasare. Sau numai în deplasare. Departe de casă, departe de mine. Câteva ore doar pentru a scrie ori pentru a încerca noi solitudini (primejdioase). Încercări, din nou, desperate de evadare din noul univers concentraționar românesc. Universul nenorocit de toate entropiile. Universul săracit și mărunțit de lipsa asumării responsabile a unui destin colectiv. Și în deplasare nu pot scăpa de obsesiile curente ale disperării. Am uitat și o unealtă de scris „în plus”. Speriat de încheștarea cu sfârșitul (continuu). **Texte și pretexte** (un titlu bun, s-a mai dat) pentru lumea de dincolo (de tine). **Mândria**. Nu poți trăi numai din exerciții continue de modestie. Nu poți trăi numai din exaltarea agresivă a propriei vanități. **Trufia**. Păcatele. Disperarea. Urcășuri. Să te liniștești doar pentru a crede.

■ Astăzi nu voi vorbi despre nimic. Despre nimic din ceea ce s-ar putea să vă intereseze. Pe voi, de altfel, nu vă interesează nimic serios. Așa că este posibil să fiu pe placul vostru, al celor care nu vor nimic și n-au nimic. Nu vă insult, nu vă agresez. Vă cer doar să vă intereseze nimicul. Ceea ce așteptați, ceea ce dați.

■ Sz. A. povestește despre conceptul de „etno art”. Picturile din expoziția „zălăuană” de la Debrecen vorbesc, într-adevăr, despre o revalorificare artistică a spațiului rural (sălăjean) aflat în agonie și cu câteva insule edenice. Deocamdată mai avem găini și porci în ogrăzi. În curând, nu vom mai avea găini (domestice, hrănite cu grăunțe), nici porci (crescuți în cotețe „eco”), nici case așa-zis tradiționale, nimic din ceea ce, cândva, însemna satul românesc (și nu numai). Sunt destui care nu cred în acest tip de fatalism, mizând și pe o remodelare firească a spațiului rural la „noile realități” globaliste, neo-capitaliste, ce-or fi. Generațiile de după noi vor trăi și vor constata. Și dacă adagiul blagian („veșnicia s-a născut la sat”) – de combătut serios, fie doar și din direcția logicii elementare – s-a reinventat în noi ziceri, la fel de monstruoase. De pildă, „veșnicia s-a născut pe facebook”. După ce am terminat cu „post-ruralitatea”, de ce nu am avea

de-a face cu „post-istoria” sau „post-veșnicia”. După un „post”, evident va urma un „neo”...

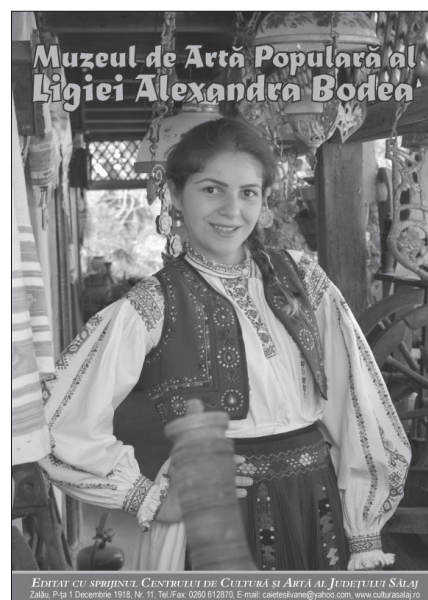
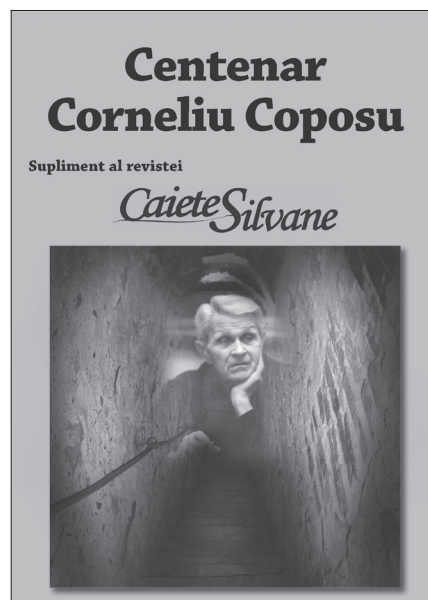
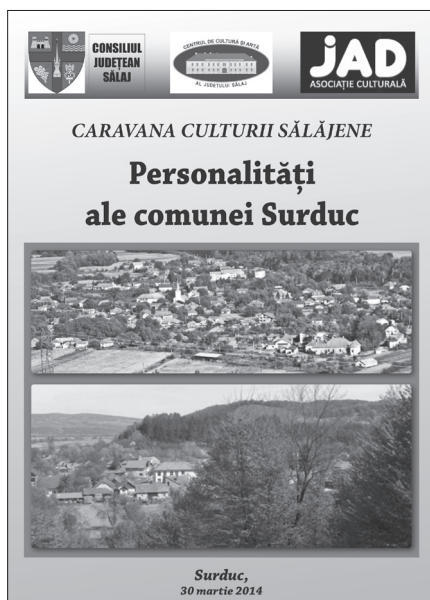
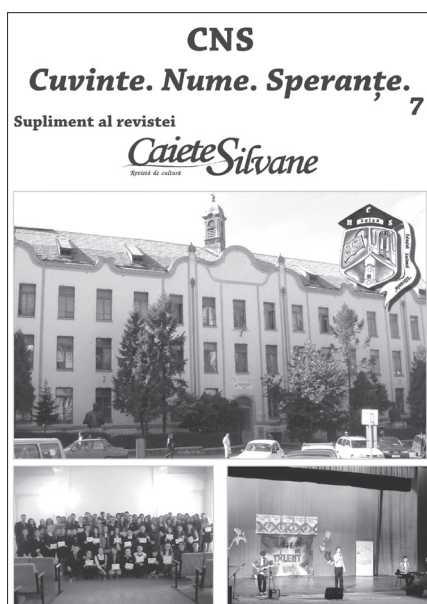
■ Din nou în tren, spre Bacău, spre nicăieri. Poate „la centru, prin nord-vest” ar merita construită ca o carte de poeme. **Fortăre?** Poate. Încurcate sunt și căile Poeziei. **Singurătatea supremă. Singurătatea absolută?** Nu mai putem face aproape nimic pentru **fericirea cuvintelor**. Scriem doar pentru a ne obloji (pansa, acoperi) rănile? Din nou în gara din Dej. Singurătatea, frigul, oboseala, nesomnul. Nesfârșitele săli de așteptare. Nesfârșitele săli de așteptare ale morții. Viața – o sală de așteptare a morții. Și cât de puțin așteptăm uneori. La „scara istoriei Universului”...

■ Dimineața devreme, în gara din Bacău. Aceeași mizerie, aceiași oameni. Probabil ciudat: taximetristul dorea să afle unde plec (să fie un „defect profesional” al tuturor taximetriștilor cel puțin din România?); la fel un **călător** pe peron, cu aceeași introducere despre vreme: „acum trecem din vară în iarnă”... De ce au unii oameni asemenea curiozități? MD: „Sunt mai degrabă un om de cârciumă decât de biserică”. Încă o întâlnire literară marcată de (o)ceartă. De data aceasta, între MD și PA. Am înțeles, buni prieteni. În fața mea, în „sala de așteptare” a gării, un grup de surdomuți, veseli, tonici, degajați. O prezență curată într-o dimineață murdară. O prezență vie față de a celorlalți **călători**, „normali”, adormiți, mahmuri, cerșetori. „Curiosul” din gara Bacău era de fapt un cerșetor. Un cerșetor mai „rafinat”. Mi-a povestit despre gara din Piatra Neamț („neckermann” față de cea din Bacău, cu jandarmi, sală de așteptare pentru cei care au bilet), despre bătaia administrată fratelui său pentru o casă, despre faptul că s-a „măritat” în Bicaz, lucrurile i-ar fi în Gheorgheni, a lucrat în străinătate, s-a întors doar pentru a-și recupera carnetul de șofer, a umblat mult cărând chereștea la Constanța. S-a invitat să mă ajute să urc bagajul în tren. Am refuzat. Mi-a cerut niște bani pentru a-și cumpăra „o pâine și un cârnaț”. Nu i-am dat. A dispărut la fel de repede și de ciudat cum a apărut. Un semn?

■ Un compartiment (comportament?) aproape plin. N-am putut să citesc nimic, n-am scris aproape nimic. Cu greu am reușit să ascult în căști *România culturală*. La un moment dat, în dialog cu G. Adameșteanu. Îmi pierd răbdarea? Pensionarii merg mai des la bibliotecile de cartier. La Dej, pe peronul gării, am hrănit câțiva porumbei. Le-au plăcut cipsurile. MD: „N-ai ce face, de la București se dă direcția!”

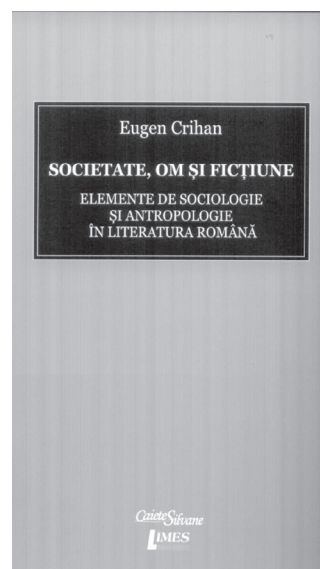
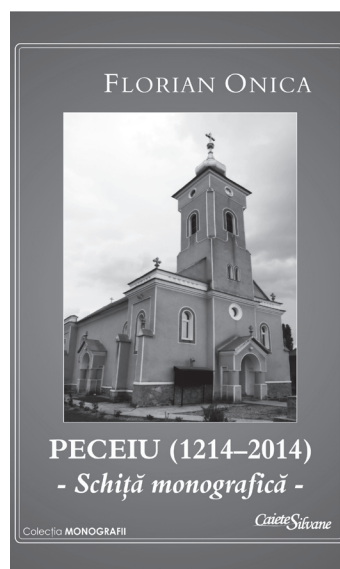
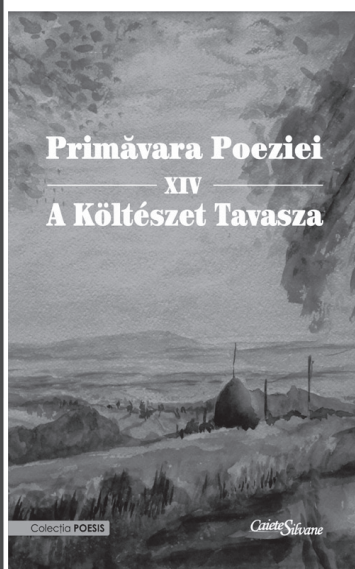
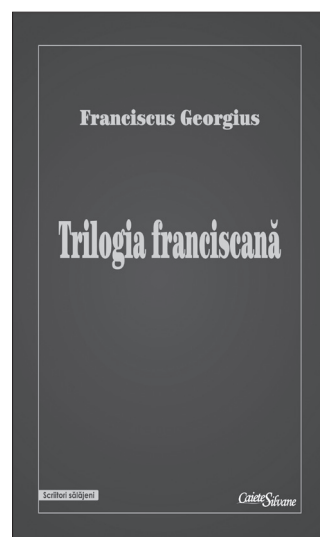
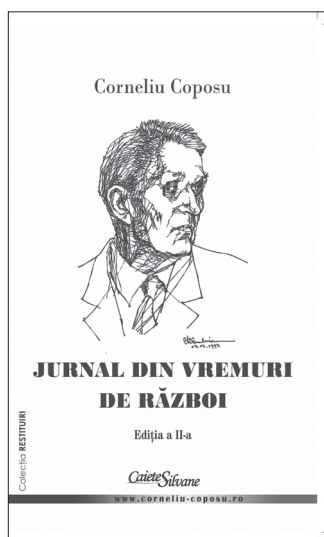
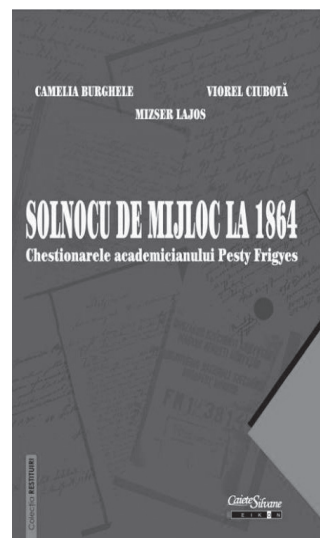
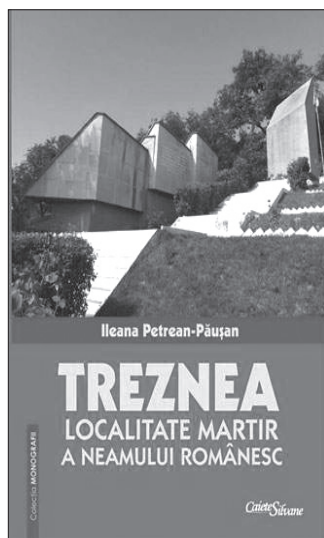
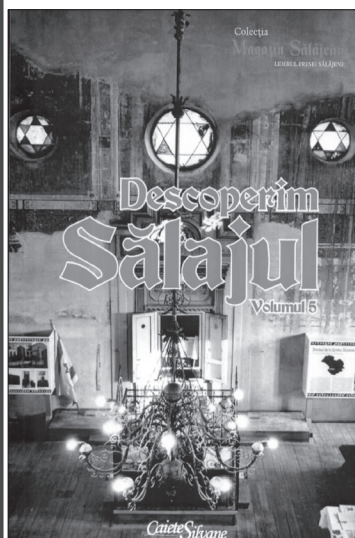
Suplimente ale revistei „Caiete Silvane” 2014

Din cărțile apărute la Editura
- 2014 -

Caiete Silvane

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11, telefon/fax 0260-612870
www.culturasalaj.ro